„Ca să pricepi mândria, ca să o simți, bagă de seamă cum te vei simți atunci când cei din jurul tău fac ceva așa cum nu-ți place ție, împotriva voii tale. Dacă în tine ia naștere în primul rând nu gândul de a îndrepta cu blândețe greșeala, ci nemulțumirea și mânia, să știi că ești mândru, și încă profund mândru.

Dacă până și cele mai mici nereușite te întristează și te apasă, încât nu te mai înveselește nici gândul la Purtarea de grijă dumnezeiască, ce ia parte la treburile noastre, să știi că ești mândru, și încă profund mândru.

Dacă ești fierbinte față de nevoile proprii și rece față de nevoile celorlalți, să știi că ești mândru, și încă profund mândru.

Dacă atunci când vezi restriștile altora, fie aceștia chiar și vrăjmași ai tăi, te bucuri, iar când vezi fericirea neașteptată a aproapelui te întristezi, să știi că ești mândru, și încă profund mândru.

Dacă te jignesc chiar și observațiile moderate cu privire la neajunsurile tale, iar laudele pentru calități pe care de fapt nu le ai îți fac plăcere, te încântă, să știi că ești mândru, și încă profund mândru."

Cartea de față reprezintă o antologie din scrierile Sfinților Părinți și ale câtorva dintre cei mai cunoscuți duhovnici ai Rusiei moderne cu privire la cea mai importantă dintre cauzele tulburării și neliniștii sufletești: mândria.

CUM SĂ BIRUIM MÂNDRIA:
CALEA CĂTRE LINIȘTEA SUFLETEASCĂ

editura Sofia

www.sophia.ro
ISBN 978-973-136-189-5

Cum să biruim mândria

Sofia

cum să biruim mândria

Lecții de vindecare a mândriei din sfaturile Sfinților Părinți

Cum să biruim mândria

Traducere din limba rusă de
Adrian Tănăsescu-Vlas

Tipărită cu binecuvântarea
Prea Sfinţitului Părinte Galaction,
Episcopul Alexandriei şi Teleormanului

editura Σοφία

Bucureşti

Redactor: Diana-Cristina Vlad

Coperta: Mona Velciov

Traducere după originalul în lb. rusă „Kak izjit' gordîniu", Moscova, 2007.

© Editura Sophia, pentru prezenta ediție

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Cum să biruim mândria / trad. din limba rusă de Adrian Tănăsescu-Vlas. – București: Editura Sophia; Alexandria: Cartea Ortodoxă, 2010
ISBN 978-973-136-189-5
ISBN 978-606-529-086-0

I. Tănăsescu-Vlas, Adrian (trad.)

241.441

I.

Mândria este un șarpe cu o mie de capete

Păcatele fug de la cel care le mărturisește, fiindcă ele se întemeiază pe trufia firii căzute, și nu rabdă mustrare și rușinare

Sfântul Ignatie Briancianinov

SFÂNTUL TIHON DIN ZADONSK

Otrava ascunsă în om[1]

Se întâmplă ca oameni răi să-i dea cuiva otrava înălțării de sine: așa ne-a vărsat în fire otrava aducătoare de moarte a păcatului vrăjmașul nostru, șarpele cel vechi. Dacă se întâmplă să se otrăvească, omul, chiar dacă înainte era sănătos, ajunge în mare suferință: și firea noastră era curată, neprihănită, sfântă, bună, dar când otrava vicleanului șarpe a pătruns în ea, a căzut în boală și nenorocire nevindecată. Aflându-se în om, otrava îi îmbolnăvește tot trupul: și otrava cea aducătoare de moarte a șarpelui ne-a îmbolnăvit toate puterile sufletești și trupești.

De aici iau naștere nu numai mândria, ci și semeața cugetare, disprețuirea aproapelui, osândirea, clevetirea, grăirea de rău, ocările, răzbunarea cu fapta și cu cuvântul, dorirea și căutarea cinstirilor, slavei omenești și laudelor.

---

[1] Extras din: Sf. Tihon din Zadonsk, *Comoară duhovnicească adunată din lume.*

De aici iau naştere amăgirea, viclenia, şiretenia, minciuna şi fățărnicia.

De aici iau naştere faptele şi cuvintele de ruşine.

De aici iau naştere mâncatul şi băutul peste măsură şi grija ospeţelor.

Aşa se face că oamenii născocesc schimbări în îmbrăcăminte, în zidirea şi împodobirea caselor, precum şi celelalte deşertăciuni.

Toate acestea şi cele asemenea lor sunt de la cugetarea trupească şi de la otrava aducătoare de moarte a şarpelui, care este semănată în inima omenească.

Otrava dinăuntrul omului îl chinuie pe acesta, şi cu timpul îi face suferința de neîndurat: şi otrava şarpelui, care este ascunsă în suflet, chinuie foarte sufletul şi îi pricinuieşte felurite dureri.

Uită-te ce face în om mândria! Cum îl chinuie! Câte mijloace născoceşte pentru a dobândi cinste, slavă şi laudă în această lume, şi, odată ce le-a dobândit, cu câtă osteneală şi grijă îşi păzeşte această comoară! Cât de nemulțumită este atunci când cineva o disprețuieşte! Cât o doare atunci, cât se tulbură, cum cârteşte şi se îndârjeşte când e lipsită de cinstiri, încât mulți chiar îşi pun capăt zilelor!

SCHIIGUMENUL SAVA

Despre mândrie[1]

Mândria este o boală sufletească de temut, care se vindecă foare greu. Nu este păcat mai urât înaintea lui Dumnezeu decât mândria. Sfinții Părinți o numesc „sămânța satanei".

Mândria este încrederea în sine dusă până la extrem, care respinge tot ce nu este „al meu"; este izvor al mâniei, cruzimii, enervării şi răutății; este refuz al ajutorului dumnezeiesc – dar tocmai cel mândru are deosebită nevoie de Dumnezeu, fiindcă oamenii nu-l pot salva atunci când boala ajunge în ultimul stadiu.

Cel ce a „inventat" păcatul, îngerul cel căzut al întunericului, a păcătuit el însuşi prin împotrivirea față de Dumnezeu, adică prin mândrie, şi aruncă tot neamul omenesc în această patimă pierzătoare.

Orice păcătos, care face pe placul patimii sale, poartă război împotriva lui Dumnezeu aşa cum

[1] Extras din: Schiigumenul Sava, *Calea pământească spre Dumnezeu*.

satana s-a răzvrătit cândva şi a pornit război în cer împotriva lui Dumnezeu ca să iasă din supunerea faţă de El şi să trăiască după voia sa.

Atunci când cel mândru, cel iubitor de slavă deşartă, cel iubitor de sine, cel iubitor de slavă omenească, cel iubitor de stăpânire, cel crud, cel mânios, cel invidios, cel semeţ, cel îngâmfat, cel neascultător şi alţii îşi satisfac patima şi pentru „eul" lor îi înjosesc pe alţii, prin aceasta ridică sabia, ca să zic aşa, asupra lui Dumnezeu, ca şi cum I-ar zice lui Hristos: „Nu vrem să urmăm pildei Tale, nu vrem să fim blânzi şi fără de răutate! Legea Ta nu ne place! Oamenii să ni se supună şi să ne slujească nouă, nu noi lor!"

Izbăveşte-ne, Doamne, de o asemenea întunecare! Cu cei mândri aşa se şi întâmplă de obicei. Dacă nu se opresc la timp, dacă nu se pocăiesc, devin potrivnici ai lui Dumnezeu.

Prin orice păcat, chiar şi printr-unul mic, în suflet slăbeşte harul lui Dumnezeu, iar prin păcatele de moarte oamenii îl pierd cu desăvârşire şi devin vrednici de pedeapsa veşnică.

Cei mândri ies de sub stăpânirea legii lui Dumnezeu; ca atare, se lipsesc singuri de apărarea şi ocrotirea dumnezeiască. Ei suferă înfrângere în toate căile lor. Trăind cu trupul, sunt deja morţi cu sufletul şi încă din timpul vieţii trăiesc muncile gheenei: singurătatea, lâncezeala mohorâtă, tristeţea, răutatea, ura, sterpiciunea, întunecarea şi deznădejdea.

Simptomele şi dezvoltarea bolii

Păcatul mândriei are în dezvoltarea sa câteva stadii, şi începe cu **slava deşartă**.

Simptomele slavei deşarte: setea de laude; nesuferirea mustrărilor, moralei şi reproşurilor; purtarea bănuitoare şi ranchiunoasă; bănuirea altora, greutatea în a cere iertare, căutarea căilor uşoare; omul joacă permanent teatru în prezenţa altora, cu scopul de a prezenta o aparenţă evlavioasă, ascunzându-şi cu multă grijă patimile şi neajunsurile.

Omul încetează să-şi mai vadă păcatele, nu-şi mai bagă de seamă defectele, începe să-şi minimalizeze vinovăţia ori să şi-o nege cu totul, ba uneori chiar s-o arunce asupra altora, şi în schimb începe să-şi exagereze şi propriile cunoştinţe, propria experienţă, propriile calităţi şi virtuţi. Pe măsura evoluţiei bolii, în părerea sa despre sine el devine mare, vrednic de slavă. De aceea se şi cheamă această boală „mania grandorii". În starea aceasta, omul nu numai că-i osândeşte pe alţii, ci începe să-i dispreţuiască şi să-i fie silă de ei, şi chiar să le facă rău. Izbăveşte-ne, Doamne, de asta!

Iar când bolnavului i se pare că nimeni nu-l înţelege, nimeni nu-l iubeşte, ci toţi îl persecută şi vor să-i facă rău, boala aceasta se numeşte **mania persecuţiei**.

Mania grandorii şi mania persecuţiei sunt cele mai răspândite forme de boală sufletească.

Aceste boli sunt legate de aprecierea excesivă a propriei persoane, atunci când sentimentul exagerat al propriei valori stârneşte dispreţ şi atitudine duşmănoasă faţă de oameni.

Cel mândru este întotdeauna nemulţumit de cei din jur şi de condiţiile sale de viaţă, şi de aceea ajunge câteodată la deznădejde, hulă, înşelare, iar uneori şi la sinucidere.

În stadiul de început, mândria este greu de recunoscut. Doar un duhovnic încercat sau un psiholog încercat poate stabili fără greş această patimă atunci când ea se află în faşă.

Omul se poartă aparent normal, însă un ochi experimentat recunoaşte în el începutul bolii. Omul e mulţumit de sine. Este bine dispus: cântă, zâmbeşte, adeseori chiar râde şi câteodată hohoteşte fără pricină; face pe originalul, pe spiritualul; caută să atragă cu orice preţ atenţia celor din jur; îi place să vorbească mult, iar în convorbirile lui se aude la nesfârşit „Eu", însă un singur cuvânt dezaprobator face ca dispoziţia lui să se schimbe rapid, şi el devine abătut, ca în urma unei laude să înflorească din nou. În general însă, în stadiul acesta dispoziţia lui rămâne luminoasă.

În continuare, dacă omul nu-şi dă seama de păcătoşenia sa, dacă nu se pocăieşte şi nu se îndreaptă, boala lui duhovnicească evoluează şi se acutizează.

În om apare convingerea sinceră de faptul că este mai presus de alţii. Această convingere se

transformă în patima de a comanda, şi el începe să dispună după bunul plac de atenţia, de timpul şi de puterile altora. Devine obraznic: se apucă de orice, chiar dacă nu face decât să strice şi să încurce, în toate se bagă, chiar şi în familiile altora.

În stadiul acesta, dispoziţia omului mândru se strică, fiindcă el întâmpină deseori rezistenţa celor din jur. El devine, treptat, tot mai irascibil, încăpăţânat, certăreţ, nesuferit de nimeni. Firesc, oamenii încep să-l evite, dar el este convins de dreptatea sa şi consideră că pur şi simplu nimeni nu vrea să-l înţeleagă, şi ca atare o rupe cu toţi. Răutatea şi ura, dispreţul şi îngâmfarea se instalează şi prind rădăcini în sufletul lui. Sufletul îi devine întunecat şi rece, mintea i se întunecă, şi omul iese din orice supunere. Scopul lui este să iasă cum vrea el, să-i facă pe ceilalţi să se simtă inferiori, să-i impresioneze şi să-şi demonstreze „dreptatea". Tocmai trufaşi de felul acesta creează schismele şi ereziile.

În următoarea etapă de dezvoltare a bolii, omul o rupe şi cu Dumnezeu... Tot ce are, inclusiv calităţile şi unele virtuţi, şi le atribuie sieşi. El e convins că-şi poate aranja viaţa fără ajutorul altora şi că poate dobândi singur tot ce-i trebuie în viaţă. El se simte mare voinic chiar şi atunci când are o sănătate plăpândă. Se îngâmfă cu „înţelepciunea" sa, cu cunoştinţele sale, şi se mândreşte cu tot ce are – iar rugăciunea lui devine nesince-

ră, rece, fără frângere de inimă, iar mai apoi încetează de tot să se mai roage. Starea lui sufletească se face negrăit de întunecată, dar totodată el e convins că e pe calea cea dreaptă şi continuă să meargă cu grabă spre propria pierzare.

Cum să recunoaştem trufia din noi?

La întrebarea: „Cum să recunoaştem trufia din noi?", arhiepiscopul Iacov al Novgorodului scrie următoarele: „Ca să o pricepi, ca s-o simți, bagă de seamă cum te vei simți atunci când cei din jurul tău fac ceva aşa cum nu-ți place ție, împotriva voii tale. Dacă în tine ia naştere în primul rând nu gândul de a îndrepta cu blândețe greşeala, ci nemulțumirea şi mânia, **să ştii că eşti trufaş, şi încă profund trufaş.**"

Dacă până şi cele mai mici nereuşite te întristează şi te apasă, încât nu te mai înveseleşte nici gândul la Purtarea de grijă dumnezeiască, ce ia parte la treburile noastre, **să ştii că eşti trufaş, şi încă profund trufaş.**

Dacă eşti fierbinte față de nevoile proprii şi rece față de nevoile celorlalți, **să ştii că eşti trufaş, şi încă profund trufaş.**

Dacă atunci când vezi restriştile altora, fie aceştia chiar şi vrăjmaşi ai tăi, te bucuri, iar când vezi fericirea neaşteptată a aproapelui te întristezi, **să ştii că eşti trufaş, şi încă profund trufaş.**

Dacă te jignesc chiar şi observațiile moderate cu privire la neajunsurile tale, iar laudele pentru calități pe care de fapt nu le ai îți fac plăcere, te încântă, **să ştii că eşti trufaş, şi încă profund trufaş.**

Ce se mai poate adăuga la aceste semne prin care omul poate recunoaşte trufia din el însuşi? Poate numai că dacă asupra omului cade frica, **şi acesta este un semn al trufiei.** Sfântul Ioan Scărarul scrie despre aceasta: „Sufletul mândru e rob al fricii; nădăjduind în sineşi, el se teme şi de un zgomot slab, până şi de o umbră. Fricoşii îşi pierd adeseori mințile, şi pe drept – fiindcă drept este ca Domnul să-i părăsească pe cei mândri, ca şi ceilalți să învețe să nu se mândrească."

Tot el scrie: „Trufia cea mai mare stă în aceea ca omul, de dragul slavei deşarte, să arate cu fățărnicie virtuți care de fapt nu se află în el."

Ispitele diavoleşti

Firea omenească e înclinată atât spre bine, cât şi spre rău. Ea primeşte cu uşurință atât binele, cât şi răul, atât harul dumnezeiesc, cât şi puterea cea rea.

Domnul nu sileşte libertatea omului, nu o obligă la bine, ci doar îi vesteşte despre Sine cu blândețe sufletului şi-l cheamă pe calea mântuirii – iar sufletul alege, potrivit voii şi aplecării sa-

le, să trăiască cu Dumnezeu după sfânta Lui voie sau să trăiască după voia sa, fără să se gândească la urmări.

Despre oamenii care trăiesc doar după voia lor şi îşi satisfac patimile nu este de vorbit mult, pentru că voia lor este sămânță a iadului, ea coboară sufletul în iad. Iar despre cei care se străduie să cunoască voia lui Dumnezeu şi să-I urmeze putem şi trebuie să vorbim mult, ca să îi ajutăm în această lucrare bună.

Să nu crezi, prietene, că trufia este o patimă, o boală sufletească ce duce la modificări fiziologice şi patologice în organismul omului, şi ca atare este doar a câtorva. De această boală a fost molipsită, se poate spune, întreaga omenire, în afară de cei câțiva care sunt smeriți cu adevărat. Boala aceasta are însă diferite stadii, şi pe deasupra se ascunde sub masca smereniei de paradă, fățarnice, drept care nu se manifestă pe deplin şi adesea este subestimată.

Vrăjmaşul neamului omenesc ne îndeamnă întotdeauna la felurite păcate şi fărădelegi. El este şiret, viclean şi crud. Cunoaşte bine înclinările fiecăruia dintre noi şi atacă cu iscusință punctul slab al omului, mai ales al celui ce n-are o voință puternică.

Nu e nimic uimitor în aceea că diavolul îl aruncă pe om în trufie cu uşurință, pentru că sufletul nostru este zidit, după chipul şi asemănarea lui Dumnezeu, curat, luminat, bineînmiresmat de virtuți, şi din firea sa năzuieşte spre tot ce-i bun, nobil, înalt. El vrea să fie întotdeauna printre primii, vrea să ajungă cât mai repede la desăvârşire, la fericire!

Spune-mi, prietene, oare nu sunt de lăudat aceste porniri ale sufletului? Se înțelege că sunt!

Dar... Sărmanul suflet lipsit de experiență nu apucă să-şi vină în fire, că de la primii paşi nimereşte în cursele viclene ale vrăjmaşului – şi cu cât tinde mai mult spre întâietate, spre desăvârşire (pe care le înțelege potrivit concepțiilor lui lumeşti), cu atât mai mult va spori... vai! deja însă nu în virtute; se va încurca tot mai mult în laturile vrăjmaşului din lipsa sa de experiență, lipsit fiind de îndrumător duhovnicesc, de părinte duhovnicesc.

Treaba este că puterea cea rea îl amăgeşte pe om, insuflându-i o concepție pervertită despre fericire. Ea îi propune „fericirea" vremelnică, pământească, îl ajută să reuşească în obținerea unei asemenea fericiri şi ascunde cu viclenie de om faptul că mântuirea lui şi fericirea adevărată, veşnică, este invers proporțională cu „fericirea" pământească, ce trece repede. Dacă toți ar cunoaşte lucrul acesta şi şi l-ar lămuri cu toată seriozitatea, puterea cea rea s-ar dovedi neputincioasă în viclenia sa şi n-ar reuşi să le insufle oamenilor gânduri trufaşe nici dacă ar avea nenumărate fapte bune. Fiecare şi-ar spune cu sinceritate: „Cu ce mă pot lăuda? Poate doar cu neputințele şi păcatele – iar tot ceea ce am bun e de

la Dumnezeu!" – şi prin smerenia sa ar alunga puterea cea rea.

Necazul este însă că omul ascultă mai cu plăcere şi cu mai multă luare-aminte glasul vrăjmaşului său decât glasul Mântuitorului său.

Strâmtă, spinoasă şi grea este calea creştinului smerit, ea cere jertfă... cere lepădare de sine în numele iubirii de Dumnezeu şi de aproapele, şi în această cale îl întâmpină mereu ispite de la diavol. Este nevoie de o voinţă foarte puternică pentru a nu ceda smintelii, pentru a nu te teme de ispite, de lupta cu puterea cea rea.

Largă, netedă şi uşoară e calea omului (nu-l voi numi pe acesta creştin) care trăieşte după voia diavolului, care răspunde la chemarea patimilor sale şi le împlineşte nazurile. Pe dinafară, această cale este semănată cu trandafiri, însă... pentru cât timp?

Iată înaintea voastră un exemplu caracteristic: trufaşul. Duhul rău i-a fost însoţitor nevăzut şi l-a ajutat să ia din viaţă tot ce poate lua muritorul, toate lucrurile de care se poate sătura până la îmbuibare, alergând după o fericire himerică. Tinereţea, sănătatea, frumuseţea, bogăţia, onorurile şi slava, succesele ameţitoare, înzestrările, talentele – toate i le-a dat vicleanul însoţitor nevăzut, doar-doar va înrădăcina în el cea mai pierzătoare dintre patimi: trufia. Omul, nepăsător, a mers cu mare viteză pe panta căii largi, desfătându-se de strălucirea amăgitoare a fericirii lu-

meşti, şi s-a trezit, până să-şi dea seama, pe marginea prăpastiei... A devenit de nesuferit pentru cei din jur, şi aceştia au început să-l ocolească. Au încetat să mai manifeste interes pentru personalitatea lui, au încetat să-i mai admire aptitudinile, talentul, şi el a început să-i urască pe toţi. „Întunericul dinafară" îi cuprinde toată fiinţa, mintea i se întunecă şi ajunge la nebunie. Scopul vieţii a fost pierdut, nu mai rămâne decât o singură bucurie: încetarea chinurilor, uitarea de toate... Diavolul se bucură! Încă o victimă – nefericitul sinucigaş, care devine bun al lui pe veşnicie.

Iată la ce sfârşit nefericit duce trufia. Am dat ca exemplu treapta extremă a ei, însă, oricare ar fi momentul din evoluţia acestei cumplite boli, poate fi cu adevărat ferici omul care s-a despărţit şi de iubirea lui Dumnezeu, şi de iubirea aproapelui?

Răspunsul se impune de la sine.

Pe când omul smerit ajunge la un sfârşit fericit: la veşnica bucurie, la veşnica fericire. Dar, ca s-o spunem pe şleau, oare este chiar atât de grea şi obositoare calea creştinului simplu, care nu este legat cu legămintele slujirii poporului? Doar începutul acestei căi este dureros pentru cel smerit, însă apoi, în urma exersării, virtutea devine obişnuinţă, şi cel smerit încetează să mai simtă apăsare de pe urma ispitelor diavoleşti – dimpotrivă, el simte tot mai mult bucurie de pe urma fiecărei biruinţe pe care o dobândeşte asupra sa. Iar când se statorniceşte definitiv în

această virtute, puterea cea rea nu mai îndrăzneşte să se apropie de el, fiindcă smerenia îi arde pe draci şi îi izgoneşte.

Atunci, diavolul se străduie să-l ispitească în somn, prin oameni, însă nici aşa nu reuşeşte mare lucru, fiindcă cel cu adevărat smerit place oricui şi toţi îl iubesc. Cursele diavolului sunt recunoscute, şi creştinii evlavioşi nu îşi fac păcat, nu se ridică împotriva dreptului.

Şi ce bucurie nepământească umple cu asupra de măsură sufletul omului smerit! Câte mângâieri duhovniceşti! Ce apropiere şi împărtăşire adevărată cu Domnul! Cred că şi tu, prietene, te vei învoi ca pentru o asemenea fericire nepământească să te închini tuturor, să-i mângâi pe toţi, să le slujeşti tuturor, să fii pentru toţi, fără alegere, cel de pe urmă rob.

Ispitele ne sunt de folos, dacă ştim să le folosim. Ele pun la încercare, curăţesc şi luminează sufletul, şi arată cât este de puternică credinţa noastră; de aceea nu trebuie să deznădăjduim atunci când vin ispitele, ci trebuie să ne luptăm vitejeşte cu ele şi, lucrul principal, nu trebuie să dăm loc gândului: „Sunt mai bun ca alţii!" Dimpotrivă, trebuie până la sudori de sânge să ne silim spre gândul: „Sunt mai rău decât toţi", şi să ne străduim să găsim în noi înşine ceea ce-l poate adeveri.

Atâta doar: să nu uiţi niciodată, prietene, că orice neplăceri şi ispite ai întâmpina în calea ta,

trebuie să le primeşti întotdeauna **ca pe nişte încercări, nu ca pe nişte semne ale lepădării tale de către Dumnezeu**. Aici se poticnesc mulţi creştini şi de asta cad în deznădejde, socotindu-se lepădaţi de El.

Ispita este o cale ce duce la cunoaşterea lui Dumnezeu. Nenorocirile, necazurile şi ispitele de tot felul ne frâng sufletul – însă Hristos, spre mângâierea celor necăjiţi, spune: *că spre Mine a nădăjduit, şi-l voi izbăvi pe el... şi-l voi proslăvi... şi-i voi arăta lui mântuirea Mea* (Ps. 90, 14-16).

În ispite cunoaştem mai bine şi mai limpede că nimeni altcineva, în afară de Domnul (şi de Preacurata Lui Maică), nu alină întristările noastre, nu tămăduieşte bolile noastre, nu ajută şi îmbogăţeşte în sărăcie, nu izbăveşte de moarte; ştim, de asemenea, că El este singurul izvor al vieţii noastre, al mântuirii noastre, al fericirii noastre, şi că de aceea suntem datori să ne bucurăm de toate necazurile, de toate ispitele, nu să cădem în acedie şi să deznădăjduim.

Când sufletul tău va fi înviforat de acedie sau deznădejde, citeşte rugăciuni de felul acestora:

În zadar te osteneşti în privinţa mea, mai-mare voievod căzut. Eu sunt rob al Domnului Iisus Hristos. Luptându-te cu mine, cel slab, tu, trufie preasemeţită, nu faci decât să te înjoseşti pe sineţi.

Ce este ţie şi nouă, fugarule din Cer şi slugă vicleană? Nu tu ai stăpânirea peste noi, căci Hristos, Fiul lui Dumnezeu, are stăpânirea peste noi şi peste

toți. Lui I-am păcătuit, Lui Îi vom și răspunde. Iar tu fugi departe de la noi, pierzătorule. Întăriți cu cinstita Lui cruce, noi călcăm capul tău de șarpe. Amin.

Exemple de ispite din viața fiilor duhovnicești

Uneori te minunezi de șiretenia și subțirimea ispitelor aduse de vrăjmașul.

Îți aduci aminte, prietene, cum l-ai provocat odată la întrecere în ascultare pe prietenul tău A.? Vai, cu ce încântare ai venit atunci! Căci doar o luasei înaintea lui!.. Eu însă am simțit îndată că nu-i a bună. Când te-am descusut, temerile mele s-au adeverit: te bucurai atunci nu ca un semănător al celor bune, ci ca un biruitor al rivalului tău.

Îți aminteşti cum te-ai supărat pe mine când te-am tăiat de tot de la ascultare? Tunete și fulgere! Demult s-a întâmplat asta... Acum te-ai schimbat cu totul, însă atunci aveai neapărată nevoie de această metodă de educație duhovnicească.

Este foarte important să nu scăpăm momentul zămislirii mândriei. Atunci m-am gândit: „Dacă nu înhaț acum mândria de cap, pe urmă n-o să mai reușesc: o să-mi muște mâna!" Acum eşti recunoscător, se înțelege, însă atunci, uhhh, cum te mai luptai...

La nici o patimă nu reacționează atât de dureros fiii duhovnicești ca la trufie și la slava deșartă. Ei primesc darea ei în vileag ca pe o jignire personală și se supără, drept care eşti nevoit să faci cumva încât, ajutat de experiența vieții, să îți atingi scopul, adică să-i aduci la smerenie fără să le explici motivele. Eşti nevoit să tai de la om lucrurile care hrănesc patima mândriei. Cu timpul, omul înțelege ce și cum.

Unul din fiii mei duhovnicești mi-a povestit despre sine o istorie tristă, cum puterea cea rea l-a aruncat în mândrie și cum îngerul păzitor l-a ajutat la început să-și dea seama de cursele vrăjmașului.

El ocupa o funcție de răspundere, și pe linie de serviciu comunica cu mari savanți. Odată, un profesor i-a zis:

– Ei, dacă ar fi descoperit știința ce procese au loc în..., s-ar fi putut face cutare și cutare lucru... Ar fi o economie colosală de energie electrică!

Fiul meu duhovnicesc îi răspunde:

– Păi uite ce are loc... – și, în mod inconștient, ca în somn, îi vorbește, îi vorbește, gândindu-se în același timp cu groază: „Așadar sunt posedat! Cine vorbește în mine? Și ce vorbește? Acum o să afle toți că sunt bolnav psihic... Ce atitudine o să ia conducerea? O să mă dea afară!"

I s-a făcut ruşine și frică; voia să se oprească, și nu putea. A zis chiar următorul lucru:

– Puteți verifica toate acestea prin experiențele următoare... Convingeți-vă singur!

Iar peste o lună, când spusele lui s-au confirmat, l-au ridicat în slăvi într-așa un hal, încât

cinci ani după aceea a trăit într-o continuă frică pentru sine însuşi.

Veneau la el cu problemele cele mai complicate. Avea o asemenea limpezime a minții încât la început se mira şi se temea, după care s-a obişnuit, şi după cinci ani, fără să-şi mai dea seama, s-a învoit cu gândul trufaş, şi l-a atribuit, şi de atunci a început căderea lui.

A început să se înalțe cu gândul mai presus de ceilalți, se mira de „prostia" savanților şi administratorilor, iar câteodată ieşea la suprafață şi sentimentul de dispreț, de dezgust, de scârbă. A încetat să mai vadă în om chipul lui Dumnezeu, a apărut în el un sentiment acut că este nedreptățit, a început să remarce cu mare acuitate defectele celor din jur şi să se indigneze de comportamentul lor „nedemn". Pe fondul oamenilor „vicioşi" îşi vedea limpede întâietatea şi „corectitudinea", şi, ca un fariseu, se mândrea tot timpul față de ei.

În concepția lui, oamenii se împărțeau în două categorii: buni şi răi. Pe oamenii „răi" îi evita şi le întorcea spatele, pe când cu cei buni era amabil, respectuos, serviabil, atent şi se îngrijea de ei ca un părinte sau frate bun. Îi iubea, ei, la rândul lor, îl iubeau, şi între ei era, cum se zice, pace şi bucurie. Era întotdeauna binedispus, întotdeauna vesel, şi întotdeauna se simțea bine.

Vrăjmaşul ascuns l-a dus cu şiretenie tot mai departe, pregustându-şi victoria. Mândria se

dezvolta în el cu o repeziciune amețitoare. S-a simțit în stare să-i îndrume pe alții, să-i ducă la mântuire – şi iată că s-a întâmplat cu el ceva ce l-a făcut să cadă într-o deznădejde cumplită, întunecată, fără ieşire.

Pe neaşteptate, diavolul a năvălit asupra lui din două părți: i-a descoperit adâncul mândriei sale şi i-a aprins patima trupească. Încă cinci ani vrăjmaşul l-a chinuit cu gânduri de hulă şi gânduri de curvie.

– Cine ştie cum s-ar fi terminat toate astea – şi-a încheiat acela mărturisirea – dacă n-aş fi întâlnit în calea mea un părinte duhovnicesc! Cred că n-aş fi scăpat de muncile iadului – însă Domnul Cel milostiv, nevoind moartea păcătosului, S-a milostivit de mine, arătându-mi, ca pe o ancoră a mântuirii, calea duhovnicească. Ajutați-mă, deci, să scap de mândrie! Mă tem foarte mult de această patimă! Pentru că poți să te mândreşti gândindu-te că eşti smerit.

Vezi, prietene, cât este Domnul de iubitor? L-a lăsat să cadă în păcate grele, însă aceasta i-a slujit drept mijloc de dobândire a smereniei. Se spune că cel ce n-a cunoscut amarul nu va prețui dulcele. Se mai spune că „tot răul spre bine". Proverbele acestea i se potrivesc foarte bine. Acum, bineînțeles, va fi mult mai prudent când e vorba să se prețuiască pe sine însuşi.

Cu sinceritate îți spun, prietene, că ți se bucură sufletul când vezi că Domnul îl aduce pe

un păcătos la pocăință pe o asemenea cale, adică prin necazuri. Ispitele trăite îl feresc pe creştin, ca un zid tare, de noile ispite ale vrăjmaşului şi mai ales de îngâmfare. Iar acesta e cel mai important lucru.

Unii, pesemne, se gândesc: „Oooo, ce părinte aspru!" De pildă, a venit odată o pereche de tineri căsătoriți. În prezența soției, soțul s-a plâns, zicând:

– Părinte, nu pot deloc să îi intru în voie! Este mândră, e capricioasă, e certăreață, nimic nu-i place, nimic nu-i bine din ce fac eu. Mă obligă să fac totul aşa cum vrea ea, de mine nu ține cont, nu e de acord niciodată cu mine, mă bagă în păcat... Ce este de făcut?

– Să-ți iubeşti soția ca pe sufletul tău – i-am zis –, dar să o scuturi bine atunci când te abate de la evlavie. Uite aşa şi aşa să faci...

Tânăra s-a supărat pe mine şi probabil că a crezut: „Ce mai părinte este şi ăsta!"

Dar uite că trebuie să fii şi aşa, ca pe urmă să aibă cu toții parte de bucurie şi pământească, şi cerească.

Spre zidire, o să-ți mai povestesc o întâmplare din viața fiilor duhovniceşti, cum vrăjmaşul a aprins ura între două fete şi cum acestea l-au biruit începând să-şi sărute cruciulițele de la gât.

La început, fetele acestea, E. şi M., erau mari prietene – cum se zice, la cataramă. Însă vrăjmaşul cel şiret şi viclean invidia prietenia lor, şi a

început să le facă tulburare în suflete. Una îi zicea celeilalte:

– Eşti mândră!

Iar cealaltă îi răspundea:

– Iar tu eşti chiar mândria întruchipată!

Ei, şi de aici, se înțelege, au început să se dușmănească. Lucrurile au luat-o ca roata la vale. Totul a început să se arate într-o altă lumină. Au început să-şi răstălmăcească spusele. Fiecare dintre ele se gândea: „Uite cum poți să te înşeli în privința omului! Credeam că nu-i om mai bun decât ea pe lume!" Au început să se evite din răsputeri, pe cât se putea în condițiile în care făceau ascultare împreună – şi iată că amândouă îmi scriu: „Părinte, ce să facem? Pierim! Despărțiți-ne!" O întreb pe M.:

– Cruciulița o săruți pentru E.?

– Nu.

– De ce? Nu ştii că trebuie să săruți cruciulița pentru cel ce te necăjeşte?

– Iertați-mă, părinte, uit.

– Uite că puterea cea rea s-a şi folosit de nepăsarea voastră, şi vă joacă aşa cum vrea. Să săruți cruciulița pentru E. de cinci ori, dimineața şi seara, să te rogi şi să-i doreşti sincer mântuirea. E. va face la fel. Atunci îl veți birui pe vrăjmaş şi veți avea iarăşi pace şi dragoste.

Au început să se silească să sărute cruciulița şi să se roage una pentru alta, şi apoi M. mi-a povestit:

– Vedeam că E. plânge, şi mi se făcea atât de milă de ea! Mă gândeam: „Eu sunt cea care o chinuiesc. Sunt mai rea ca o fiară" – şi mă podideau şi pe mine lacrimile. Era de ajuns să mă uit la ea ca să încep să plâng, dar nu îndrăzneam să-i zic, căci mi-era ruşine. Mă gândeam că n-o să mă creadă, că o să zică: „Fățarnica!" Tăceam. A trecut o săptămână, pe urmă alta... Tăceam, uneori plângeam, mai ales în biserică, şi ne uitam pe furiş una la alta. Odată i-am surprins privirea. În ea era atâta compasiune, atâta dragoste, încât nu m-am mai abținut şi m-am aruncat la picioarele ei, plângând:

– Surioară, draga mea, iartă-mă, pentru Hristos! Te iubesc sincer, din toată inima... Ce s-a întâmplat cu mine nu înțeleg nici eu. Crede-mă că nu mint!

Iar ea m-a înăbuşit cu îmbrățişările, nu mai termina cu sărutările, şi pe urmă mi-a zis, cu privirea strălucitoare:

– Cred, surioară, cred! Pe urmă am şi plâns când am văzut cum te chinui din pricina mea... Oameni mari, dar ce proaste suntem, mai rău ca nişte copii!

După aceea au început să se iubească şi mai tare. Îți făcea plăcere să le priveşti. Întotdeauna liniştite, energice, grijulii. Şi lucrul a început să le meargă din plin.

Vezi ce face Crucea de viață făcătoare a Domnului?! Îndată ce a venit pe lume, ca să zic aşa,

mândria, au înăbuşit-o în faşă. S-au silit, s-au chinuit, în schimb acum le este amândorura bine. Iar dacă s-ar fi despărțit, păcatul ar fi continuat să trăiască pe ascuns în ele şi le-ar fi chinuit din vreme în vreme. Ar fi rămas cu o părere proastă una despre alta şi ar fi adăugat un păcat nou la păcatele dinainte. Pe când acum s-au convins din proprie experiență că dacă omul nu se luptă cu puterea cea rea, devine el însuşi rău. Izbăveşte-ne, Doamne!

Iată cât sunt de folositoare ispitele, cât este de folositoare lupta cu ele! Prin ispite, omul se cunoaşte pe sine însuşi, iar când sărută cruciulița vede cursele vrăjmaşului, drept care în urma fiecărei ispite devine tot mai încercat.

Atâta doar că nu trebuie să uitați să sărutați cruciulița şi să vă rugați pentru cei ce vă necăjesc, şi atunci totul va fi bine, vrăjmaşul nu va putea să facă nimic.

AVA DOROTEI

Nu vă îndreptățiți pe voi înșivă[1]

După aceea, El ne învață cum să ne curățim, prin mijlocirea sfintelor porunci, şi de înseşi patimile, ca să nu cădem iarăşi, prin ele, în aceleaşi păcate. În cele din urmă, ne arată şi pricina de la care ajunge omul la nepăsare şi neascultarea de înseşi poruncile lui Dumnezeu, şi în felul acesta ne dă doctorie şi împotriva acestei pricini, ca să putem deveni ascultători şi să ne putem mântui. Dar care este doctoria aceasta şi care-i pricina nepăsării? Ascultați ce spune Însuşi Domnul nostru: *învățați-vă de la Mine, că sunt blând şi smerit cu inima, şi veți afla odihnă sufletelor voastre* (Mt. 11, 29). Iată că aici ne-a arătat pe scurt rădăcina şi pricina tuturor relelor, precum şi doctoria împotriva lor, care este pricina a tot binele; ne-a arătat că semeția ne-a doborât, că nu este cu putință să fim miluiți altfel decât prin lucrul potrivnic ei, adică prin smerita cugetare. Pentru că semeția naşte nepăsare, neascultare şi pierzare, după cum şi smerita cugetare naşte ascultare şi mântuire a sufletului. Am în vedere adevărata cugetare smerită, nu cea care este numai în vorbe sau în înfățişare, ci simțământul cel smerit care a prins rădăcini în inimă. Aşadar cel ce doreşte să afle adevărata smerenie şi odihnă pentru sufletul său trebuie să deprindă smerita cugetare, şi va vedea că în aceasta e toată bucuria, şi toată slava, şi toată odihna, după cum în mândrie sunt toate cele dimpotrivă. Pentru că, de ce am ajuns noi supuşi tuturor necazurilor acestora? Oare nu din pricina nebuniei noastre? Oare nu din pricină că nu ne înfrânăm reaua noastră voie? Oare nu pentru că ne ținem de samavolnicia noastră amară? Şi de la ce altceva? Oare nu era omul, îndată după zidirea sa, în toată desfătarea, în toată bucuria, în toată odihna, în toată slava?

Nu era, oare, în Rai? I s-a poruncit să nu facă cutare lucru, iar el l-a făcut. Vezi ce mândrie? Vezi ce încăpățânare? Vezi ce nesupunere?

După aceea, Dumnezeu, văzând atâta neruşinare, zice: „Este nebun, nu ştie să se îndulcească de bucuria Raiului. Dacă nu trece prin restrişti, va merge şi mai departe şi va pieri cu desăvârşire. Căci dacă nu află ce este necazul, nu va şti nici ce e odihna." Atunci, Dumnezeu i-a dat plata de care era vrednic, şi l-a alungat din Rai. Şi omul a fost lăsat în seama iubirii sale de sine şi a voii sale, ca acestea să sfărâme oasele lui, ca

[1] Extras din: Ava Dorotei, *Învățături folositoare de suflet.*

să se învețe să nu mai urmeze sieşi, ci poruncilor dumnezeieşti, ca însă suferința neascultării să-l învețe odihna ascultării, precum s-a zis prin prorocul: *lepădarea ta de credință te va pedepsi* (Ier. 2, 19). Totuşi, bunătatea lui Dumnezeu, precum am zis deseori, îl cheamă iarăşi: *veniți la Mine, toți cei osteniți şi împovărați, şi Eu vă voi odihni pe voi* (Mt. 11, 28). Ca şi cum ar zice: „Iată că ați ostenit, iată că ați pătimit, iată că ați cunoscut relele urmări ale nesupunerii voastre; veniți acum, întoarceți-vă; veniți, cunoaşteți-vă neputința, ca să intrați întru odihna şi slava voastră. Veniți de luați viață prin cugetarea cea smerită în locul semeței cugetări, cu care v-ați omorât. *Învățați-vă de la Mine, că sunt blând şi smerit cu inima, şi veți afla odihnă sufletelor voastre* (Mt. 11, 29). De mirare e, frații mei, ce face mândria! Ce minune, cât de puternică este cugetarea smerită! Căci ce nevoie era de toate aceste restrişti? Dacă omul s-ar fi smerit de la început, dacă ar fi ascultat de Dumnezeu şi ar fi păzit porunca, n-ar fi căzut.

După cădere, Dumnezeu i-a dat putința să se pocăiască şi să fie miluit, însă grumazul lui a rămas neplecat. Pentru că Dumnezeu a venit, zicându-i: *Adame, unde eşti?* Adică „din ce slavă la ce ruşine ai ajuns?" Şi, după aceea, întrebându-l: „Pentru ce ai păcătuit, pentru ce ai călcat porunca?", pregătindu-l prin aceasta să spună: „Iartă-mă" Însă el n-a avut smerenie! Unde este cuvântul „iartă-mă"? N-a avut pocăință, ci dimpotrivă. Pentru că el se împotriveşte şi zice: *Femeia, pe care mi-ai dat-o Tu, m-a amăgit* – şi nu a zis: *femeia mea m-a amăgit*, ci: *femeia, pe care mi-ai dat-o Tu, m-a amăgit*, ca şi cum ar fi zis: „Necazul acesta, pe care Tu l-ai adus pe capul meu". Pentru că aşa se întâmplă întotdeauna, fraților: când omul nu vrea să se mustre pe sineşi, nu va sta pe gânduri să-L învinuiască nici pe Dumnezeu Însuşi. După aceea, Dumnezeu vine la femeie şi-i zice: „De ce nu ai păzit nici tu porunca?" Ca şi cum i-ar fi dat de înțeles: „Spune măcar tu «iartă-mă», ca să se smerească sufletul tău şi să fii miluită." Dar nici atunci nu aude cuvântul „iartă-mă", fiindcă şi ea răspunde: *şarpele m-a amăgit*. Ca şi cum ar fi zis: „Şarpele a păcătuit, iar eu ce treabă am?" Ce faceți, ticăloşilor? Pocăiți-vă, recunoaşteți-vă păcatul, să vă pară rău pentru goliciunea voastră. Nici unul dintre ei însă n-a vrut să se învinuiască pe sine însuşi, în nici unul dintre ei nu s-a găsit nici un pic de smerenie. Aşadar vedeți acum limpede până unde a ajuns starea noastră, iată în cât de multe şi mari nevoi ne-a aruncat faptul că ne îndreptățim pe noi înşine, că ne ținem de voia noastră şi urmăm ei. Toate acestea sunt odrasle ale trufiei, care este vrăjmaşă lui Dumnezeu. Iar odraslele smeritei cugetări sunt: mustrarea de sine, neîncrederea în înțelegerea proprie, urârea voii proprii – pentru că prin acestea omul se învredniceşte să-şi vină în fire şi să se întoarcă la starea sa cea firească prin curățirea de sine cu

sfintele porunci ale lui Hristos. Fără smerenie nu este cu putință să te supui poruncilor şi să ajungi la vreun bine, precum a zis şi Ava Marcu: „Fără frângerea inimii este cu neputință să te slobozeşti de rău şi să dobândeşti virtutea."

Şapte duhuri necurate[1]

Cuvântul lui Dumnezeu este nesfârşit de mare, iar omul, adâncindu-se în el, dobândeşte mereu, chiar şi fără să iasă dintre hotarele înțelegerii Sfintei Biserici Ortodoxe, noi şi noi nuanțe de înțelegere, însemnătăți şi noime ale celor veşnice pe care nu le descoperise mai înainte.

Binecunoscută şi general întrebuințată este parabola Mântuitorului despre duhul necurat care a ieşit din om. *Când duhul necurat a ieşit din om, umblă prin locuri fără apă, căutând odihnă şi nu găseşte. Atunci zice: „Mă voi întoarce la casa mea de unde am ieşit"; şi venind, o află golită, măturată şi împodobită. Atunci se duce şi ia cu sine alte şapte duhuri mai rele decât el şi, intrând, sălăşluiesc aici, şi se fac cele de pe urmă ale omului aceluia mai rele decât cele dintâi. Aşa va fi şi cu acest neam viclean* (Mt. 12, 43-45).

Atunci când sufletul, după izgonirea patimii, nu se poate umple cu un conținut pozitiv şi

[1] Extras din culegerea: *Carte de căpătâi pentru monahi şi mireni.*

sfânt, duhurile necurate ajută ca în el să prindă rădăcini o împătimire cu mult mai abundentă, mai saturată şi mai intensă: şapte duhuri necurate, cele mai rele dintre toate.

Dar de ce şapte? Întâmplător oare? Dar dacă nu întâmplător? Iar dacă nu întâmplător, adică dacă numărul şapte nu are un înţeles pur simbolic, care semnifică deplinătatea, ci şi un conţinut pe deplin real, din aceasta reiese că cele şapte patimi pe care duhurile necurate le fac să acţioneze în sufletul omului sunt întotdeauna statornice, aceleaşi (bineînţeles, este vorba numai de cazurile când mişcările pătimaşe – pe deplin concrete, cum ar fi beţia şi curvia – sunt alungate din suflet, iar acesta nu se îngrijeşte să înceapă lucrarea cea bună).

Observarea unor situaţii de acest fel – iar pentru omul atent ele sunt totdeauna la îndemână –, precum şi logica vieţii duhovnicesc-morale a omului, dovedesc că păcatul acţionează la fel în situaţii asemănătoare.

Ce trebuie să facă omul care a reuşit să biruie un obicei păcătos? Pentru început, trebuie să-şi pună mintea la straja inimii, ca ea să cerceteze măcar cele mai grosolane dintre gândurile păcătoase şi, ca un paznic, fie el şi nu foarte bun, să se străduie să nu le lase să treacă pe cele care neîndoielnic sunt vrăjmaşe.

Primul porneşte la acţiune duhul necurat al **mândriei**, care, în funcţie de caracterul şi dispoziţia „pacientului", se manifestă printr-unul din-

tre cele trei chipuri următoare: **mulţumirea de sine** („ce tare sunt, am reuşit să-mi birui singur păcatul"), **nădăjduirea în sine** („uite că nu-i atât de greu; şi eu am destulă putere ca să mă descurc cu asta") şi **încrederea în sine** („păi urâciunea asta nici nu va mai îndrăzni să se apropie de mine, ştiind că sunt încercat şi biruitor în lupta cu ea"). Văzându-l pe om că este lipsit de experienţă în viaţa duhovnicească, îl sminteşte cu cele trei chipuri ale sale în toate combinaţiile şi ordinile posibile, pătrunzând în sărmanul lui suflet şi întemeindu-se acolo.

Simţământul mulţumirii de sine, care este atât de propriu lucrării exterioare, alungă rămăşiţele pocăinţei (asta dacă au mai rămas în suflet), în schimb îl lasă să treacă pe cel de-al patrulea duh necurat, **al necăinţei, nedorinţei de a te pocăi**, care se arată triumfal şi pompos. Acesta trece fără frică, şi-l însoţesc ajutoare de nădejde: îndreptăţirea de sine şi neluarea aminte la sine. Văzând că intrarea e liberă, numeroasele greşeli de zi cu zi au pătruns fără să întâlnească piedici în suflet şi, rămânând nepocăite, şi-au produs efectul distrugător. Pentru păcatele mai mari s-au găsit îndată motive de scuză. Omul se îndreptăţeşte pe sine la scară mare pentru păcate. Chiar mergând să se spovedească, rămâne în esenţă nepocăit. Aşa a rămas şi fără cealaltă armă principală.

Nepocăirea pentru mândrie poate deja, în sine, să atragă orice duhuri necurate din „locuri

fără apă" – dar ele, având multă experiență, știu cum să acționeze, unde este cel mai comod să aplice lovitura cea mai dureroasă.

Aceasta este dată de următorul duh necurat: **duhul nerecunoștinței**. Pentru acesta este firesc să ocupe locul de mijloc acolo unde s-au aciuit deja mulțumirea de sine, lenea, lipsa rugăciunii, necăința. Duhul acesta este foarte viclean, mincinos și răutăcios. Cel pe care pune el stăpânire devine într-o mare măsură străin de lucrarea Sfântului Duh și nu aude insuflările Lui. Duhul necurat se sălășluiește în om, și acesta se rostogolește în prăpastie. Omul nerecunoscător nu e în stare să vadă nimic bun nici în lucrările lui Dumnezeu, nici în acțiunile oamenilor care, din compasiune, se grăbesc să-i sară în ajutor, ci își atribuie orice lucru bun.

Tocmai atunci, în urma nerecunoștinței, vine în galop cel de-al șaselea duh. El aduce cu sine **nepăsarea față de toți**. El aduce cu sine fixarea asupra propriei persoane – și celui nepăsător toți oamenii îi sunt deja indiferenți, pentru că toți, din toate părțile, îl necăjesc (bineînțeles că lui i se pare doar, însă pentru el necazurile cu pricina sunt întru totul reale). Înrăirea și nemulțumirea sporesc. Între timp, în orbirea și nepăsarea sa, chiar el provoacă necazuri în stânga și în dreapta, însă, nevăzând oamenii, nu vede nici necazurile pe care le face. Potrivit ordinii naturale a lucrurilor, în jurul lui se închide cercul singurătății. Cea mai distructivă este atitudinea lui față de cei care îi vor mântuirea...

Acest duh necurat a lucrat „pe cinste". În jur sunt doar rămășițe – rămășițele bunelor relații din trecut. Potrivit obișnuinței înrădăcinate în el, omul vede în toate necazurile vina celor care sunt și au fost în jurul lui, pe când la el însuși vede doar bunătate – însă în suflet e tot mai rău, iar din starea aceasta rea crește tulburarea. Și lucrul principal este că omul nu știe cum să mai scape din ea.

Tocmai atunci se furișează și se întinde ca o peltea, în tot spațiul sufletului, **cel de-al șaptelea** duh necurat – **duhul acediei**.

Despre lucrarea lui se poate scrie o dizertație... dar una tristă. Ca atare, mai bine să punem punct aici.

PROTOIEREUL IOAN VOSTORGOV

Părerea de sine[1]

Nu sunt ca ceilalți oameni!
Lc. 18, 11

Astăzi, prin farisei ne-a fost dat un avertisment cu privire la un vrăjmaş cumplit al dezvoltării morale şi al întregii vieți duhovniceşti a omului; vrăjmaşul acesta este părerea de sine. Cu cât aceasta este mai sinceră, ca să zic aşa, altfel spus cu cât crede omul mai mult în calitățile şi în meritele sale, cu atât este mai primejdioasă şi pierzătoare. Pentru tinerii vremii noastre, care suferă tocmai de părere de sine şi mărire de sine, care se consideră sarea pământului, floarea intelectualității, înnoitori şi îndrumători ai vieții, şi pe care părerea de sine îi face intoleranți față de toți cei ce nu-s de acord cu ei, este foarte folositor să se gândească adânc la această cumplită boală a duhului. Pentru că în trup cea mai primejdioasă boală este cea de care omul nu-şi dă seama şi

[1] Extras din: Pr. Ioan Vostorgov, *Opere complete*, vol. 3.

pe care n-o observă, şi de aceea nu ia nici un fel de măsuri împotriva ei...

Parabola despre vameş şi fariseu ne zugrăveşte părerea de sine într-o formă vie, concretă. Ascultați cum se laudă fariseul înaintea lui Dumnezeu: *Nu sunt ca ceilalți oameni!* Minte? Se preface? Foarte puțin probabil. Fiindcă nu poți să crezi că Îl poți înşela pe Dumnezeu. Nu. După cât se vede, el era sincer convins că este lipsit de păcat şi ireproşabil. El îşi enumeră virtuțile cu deliciu. „Postesc... dau zeciuială..." Şi, cred eu, nici aici nu minte; este foarte posibil şi foarte probabil ca el să fi şi postit de două ori pe săptămâni, să fi şi plătit zeciuiala pentru venitul său.

Şi totuşi, el a plecat acasă osândit după rugăciune. Pentru ce a primit o asemenea sentință? Pentru ce a fost osândit? Ce rău a făcut fariseul?

Bineînțeles, el nu a săvârşit o încălcare a Legii, însă morala nu este o înşiruire, o listă de fapte, ci mai întâi şi mai întâi este un domeniu duhovnicesc al dispozițiilor sufleteşti, al simțămintelor şi al gândurilor, din care vin dorințele şi decurg faptele. În aceste condiții, aceeaşi faptă capătă diferite nuanțe, are diferite valori. La Liturghie, în sfântul potir, pe sfânta masă, pâinea şi vinul sunt cea mai mare taină; acasă, la masă, pâinea şi vinul sunt simplă mâncare. Operația sângeroasă şi chinuitoare pe care o face doctorul asupra bolnavului atrage stimă şi recunoştință; fapta sângeroasă a tâlharului, cu toate că şi acela tot cuțit

a avut în mână şi a rănit aceleaşi părţi ale trupului, atrage blestem. Şi faptele evlaviei au însemnătate, sunt sau nu recunoscute ca atare în funcţie de starea duhovnicească din care provin. Iar fariseul ajunsese la o stare morală cumplită, care a pus capăt vieţii lui duhovniceşti şi a însemnat moartea lui duhovnicească. El va face şi de acum înainte aceleaşi fapte ale evlaviei aparente, însă şi de acum înainte acestea, întemeindu-se pe mândrie şi pe părerea de sine, vor fi lipsite de valoare morală.

Închipuiţi-vă un om care nu este doar sătul, ci chiar îmbuibat: va vrea să mănânce, oare? Închipuiţi-vă un om care a băut apă până la saţ: va vrea să bea, oare? Însuşi gândul la mâncare îi face silă celui îmbuibat; până şi o singură înghiţitură de apă îi face silă celui care nu simte absolut deloc sete. Aplicaţi ceea ce am spus acum la domeniul duhovnicesc. Iată un om care se admiră singur, care este convins că este ireproşabil, că în el nu se găseşte nici un neajuns, că a îndeplinit cu multă prisosinţă toate datoriile care au fost puse asupra lui: fariseul trebuia să postească o dată pe an, iar el făcea aceasta de două ori pe săptămână; trebuia să dea zeciuială numai din roadele câmpului, iar el dădea din tot ce agonisea, chiar şi din ierburile neînsemnate: din mentă, din chimen şi din mărar... Poate un asemenea om să aibă dorinţa de a se desăvârşi mai depare, năzuinţa spre chemarea cea mai înaltă? Se înţelege că nu. Mai

mult decât atât, însuşi gândul că trebuie să devină mai bun reprezintă pentru el, deja, o jignire.

În faţa noastră este imaginea familiară a slugii viclene şi leneşe, care, primind de la stăpânul său un talant de argint, s-a grăbit să-l ascundă, să-l îngroape în pământ, l-a ţinut, nu l-a cheltuit, l-a păstrat până la venirea stăpânului, şi în stupida sa mulţumire de sine era convins că şi-a făcut datoria şi a meritat răsplată. Totuşi, el a fost osândit cu asprime: „Luaţi-i talantul", s-a zis despre el, „şi daţi-l celui ce are zece talanţi... Iar pe sluga netrebnică aruncaţi-o în întunericul dinafară, unde va fi plânsul şi scrâşnirea dinţilor..." Iată sentinţa cuvenită unei asemenea împliniri lipsite de suflet, răutăcioase şi mândre a datoriei.

Căci creştinismul este religie a duhului, nu trup, tărâm lăuntric, nu lucrare exterioară – cele exterioare vor veni, neapărat, de la sine atunci când există dispoziţia lăuntrică potrivită; căci creştinismul este nesfârşită desăvârşire morală, nu stagnare, aşa încât cel care s-a oprit pe calea suişului moral va regresa inevitabil; căci creştinismul este religie a vieţii, nu a morţii. Creştinismul adevărat şi viu este sete necontenită de tot mai mare desăvârşire... Pentru că fericiţi sunt cei ce flămânzesc şi însetoşează de dreptate: aceştia se vor sătura; pentru că nu este faptă bună care să nu poată fi şi mai bună; pentru că nu există o stare morală atât de înaltă încât să nu poate fi şi mai înaltă... Pentru că acel ideal al desăvârşirii

care e arătat creştinului este un ideal veşnic, nemărginit, pururea neajuns: *fiţi desăvârşiţi, precum Tatăl vostru Cel ceresc este desăvârşit.*

Şi din acest punct de vedere, în condiţiile unei asemenea aprecieri a purtării omului, oare este posibilă, oare este admisibilă şi oportună vreo mândrie şi părere de sine? Dimpotrivă, simţământul adâncii smerenii, cea mai modestă părere cu putinţă despre sine, despre propriile calităţi, merite şi forţe, conştiinţa permanentă a propriei nevrednicii şi a micimii succeselor înregistrate în viaţa duhovnicească – iată ce apare firesc în om, iată ce-l caracterizează pe creştinul adevărat şi arată în el adevăratul gust duhovnicesc şi largul orizont al înţelegerii lui cu privire la desăvârşirea morală. El se uită nu cât a străbătut deja din drum, ci cât i-a mai rămas înainte. Iar înainte este muntele Domnului, muntele suişurilor duhovniceşti până la Cer, înainte este imaginea desăvârşirii lui Dumnezeu Însuşi, cu Care creştinul este dator să semene. La vederea acestei imagini nesfârşit de înalte nu simţi, oare, că eşti nesfârşit de mic? Însă tu te compari cu alţii, cu oameni asemenea ţie... Oare firul de nisip şi stânca enormă sunt, oare, atât de diferite în însemnătate când le compari cu globul pământesc? Oare poţi măcar să le localizezi pe harta Pământului?

Ai daruri şi merite... Şi eşti gata să le admiri? Este semnul sigur că de fapt nici nu ai asemenea merite. Meritele sunt parfumuri, observă Sfântul

Teofan Zăvorâtul; cine e parfumat, nu bagă de seamă aroma. Chiar şi în viaţa corpului găsim ceva asemănător. Eu vorbesc acum, iar voi ascultaţi – or, între timp în fiecare din voi au loc cele mai importante procese din corp: sângele circulă, creierul, nervii, muşchii sunt activi, are loc perceperea luminii şi a sunetului, se desfăşoară tainica asimilare a mâncării de către organism şi transformarea ei în sânge, în grăsime, în muşchi şi în alte ţesuturi; aerul intră în plămâni şi le dă oxigen, sângele se colorează ba într-o culoare, ba în alta... Toate procesele acestea sunt pentru corp cele mai importante; dacă ar înceta măcar un minut, corpul este ameninţat cu moartea. Iar voi nu observaţi toate lucrurile acestea. Aşa este şi cu cele mai înalte calităţi duhovniceşti din om. Cine le are, nu le observă.

Să zicem că ai reale calităţi ale minţii, memoriei, gândirii, imaginaţiei. „Nu pot, zici, să nu le observ". N-ai decât să le observi şi să îţi dai seama de ele, însă gândeşte-te: ce ai? Şi cu ce te poţi lăuda în cazul acesta? Doar nu poţi să-ţi schimbi singur nici înălţimea, nici sexul, nici vârsta. Şi te lauzi cu lucruri străine, nu cu ale tale. Nu este asta ca şi cum cineva ar pretinde glorie şi recompense pentru faptul că plămânii lui funcţionează aşa cum trebuie şi respiră permanent aerul? Chiar dacă ţi-ai îndeplinit toată datoria, ceea ce în fapt e cu neputinţă, şi atunci Domnul îţi spune: *când veţi face toate cele poruncite vouă: Slugi ne-*

trebnice suntem, ceea ce eram datori să facem am făcut (Lc. 17, 10). Faptul că vezi un sfârşit al datoriei şi nu ţi-o închipui ca fiind nesfârşită dă deja mărturie despre grosolănia ta duhovnicească. Iar dacă te vei lăsa pradă părerii de sine, vei fi o completă nulitate morală.

Un scriitor genial a făcut următoarea observaţie cât se poate de nimerită: meritele şi talentele omului sunt numărătorul lui, pe când amorul propriu şi părerea de sine, înfumurarea, sunt numitorul. Ştiţi şi voi că numărul este cu atât mai mărunt şi neînsemnat cu cât numitorul este mai mare...

Până acum am vorbit despre părerea de sine în domeniul moral, în raporturile omului cu sine însuşi. În viaţă ea are loc pe căi şi sub forme nenumărate şi foarte diverse, şi peste tot aduce roadă pe potrivă: vătămare şi moarte. Elevii îi osândesc cu îngâmfare pe profesori şi, considerându-se pregătiţi, sunt gata să-i şi îndrume; tinerii judecă cu o uimitoare uşurătate, lipsă de jenă şi părere de sine despre toate problemele religioase, statale, sociale, propun poruncitor planuri şi decizii, împart ordine, laude şi condamnări în stânga şi în dreapta, „rezolvă" cu uşurinţă orice nedumeriri; scriitorii şi activiştii sociali sunt preaplini de convingerea că anume în ei, în vederile şi în judecăţile lor, în sfaturile şi în părerile lor se află deplinătatea adevărului, infailibilitatea şi desăvârşirea, iar ceilalţi oameni sunt tonţi şi buni de

nimic, vrednici de izgonire şi de pedeapsă fiindcă nu sunt de acord cu ei; „oamenii de societate" trăiesc în narcisistică închinare la sine şi îşi închipuie că nu e nimeni pe lume mai bun şi deştept ca ei, că numai ei alcătuiesc opinia publică şi că degeaba nu li s-a cerut sfatul atunci când a fost zidită lumea. Toate acestea sunt manifestări ale duhului fariseic al părerii de sine.

Păziţi-vă de plămada fariseilor, ne-a prevenit Mântuitorul. Se ştie că plămada, pusă în făină chiar în cantitate mică, pătrunde în tot aluatul, îl dospeşte şi-l umflă. Aşa şi părerea de sine, mândria şi făţărnicia, această plămadă a fariseilor, pătrunzând în sufletul nostru chiar într-o cantitate redusă, lucrează cu putere, se răspândeşte până departe, duc la pierzare tot sufletul, străbătând în toate mişcările lui, otrăvind gândurile, simţămintele şi hotărârile, iar de aici reflectându-se şi în acţiuni.

Din tinereţe trebuie să ne păzim de această plămadă. Din tinereţe trebuie să creştem cu conştiinţa îndatoririlor, nu drepturilor noastre, şi toată viaţa trebuie să dezvoltăm, în locul amorului propriu şi mândriei ce ne sunt înnăscute, smerita conştiinţă a păcătoşeniei, nevredniciei noastre, conştiinţă care este atât de proprie ortodoxului îmbisericit, şi să ne rugăm cu gura şi cu duhul folosind minunata şi mântuitoarea rugăciune a vameşului cu inima înfrântă: *Dumnezeule, milostiv fii mie, păcătosului!*

PREOTUL ALEKSANDR ELCEANINOV

Fortăreața demonică (despre mândrie)[1]

Cuviosul Isaac Sirul, mare cunoscător al profunzimilor duhului omenesc, scrie în Cuvântul al 41-lea: „Cel ce a dobândit simțirea păcatului său este mai presus decât cel ce învie cu rugăciunea sa morții; cine s-a învrednicit să se vadă pe sine însuşi este mai presus decât cel ce s-a învrednicit să-i vadă pe îngeri."

Tocmai la această cunoaştere de sine duce cercetarea problemei pe care am pus-o în titlu.

Şi mândria, şi amorul propriu, şi slava deşartă, la care se pot adăuga aroganța, lăudăroşenia, îngâmfarea, sunt forme diferite ale unui singur fenomen fundamental: egocentrismul. Vom păstra acest termen generic, care acoperă toate conceptele enumerate mai sus.

Din toate aceste cuvinte, prin înțelesul cel mai dens se deosebesc două: slava deşartă şi mân-

[1] Extras din: Pr. Aleksandr Elceaninov, *Însemnări*.

dria; potrivit *Scării*, acestea sunt ca tânărul şi bărbatul, ca grăuntele şi pâinea, ca începutul şi sfârşitul.

Simptomele slavei deşarte, acestui păcat primordial, sunt următoarele: nesuferirea reproşurilor, setea de laude, căutarea căilor uşoare, orientarea continuă după alții: „Ce o să spună cutare şi cutare? Cum o să li se pară asta? Ce o să creadă?" „Slava deşartă vede de departe privitorul cum se apropie, şi pe cei mânioşi îi face blânzi, pe cei uşuratici – serioşi, pe cei împrăştiați – adunați, pe cei lacomi – înfrânați, şi aşa mai departe" – toate acestea atâta timp cât sunt spectatori...

Timiditatea copilărească şi adolescentină nu sunt adesea decât amorul propriu şi slavă deşartă ascunse.

Prin aceeaşi orientare după privitor se explică păcatul îndreptățirii de sine, care adeseori se furişează pe nebăgate de seamă chiar şi în spovedania noastră: „sunt păcătos ca toți", „n-am decât păcate mărunte – n-am omorât pe nimeni, n-am furat". În jurnalele contesei Sofia Andreevna Tolstaia există un pasaj caracteristic: „Şi faptul că nu m-am priceput să-mi aduc copiii (măritându-mă de fetiță şi trăind închisă 18 ani la țară) mă chinuie deseori." Principala frază de pocăință este pe deplin desființată de îndreptățirea de sine dintre paranteze.

„Dracul slavei deşarte se bucură, spune Cuviosul Ioan Scărarul, văzând înmulțirea virtu-

ților noastre: cu cât avem mai multe reușite, cu atât este mai multă hrană pentru slava deșartă." „Când țin post, mă slăvesc în deșert, iar atunci când, pentru a-mi tăinui nevoința, o ascund, mă slăvesc în deșert pentru înțelepciunea mea. Dacă încep să vorbesc, mă îmbrac în slava deșartă; dacă păstrez tăcerea, tot acesteia mă las pradă. Oriîncotro ai răsuci acest mărăcine, spinii lui tot în sus vor sta."

Lev Tolstoi cunoștea prea bine esența otrăvită a slavei deșarte. În jurnalele sale timpurii, din anii `50, se plânge cu amar că ajunge să apară în sufletul lui un simțământ bun, că îndată se ivește și autoadmirația, „autopipăirea" orgolioasă – și iată că cele mai prețioase mișcări sufletești dispar, se topesc ca zăpada la soare. Se topesc înseamnă că mor; înseamnă că din pricina slavei deșarte moare ce e mai bun în noi; înseamnă că prin slava deșartă ne omorâm pe noi înșine. Înlocuim cu fantome viața reală, simplă, bună. Cel ce se slăvește în deșert năzuiește spre moarte, și o primește.

„Rareori am văzut, scrie unul dintre autorii contemporani, ca marea bucurie mută a suferinței să străbată depărtările sufletelor omenești fără să fie însoțită de acest tovarăș dezgustător care este cochetăria deșartă, flecară (slava deșartă). În ce constă esența cochetăriei? După mine, în incapacitatea de a ființa. Oamenii cochești sunt, în esență, oameni inexistenți, pentru că singuri își

echivalează ființarea cu părerea celorlalți despre ei. Trecând prin cele mai mari suferințe, oamenii cocheți tind în mod organic să le arate altora, fiindcă privirea străină este pentru ei ca luminile rampei pentru decorațiile teatrale" (Stepun, *Nicolae Peresleghin*).

Prinzând putere, slava deșartă naște mândria.

Mândria este încrederea în sine extremă, care respinge tot ce „nu-i al meu"; izvor al mâniei, cruzimii și răutății, refuz al ajutorului dumnezeiesc, „fortăreață demonică". Ea este „perete de aramă" între noi și Dumnezeu (Ava Pimen); ea este vrăjmășie față de Dumnezeu, început a tot păcatul; ea e în fiecare păcat, pentru că fiecare păcat înseamnă că te lași de bunăvoie pradă patimii tale, că încalci în mod conștient legea dumnezeiască, înseamnă că te obrăznicești împotriva lui Dumnezeu, cu toate că „tocmai cel supus trufiei are nevoie neapărată de Dumnezeu, pentru că oamenii nu-l pot scăpa pe unul ca acesta" (*Scara*).

Dar de unde vine această patimă? Cum începe? Cu ce se hrănește? Ce trepte străbate în dezvoltarea sa? După ce semne poate fi recunoscută?

Această ultimă problemă este deosebit de importantă, fiindcă cel mândru nu-și vede, de obicei, păcatul. „Un oarecare bătrân iscusit îl povățuia pe un frate să nu se mândrească, însă acela, orbit de mintea sa, i-a răspuns: „Iartă-mă, părinte, în mine nu se află trufie." Înțeleptul bătrân i-a

răspuns: „Cu ce puteai, fiule, să-ți dovedești trufia mai bine decât cu acest răspuns?..."

În orice caz, dacă omului îi este greu să-şi cearã iertare, dacă este supărăcios şi bănuitor, dacă pomeneşte răul şi îi osândeşte pe alții, toate acestea sunt fără îndoială semne ale mândriei.

Despre aceasta scrie minunat Simeon Noul Teolog:

„Despre cel pe care, atunci când îl necinsteşte ori îl supără cineva, îl doare inima, cunoscut să fie că-l poartă în sânurile sale pe şarpele cel vechi (trufia). Dacă va începe să rabde în tăcere supărările care i se fac, îl va face pe acest şarpe neputincios şi lipsit de vlagă; dar dacă se va împotrivi cu amărăciune şi va vorbi cu obrăznicie, îi va da şarpelui putere să verse otravă în inima lui şi să mănânce fără milă măruntaiele lui."

În *Cuvântul împotriva păgânilor* al Sfântului Atanasie cel Mare există pasajul următor: „Oamenii au căzut în poftirea de sine, preferând contemplarea de sine contemplării celor dumnezeieşti." În această definiție scurtă este surprinsă însăşi esența mândriei: omul, pentru care până atunci centru şi obiect al dorinței era Dumnezeu, I-a întors Acestuia spatele, „a căzut în poftirea de sine", s-a dorit şi s-a îndrăgit pe sine mai mult decât pe Dumnezeu, a preferat contemplării celor dumnezeieşti contemplarea de sine.

În viața noastră, această recurgere la „contemplarea de sine" şi „poftirea de sine" a devenit pentru noi o a doua natură şi se manifestă cel puțin prin puternicul instinct de conservare, atât în viața trupului, cât şi în cea sufletească.

O tumoare malignă începe adesea de la o contuzie sau de la iritația de lungă durată a unui anumit loc: şi boala mândriei începe adeseori fie de la un cutremur neaşteptat al sufletului (de pildă, de la o mare amărăciune), fie de la autoaprecierea îndelungată provenită, de exemplu, din succes, reuşită, manifestărea permanentă a propriului talent.

Adeseori este vorba de un aşa-numit „temperamental", „entuziast", „pătimaş", talentat. Este un fel de gheizer în erupție, care prin activitatea sa neîntreruptă nu-L lasă pe Dumnezeu, nu-i lasă nici pe oameni să se apropie de el. El este plin, înghițit, îmbătat de sine însuşi. El nu vede şi nu simte nimic în afara arderii sale, talentului său, de care se delectează, de la care primeşte deplina fericire şi satisfacție. Greu de făcut ceva cu asemenea oameni până când vulcanul lor nu se va stinge... În aceasta constă pericolul oricărei înzestrări, oricărui talent. **Aceste calități trebuie echilibrate de o duhovnicie completă, profundă.**

În cazurile contrare – în marile amărăciuni – rezultatul este acelaşi: omul este „înghițit" de durerea sa, lumea din jur păleşte şi se întunecă în ochii lui; nu se mai poate gândi la nimic, nu mai poate să vorbească despre nimic în afara durerii sale; trăieşte prin ea, se ține de ea, în fine, ca

de singurul lucru care i-a mai rămas, ca de singurul sens al existenței sale. Căci doar există oameni „care în însuşi simțământul propriei înjosiri au cutezat să caute desfătare" (Dostoievski, *Însemnări din subterană*).

Adeseori, acest egocentrism se dezvoltă în oamenii liniştiți, supuşi, tăcuți, în care din copilărie a fost înăbuşită viața personală – şi această „subiectivitate reprimată generează, în compensație, tendința egocentrică" (Jung, *Tipurile psihologice*) în cele mai diverse manifestări: omul este supărăcios, bănuitor, cochet, doreşte să atragă atenția chiar prin întreținerea şi exagerarea bârfelor la adresa sa; în fine, chiar sub forma psihozelor, ideilor obsesive, maniei persecuției sau maniei grandorii (vezi personajul Poprişcin al lui Gogol).

Aşadar concentrarea asupra propriei persoane îl înstrăinează pe om de lume şi de Dumnezeu; el se desprinde, ca să zic aşa, din trunchiul comun al universului şi se transformă într-o aşchie de talaş răsucită în jurul unui loc gol.

Vom încerca să punem în evidență etapele principale ale dezvoltării mândriei, pornind de la uşoara mulțumire de sine până la extrema întunecare a sufletului şi pierzarea deplină.

La început este vorba doar despre o preocupare de sine aproape normală, însoțită de o bună dispoziție care se transformă adeseori în uşurătate. Omul e mulțumit de sine, deseori hohoteşte, fluieră, fredonează, pocneşte din degete. Îi

place să pară original, să uimească cu tot felul de paradoxuri, să facă spirite; manifestă gusturi aparte, este capricios la mâncare. Dă cu plăcere sfaturi şi se amestecă „prieteneşte" în treburile altora; îşi dă în vileag, fără să vrea, excepționalul interes față de sine însuşi prin fraze de genul: „stați să vă spun eu", „nu, eu ştiu mai bine", „am obiceiul să...", „de regulă, eu..." (sau, cum găsim la Turgheniev, „am obiceiul să prefer"...).

Vorbind despre necazul altuia, vorbesc, fără să-şi dea seama, tot despre sine: „Am fost atât de zguduită, că până acum nu-mi pot reveni." Totodată, enorma dependență de aprobarea altora, în funcție de care cel cu pricina ba „înfloreşte", ba „se ofileşte" şi „se acreşte". În general însă, în stadiul acesta dispoziția rămâne luminoasă. Această formă de egocentrism este foarte proprie tinereții, deşi se întâlneşte şi la vârsta adultă.

Ferice de omul care în stadiul acesta dă de griji serioase, mai ales pentru alții (prin căsătorie, familie), de muncă, de efort, sau pe care ajunge să-l fascineze calea religioasă şi care, atras de frumusețea nevoinței duhovniceşti, îşi vede sărăcia şi începe să dorească ajutorul harului! Dacă nu se întâmplă lucrul acesta, boala se dezvoltă în continuare.

Apare convingerea sinceră de propria întâietate. Adeseori, aceasta se exprimă printr-o logoree neînfrânată – căci ce este flecăreala decât, pe de o parte, lipsă de modestie, iar pe de alta de-

lectare de sine prin procesul primitiv al descoperirii de sine?.. Natura egoistă a logoreei nu se împuținează deloc în urma faptului că ea atinge uneori o temă serioasă: omul mândru poate vorbi despre smerenie şi tăcere, poate ridica în slăvi postul, poate dezbate problema: ce este mai presus, faptele bune sau rugăciunea?

Încrederea în sine se transformă rapid în patima de a comanda; el atentează la libertatea altora (fără să suporte nici cel mai mic atentat la libertatea sa), dispune de atenția, de timpul, de puterile altora, devine obraznic şi tupeist. Treaba lui este importantă, treaba altuia e un fleac. De toate se apucă, în toate se bagă.

În stadiul acesta, dispoziția celui mândru se strică. În agresivitatea sa, el întâmpină, bineînțeles, rezistență; apare irascibilitatea, încăpățânarea, arțagul; este convins că nimeni nu-l înțelege, nici măcar duhovnicul; ciocnirile cu „lumea" se acutizează, şi cel mândru face alegerea definitivă: „eu" împotriva oamenilor, însă deocamdată nu şi împotriva lui Dumnezeu.

Sufletul devine mohorât şi rece; în el se instalează îngâmfarea, disprețul, răutatea, ura. Mintea se întunecă, distincția dintre bine şi rău devine tulbure, întrucât ea e înlocuită cu distincția dintre „ceea ce e al meu" şi „ceea ce nu-i al meu". El iese din orice ascultare, este insuportabil în orice societate; scopul lui este să iasă ca el, să-i impresioneze, să-i facă să se simtă inferi-

ori pe ceilalți; el caută cu sete notorietatea – fie aceasta şi de scandal –, răzbunându-se astfel pe lume pentru că nu-l recunoaşte şi luându-şi revanşa în fața ei. Uneori, această forță de autoafirmare este orientată spre câştigul material, spre carieră, spre activitatea socială şi politică, iar uneori, dacă există talent, spre creație – iar aici cel mândru poate repurta, datorită energiei sale, unele succese. Pe acest teren se dezvoltă, de asemenea, schismele şi ereziile.

În fine, pe cea din urmă treaptă, omul o rupe şi cu Dumnezeu. Dacă mai înainte făcea păcatele din neastâmpăr, ca să zic aşa, şi din spirit rebel, acum îşi permite orice: păcatul nu-l chinuie, devine pentru el o deprindere; dacă în stadiul acesta poate să-i fie uşor, atunci poate să-i fie uşor şi cu diavolul, pe căile întunericului. Starea lui sufletească este mohorâtă, lipsită de orice lumină, singurătatea lui e deplină – dar totodată are convingerea sinceră de corectitudinea căii sale şi sentimentul deplinei siguranțe, în timp ce aripi negre îl poartă repede spre pierzare.

La drept vorbind, între o asemenea stare şi nebunie deosebirea este măruntă.

Cel mândru rămâne şi în această viață în stare de izolare deplină („întunericul dinafară"). Uitați-vă cum discută şi cum poartă disputele: fie că nu aude deloc ceea ce i se spune, fie că aude doar ceea ce coincide cu părerile lui; iar dacă i se spune ceva nepotrivit cu părerile lui, se supă-

ră ca şi cum ar fi fost jignit personal, devine batjocoritor şi neagă cu înverşunare. La cei din jur vede doar însuşirile pe care el însuşi le atribuie în mod arbitrar, aşa că şi atunci când laudă este mândru, închis în sine, inabordabil pentru cel obiectiv. Caracteristic este faptul că două dintre formele cele mai răspândite de boală psihică – mania grandorii şi mania persecuției – decurg în mod direct din „autoaprecierea sporită" şi sunt absolut de neconceput la cei smeriți, simpli, care uită de eul lor. De altfel, şi psihiatrii consideră că la paranoie duc în primul rând sentimentul exacerbat al propriei personalități, atitudinea dușmănoasă față de oameni, pierderea capacității normale de adaptare, pervertirea aprecierilor. Paranoicul clasic nu se atacă niciodată pe sine însuşi, el are totdeauna dreptate în proprii săi ochi şi este acut nemulțumit de cei din jur şi de condițiile sale de viață.

Iată unde se arată profunzimea definiției Cuviosului Ioan Scărarul: „Mândria este sărăcia cea mai de pe urmă (extremă) a sufletului."

Cel mândru suferă înfrângere pe toate fronturile.

Psihologic – mâhnire, întuneric, sterilitate.

Moral – singurătate, secătuire a dragostei, răutate.

Din punct de vedere teologic – moartea sufletului, care premerge morții trupeşti, gheena încă din timpul vieții.

Fiziologic şi patologic – boală nervoasă şi sufletească.

În încheiere, se ridică în mod natural problema: cum să ne luptăm cu boala, ce să opunem pierzării care-i amenință pe cei ce merg pe această cale? Răspunsul decurge din esența întrebării: smerenia, ascultarea față de cel obiectiv; ascultarea pe trepte – față de oamenii îndrăgiți, față de apropiați, față de legile lumii, față de dreptatea obiectivă, față de tot ce e bun în noi şi în afara noastră, ascultarea față de Legea lui Dumnezeu şi, în fine, ascultarea față de Biserică, de rânduielile ei, de poruncile ei, de lucrările ei de taină.

Iar pentru asta este nevoie de ceea ce se află la începutul căii creştine: *cine voieşte să vină după Mine, să se lepede de sine.*

Să se lepede... să se lepede zi de zi; zi de zi, cum se spune în manuscrisele cele vechi, să-şi ia omul crucea sa – crucea răbdării necazurilor, a punerii de sine pe ultimul loc, a îndurării amărăciunilor şi a bolilor şi a acceptării tăcute a ocărilor, a ascultării depline şi fără rezerve, neîntârziate, de bunăvoie, bucuroase, neînfricate, statornice.

Şi atunci i se va deschide calea în împărăția odihnei, „a preaadâncii cugetări smerite, ce nimiceşte toate patimile".

Dumnezeului nostru, Care *celor mândri le stă împotrivă, iar celor smeriți le dă har,* se cuvine slava.

IEROMONAHUL
AMBROZIE ERMAKOV

Din învăţăturile Sfântului Ioan Gură de Aur[1]

Mai mult decât toate patimile îl împiedică pe om să se mântuiască mândria. După cum spune Sfântul Ioan Gură de Aur, cele mai mari nenorociri din istoria lumii zidite de Dumnezeu au avut întotdeauna ca obârşie mândria. Din pricina ei îngerul de lumină s-a făcut diavol. Adam, amăgit cu nădejdea mincinoasă de a fi deopotrivă cu Dumnezeu, a fost izgonit din Rai şi a devenit muritor. Istoria de mai apoi a omenirii arată că de fiecare dată când omul a visat cu mândrie la egalitatea cu Dumnezeu a căzut în păgânătate. Sfântul Părinte nu ştie nimic mai nepotrivit pentru sufletul creştinesc decât mândria şi nici un om mai nefericit decât omul suferind de această boală.

[1] Extras din: Ierom. Ambrozie Ermakov, *Învăţătura despre mântuire a Sfântului Ioan Gură de Aur*.

Mândria este o „inflamaţie" a sufletului, rădăcină şi izvor a toată păgânătatea, culme a răului, patimă care-l face pe om unealtă a diavolului şi îl supune aceleiaşi pedepse cu a îngerului căzut.

Patima mândriei nu lasă nici o virtute să se statornicească în sufletul omului şi să-şi facă lucrarea mântuitoare. Ca exemplu, Sfântul dă parabola despre vameş şi fariseu (v. Lc. 18, 9-14) şi zice: „Fariseul, care postea de două ori pe săptămână, nu era oare drept? Dar ce zice? *Nu sunt ca ceilalţi oameni, răpitori, nedrepţi* (Lc. 18, 11). Adeseori omul cu conştiinţa curată cade în mândrie, şi dacă nu-l vatămă păcatul, îl vatămă mândria."

Mândria îl lipseşte pe om de nădejdea mântuirii. Viaţa duhovnicească a creştinului trebuie să fie însoţită de cunoaşterea de sine şi de cunoaşterea propriei neputinţe – pe când mândria îl lipseşte pe om de vederea duhovnicească-şi de această cunoaştere. Cu atât mai mult îl împiedică să-L cunoască pe Dumnezeu.

Nimic nu este atât de potrivnic dragostei ca mândria. Aceasta dă naştere mâniei, iubirii de slavă, invidiei, geloziei, disprețului faţă de săraci, patimii banilor, răzbunării şi multor altor patimi.

Această patimă tulbură mereu sufletul omului şi-l face incapabil să îndure supărările şi restriştile.

Sfântul Ioan dă acestei patimi pierzătoare următoarea definiţie: „A te socoti mai bun decât semenii tăi este mândrie." El spune că mândria es-

te semnul prin care se deosebeşte o minte mărginită şi un suflet lipsit de noblețe. El consideră că păcatul mândriei este mai rău decât curvia, şi explică: „...fiindcă, deşi curvia este un rău care nu poate fi dezvinovățit, dar cel puțin unii mai pot spune că au fost biruiți de dorință, pe când trufia n-are nici o pricină firească." Sfântul spune, de asemenea, că e mai bine să fii prost decât mândru. Prostia este un rău doar pentru prostul însuşi, pe când mândria este o plagă şi pentru ceilalți.

Mândria poate acționa într-un mod subtil, pe care omul lipsit de experiența vieții duhovniceşti nu-l observă. De pildă, ea se manifestă indirect atunci când cel cu pricina nu poate răbda îngâmfarea altui om bolnav de mândrie.

Această patimă îşi are obârşia în necunoştința de Dumnezeu. Afirmând aceasta, Sfântul explică: „Cine-L cunoaşte pe Dumnezeu aşa cum trebuie El cunoscut, cel care ştie cât de mult S-a smerit pe Sine Fiul lui Dumnezeu, nu se va mândri, ci se va mândri cel ce nu ştie asta."

Surse ale mândriei pot fi, de asemenea, cunoştințele şi darurile neînsoțite de dragoste. De pildă, pe timpul Sfântului Apostol Pavel, creştinii Bisericii din Corint se mândreau unul față de altul cu harismele lor duhovniceşti şi se întreceau în cunoştințe filosofice. Mândria care le îmbolnăvise sufletele a pricinuit numeroase neorânduieli în Biserică.

Patima mândriei nu cunoaşte saț şi nu poate fi niciodată satisfăcută. „Dacă cel mândru ar vedea că împăratul i se pleacă umilit şi stă cu frică înaintea lui, nici atunci n-ar fi mulțumit, ci şi mai mult s-ar aprinde." O hrană pe care mândria şi-o doreşte în chip deosebit este „stăpânirea şi mărirea domniei". Ca să nu ne îmbolnăvim de această patimă, Sfântul ne sfătuieşte să fugim de oamenii îngâmfați, să ne ferim de ei, să ne scârbim şi chiar să-i urâm. Bineînțeles, el nu vorbeşte aici despre ura față de oameni, ci de ura față de păcatul ai cărui purtători sunt cei de felul acesta.

În lupta cu mândria, creştinul trebuie să se înarmeze cu virtutea opusă acestei patimi, şi anume cu smerenia, pe care înmulțind-o prin nevoințe, cu împreună-lucrarea Sfântului Duh, va putea birui trufia şi se va putea îmbogăți cu multe alte virtuți.

PROTOIEREUL
ALEXANDER SCHMEMANN

Cel ce se înalță pe sine va fi smerit[1]

Una dintre particularitățile principale, unice în felul lor, ale Evangheliei este constituită de acele scurte istorisiri-parabole de care Se folosește Hristos în învățătura Sa, în comunicarea Sa cu poporul – iar în parabolele acestea este uimitor faptul că ele, rostite cu aproape două mii de ani în urmă, în condiții cu totul diferite de ale noastre, în cadrul unei alte civilizații, într-o cu totul altă limbă, rămân actuale, au și astăzi aceeași țintă – prin urmare, inima noastră.

Sunt cărți și cuvinte care, rostite foarte de curând, ieri, alaltăieri, sunt deja învechite, uitate, s-au scufundat în neființă. Ele nu ne mai spun nimic, sunt moarte – pe când aceste istorisiri, atât de simple în aparență, trăiesc o viață deplină. Le ascultăm, și parcă se întâmplă ceva cu noi, ca și cum cineva ar privi în adâncul sufletului vieții

[1] Extras din: Pr. Alexander Schmemann, *Omilii duminicale.*

noastre și ar spune ceva care ne privește numai pe noi, numai pe mine.

În această parabolă – despre vameș și fariseu – se povestește despre doi oameni. „Vameș" înseamnă strângător de impozite, profesie înconjurată în lumea antică de disprețul general.

Hristos spune: *Doi oameni s-au suit la templu, ca să se roage: unul fariseu și celălalt vameș. Fariseul, stând, așa se ruga în sine: „Dumnezeule, Îți mulțumesc că nu sunt ca ceilalți oameni, răpitori, nedrepți, adulteri, sau ca și acest vameș. Postesc de două ori pe săptămână, dau zeciuială din toate câte câștig." Iar vameșul, departe stând, nu voia nici ochii să-și ridice către cer, ci-și bătea pieptul, zicând: „Dumnezeule, fii milostiv mie, păcătosului." Zic vouă,* încheie Hristos această parabolă, *că acesta s-a coborât mai îndreptat la casa sa decât acela. Fiindcă oricine se înalță pe sine va fi smerit, iar cel ce se smerește pe sine va fi înălțat* (Lc. 18, 10-14). Câteva rânduri din Evanghelie, însă în ele este exprimat ceva veșnic, ceva care cu adevărat privește toate timpurile și toate situațiile.

Să luăm însă doar vremea noastră, să ne luăm pe noi înșine. Dacă se poate spune că ceva stă la baza vieții noastre politice, sociale – da, în fine, și particulare –, nu poate fi vorba decât – nu-i așa? – tocmai de această necontenită înălțare de sine, afirmare de sine, sau, ca să vorbim un limbaj mai vechi, însă totuși veșnic, trufia. Ascultați cu luare-aminte pulsul vieții noastre contemporane: oare nu vom fi șocați de această monstruoasă re-

clamă pe care oamenii şi-o fac singuri, de această îngâmfare, de această neruşinată laudă de sine, care au intrat în viaţa noastră într-aşa un hal încât aproape nu le mai observăm?..

Orice critică, revizuire, reevaluare, orice manifestare de smerenie n-au devenit, oare, mai mult decât un neajuns, un defect, ci o crimă socială şi chiar politică?..

Analizaţi-vă viaţa, viaţa societăţii voastre, bazele organizării sale, şi va trebui să recunoaşteţi că aşa stau lucrurile. Lumea în care trăim este pătrunsă de o lăudăroşenie atât de năucitoare şi grosolană, încât nici nu o mai observă, pentru că i-a devenit o a doua natură.

Bineînţeles, cel mai înfricoşător lucru este acela că fariseismul este socotit drept virtute. Atât de mult timp, cu atâta insistenţă am fost năuciţi cu gloria, cu realizările, cu lansările şi cu zborurile, atâta vreme am fost ţinuţi în atmosfera acestei pseudomăreţii fantomatice, încât toate acestea chiar au început să ni se pară bune şi frumoase, încât în sufletul unor generaţii întregi a apărut chipul unei lumi în care numai puterea, numai mândria, numai lauda de sine neruşinată reprezintă norma.

Este timpul să ne îngrozim de lucrul acesta, să ne amintim de cuvântul Evangheliei: *oricine se înalţă pe sine va fi smerit*. Acum, puţinii care vorbesc în şoaptă despre lucrul acesta, care amintesc de lucrul acesta sunt târâţi prin tribunale sau închişi în spitale de psihiatrie, şi asupra

lor sunt asmuţiţi ceilalţi: „Uitaţi-vă la trădătorii aceştia! Sunt împotriva măreţiei şi puterii patriei lor! Sunt împotriva realizărilor ei! Se îndoiesc de faptul că aceasta este cea mai bună, cea mai puternică, cea mai liberă, cea mai fericită, cea mai..., cea mai... ţară, şi să fiţi fericiţi că nu sunteţi ca renegaţii aceştia nenorociţi."

Să înţelegem însă că această luptă, această dispută, care acum este cunoscută doar de o minoritate neînsemnată, este lupta şi disputa privitoare la înseşi izvoarele duhovniceşti ale vieţii, fiindcă trufia fariseică nu este doar o vorbă. Mai devreme sau mai târziu, ea naşte ură împotriva celor care nu recunosc măreţia lui „eu", desăvârşirea lui „eu". Ea naşte persecuţie şi teroare. Ea duce la moarte. Parabola lui Hristos se înfige ca un bisturiu în cea mai înfricoşătoare tumoare a lumii contemporane: tumoarea trufiei fariseice. Fiindcă atâta timp cât tumoarea aceasta continuă să crească, în lume vor împărăţi ura, teama şi sângele. Şi aşa şi stau lucrurile acum. Doar întorcându-ne la această forţă uitată, disprețuită, respinsă care este smerenia putem curăţi lumea. Fiindcă smerenia este recunoaşterea celuilalt, este respect faţă de celălalt şi este capacitatea de a-ţi recunoaşte cu bărbăţie imperfecţiunea. De la lăudăroşenia, minciuna şi întunericul fariseismului la lumina şi integritatea autenticei umanităţi: la dreptate, la smerenie, şi la dragoste. Iată chemarea acestei parabole a lui Hristos, iată chemarea, prima chemare a primăverii Postului celui Mare...

ARHIMANDRITUL LAZĂR

„Trufiei îi place să-i învețe pe alții": trebuie creştinul începător să se facă învățător aproapelui în lucrurile care țin de credință?[1]

Pe fondul râvnei duhovniceşti, provenite din trufie, din aprinderea omului cu slava deşartă, din părerea de sine, se dezvoltă adeseori patima de a-i învăța pe alții. În vremea noastră a devenit un lucru obişnuit ca fiecare să-şi înveţe şi să-şi moralizeze aproapele, deşi foarte des se fac învățători cei care încă n-au făcut nici măcar câțiva paşi în viața creştină, ci doar i-au aruncat o privire prin uşa întredeschisă. Cum se întâmplă adeseori în ziua de astăzi, omul, după ce şi-a petrecut toată viața în necredință şi în păcate, s-a pocăit şi şi-a schimbat întrucâtva modul de viață, a mers de câteva ori la biserică sau a stat câteva zile la mănăstire, a aflat câteva legi şi concep-

[1] Extras din: Arhim. Lazăr Abaşidze, *Bolile ascunse ale sufletului.*

ții creştine, a făcut cunoştință cu unele reguli şi rânduieli bisericeşti. În mod nemeritat, începe să se mândrească, şi îndată începe să-i învețe şi să-i mustre pe apropiații săi, pe prieteni şi rude, să le reproşeze necredința, neîmbisericirea, chiar să-i acuze că sunt slujitori ai satanei şi aşa mai departe. În numeroase cazuri, proaspătul convertit, care a început să-i „îndrepte" pe apropiații săi, să se străduie din răsputeri să-i convertească, să le mântuiască sufletele, ajunge el însuşi să se poticnească nu după multă vreme, ajunge să cadă şi să se întoarcă la viața păcătoasă de mai înainte. Iar cei pe care el îi mustra, văzându-l în starea aceea jalnică, atribuie creştinismului însuşi inutilitatea şi neputința şi se îndepărtează şi mai mult de Biserică, de Dumnezeu.

Cei mai mulți dintre noi, îndată ce citesc în cărțile duhovniceşti ceva instructiv sau sesizează o idee interesantă, se grăbesc să-i „serveasscă" aproapelui, „spre învățătură", ceea ce au citit, să-l moralizeze, să-i dea sfaturi cu privire la aplicarea unei reguli sau alteia din Sfinții Părinți, deşi ei înşişi nu s-au folosit încă de regulile acelea şi nici nu au de gând să se folosească.

În ziua de azi, foarte des cei ce au crezut nu trăiesc în duhul credinței, ci doar înțeleg în mod raționalist momente disparate ale ştiinței creştine, le răstălmăcesc, le împărtăşesc aproapelui fără să se folosească de această bogăție ei înşişi. Cât de răspândit este acum fenomenul următor:

toată viața religioasă a omului începe şi se termină doar în cap, fără să ajungă la inimă; intră cunoştințe religioase prin auz, prin rațiune, sunt rumegate în minte, întoarse pe toate fețele, reinterpretate, adeseori prelucrate în manieră proprie – şi prin limbă sunt imediat exteriorizate şi date aproapelui drept lucruri luate din experiența duhovnicească autentică, din viață. O asemenea cunoaştere nepusă la încercare, necâştigată cu suferință prin viața făptuitoare, prin luptă, este însă deşartă. Omul care-i învață pe alții nu din experiența duhovnicească, ci din cărți, seamănă, după cum spune Isaac Sirul, cu un pictor care, făgăduindu-i apă unui însetat, o zugrăveşte cu culori pe perete. Necazul mai constă şi în aceea că cel ce s-a dedicat prematur activității învățătoreşti rămâne el însuşi neroditor; această înclinație devine o mare piedică în calea luării-aminte la sine, a vederii propriilor neputințe, a căutării propriei vindecări.

Pe de altă parte, la baza unei asemenea atitudini greşite stau slava deşartă, părerea de sine, prețuirea de sine, trufia minții. La fel pot lucra înclinarea spre lenevie, năzuința de a scăpa de osteneala cea grea a luptei lăuntrice cu sine şi înlocuirea acestei munci cu una uşoară – cea de a-i învăța pe alții. Toată lumea a fost întotdeauna bolnavă – şi este şi acum – de această patimă. Toate personalitățile cu o minte cât de cât excepțională au năzuit întotdeauna să-i învețe pe alții

şi să-i convertească la teoriile născocite de către ei; toți filosofii, toți gânditorii religioşii, toți începătorii ereziilor s-au străduit din răsputeri să-şi răspândească ereziile; toate sectele religioase doresc să atragă în cursele lor cât mai mulți oameni. Aşadar poate exista o mulțime de stimuli, de imbolduri neharice la a propovădui şi a-i atrage pe alții la credința proprie. Tocmai de aceea nu trebuie să ne încredem în aceste porniri lăuntrice de „râvnă" ale noastre, care ne împing să-i convertim pe toți la calea adevărată, aşa cum făceau, cu harul lui Dumnezeu, Sfinții Apostoli şi Sfinții Părinți – luminătorii Bisericii. Se prea poate ca aceste patimi rele, care se ascund în noi, să ne împingă să ne mutăm grija de la mântuirea propriului suflet la mântuirea celorlalți, ca în felul acesta să poată rămâne libere în inima noastră – iar noi, mântuindu-i pe alții, putem pieri. *Nu vă faceți voi mulți învățători, fraților, ştiind că noi, învățătorii, mai mare osândă vom primi,* zice Apostolul Iacov (Iac. 3, 1).

Iată ce spun despre aceasta Sfinții Părinți. Un Bătrân a zis: „Să nu începi să-i înveți pe alții înainte de vreme, altfel toată viața ta vei rămâne cu neajuns la înțelegere."

Ava Pimen cel Mare: „A-l învăța pe aproapele este lucru tot atât de potrivnic smeritei cugetări ca şi a-l mustra."

Ava Isaia a zis: „Este primejdios să-ți înveți aproapele înainte de vreme, ca să nu cazi tu în-

suți în lucrurile de care caută să-l ferească învățătura. Cel ce cade în păcat nu-l poate învăța pe altul cum să nu cadă în el."

Tot el zice: „Năzuința de a-i învăța pe alții, arătând că te socoți în stare să faci aceasta, slujește drept pricină de cădere pentru suflet. Cei ce au drept călăuză părerea de sine și doresc să-și ridice aproapele la starea de nepătimire își aduc propriul suflet într-o stare nenorocită. Să știi că a-ți îndruma aproapele să facă una sau alta e ca și cum ai lucra cu o unealtă, stricându-ți casa în timp ce te străduiești s-o zidești pe a lui."

Isaac Sirul: „Bine este a teologhisi pentru Dumnezeu, însă mai bine este omului a se face curat pentru Dumnezeu. Mai bine este să fii gângav, dar știutor și încercat, decât să izvorăști învățătură ca un râu din agerimea minții tale. Mai de folos este pentru tine să te îngrijești a învia, prin mișcarea gândurilor tale către cele dumnezeiești, sufletul tău cel omorât de patimi, decât să învii morții.

Mulți au făcut minuni, au înviat morți, s-au ostenit pentru întoarcerea celor rătăciți, prin ei mulți au fost aduși la cunoștința de Dumnezeu, dar după aceasta ei înșiși, care le-au adus viață altora, au căzut în patimi urâte și scârbavnice, s-au omorât pe sine și pentru mulți s-au făcut sminteală atunci când s-au dat pe față faptele lor, căci încă fiind ei în boală sufletească nu s-au îngrijit de sănătatea sufletelor lor..."

„Chiar dacă vei răscumpăra sute de robi creștini din robia păgânilor și le vei da libertatea, asta nu te va mântui dacă în același timp vei rămâne în robia patimilor."

„Când omul ajunge la o așezare împăcată a sufletului, atunci poate din sine să reverse și asupra altora lumina luminării înțelegerii."

„Binevestirea și propovăduirea nu sunt îndeobște datorie a oricărui credincios, și cu atât mai mult nu sunt cea dintâi. Cea dintâi datorie a credinciosului este să se curățească de patimi..."

„Slavei deșarte și părerii de sine le place să învețe și să povățuiască. Ele nu se îngrijesc de vrednicia sfatului lor! Ele nu se gândesc că prin sfatul nechibzuit pot să-i pricinuiască aproapelui o rană de nevindecat..."

„Pentru a da sfat, pentru a-l povățui pe altul, nu este de ajuns să fii evlavios: trebuie să ai experiență duhovnicească, și mai întâi de toate ungere duhovnicească..."

„Dacă omul, mai înainte de a se curăți, se va lăsa purtat de o râvnă nechibzuită, el va aduce sieși și celorlalți nu lumină curată, ci amestecată, amăgitoare, fiindcă în inima lui nu trăiește binele curat, ci binele amestecat mai mult sau mai puțin cu răul."

Ava Isaia spune: „De unde pot eu ști dacă plac lui Dumnezeu, ca să-i zic fratelui să facă așa sau altfel?.. Eu însumi mă aflu încă sub jugul pocăinței, din pricina păcatelor mele."

„Fiecare dintre noi trebuie să se îngrijească mai mult de sine însuşi şi folosul său sufletesc, căci, după cuvântul Apostolului, fiecare dintre noi va răspunde lui Dumnezeu pentru sine – pe când la noi toate sunt încurcate, fiindcă suntem mai înclinaţi să-i învăţăm pe alţii..."

„Încă n-am apucat să încep nevoinţele bunei credinţe, dar m-am şi îmbolnăvit de slava deşartă. Încă n-am apucat să intru în pridvor, însă visez deja la Sfânta sfintelor. Încă n-am pus început vieţii plăcute lui Dumnezeu, dar îmi mustru deja aproapele. Încă n-am aflat ce e adevărul, dar vreau să fiu povăţuitor altora. Suflete al meu! Toate ţi le-a dăruit Domnul – înţelegere, cunoştinţă, chibzuinţă: cunoaşte, deci, ce ţi-e de folos. Cum visezi tu să le împărtăşeşti altora lumină dacă tu însuţi eşti cufundat încă în întuneric? Vindecă-te mai înainte pe tine însuţi – iar dacă nu poţi, plânge-ţi orbirea."

Aşadar, după cum se vede din spusele Sfinţilor Părinţi, a învăţa, a îndruma, a povăţui nu este nici pe departe de folos pentru fiecare, deşi pare un lucru atât de lăudabil – pe când a te adânci în cunoaşterea propriilor neputinţe, a căuta vindecarea lor, este un lucru de primă întâietate pentru oricine.

MITROPOLITUL IOAN

Despre mândrie şi smerenie[1]

Iubiţi fraţi şi surori! În calea noastră, pe treptele suişului către desăvârşirea duhovnicească, se întâlneşte adeseori ceea ce împiedică acest suiş. În primul rând, este vorba de păcatele noastre, şi cel fundamental, de care suntem stăpâniţi aproape toţi, este **păcatul înălţării de sine**, altfel spus **păcatul mândriei**. Acesta este un şarpe foarte viclean, care odată furişat în inimile noastre ni se pare adeseori înger de lumină, şi dăm atenţie cu plăcere sfaturilor lui viclene, fără să înţelegem că ele ne despart de dragostea dumnezeiască, ne înstrăinează de unirea cu Dumnezeu – şi, ca nişte oi proaste, suntem vânaţi de şarpele cel şiret al trufiei şi duşi la junghiere.

Mândria este un mare păcat. Acest păcat l-a făcut cândva pe îngerul luminat să cadă din înălţimea slavei şi l-a prefăcut în duşman al lui

[1] Extras din: Mitrop. Ioan al Sankt-Petersburgului şi al Ladogăi, *Glasul veşniciei*.

Dumnezeu, în drac rău, în satană. Mândria l-a făcut pe satana să cadă din cer şi l-a aruncat în prăpastia pierzării. Însă mândria l-a făcut să cadă nu numai pe acest înger, cândva luminat – ea i-a făcut să cadă şi pe mulţi dintre oamenii Bisericii lui Dumnezeu, *chiar şi pe cei aleşi*.

Să-l luăm, de pildă, pe Arie, care slujea lui Dumnezeu ca preot al Bisericii din Alexandria. El era plin de râvnă, dar şi-a îngăduit să se mândrească şi a început să gândească despre Hristos altfel decât se cuvenea. Învăţat de diavol, el a început să vadă în Fiul lui Dumnezeu nu Ziditorul, ci o zidire, căzând astfel în rătăcire. Oricât au încercat să-l convingă pe Arie atât Alexandru, episcopul de atunci al Bisericii Alexandriei, cât şi alţi binecredincioşi episcopi, el nici n-a vrut să îi asculte – şi nu numai că nu a vrut el însuşi să îi asculte, ci a şi strâns în jurul său numeroşi oameni, smintindu-i cu învăţătura sa mincinoasă.

Iată, iubiţi fraţi şi surori, unde îi poate duce pe oameni mândria! Faptele arată că şi numeroşi asceţi, care trăiau în pustie, care săvârşiseră o mulţime de nevoinţe duhovniceşti, au căzut în prăpastia pierzării pentru că l-au îngăduit pe şarpele cel viclean – părerea de sine, înălţarea de sine şi slava deşartă. Ei s-au amăgit cu propria „sfinţenie", şi adevăraţii robi ai lui Dumnezeu au trebuit să se străduiască mult pentru a-i vindeca pe asceţii căzuţi în mândrie. De multe ori însă, leacurile duhovniceşti nu au adus nici

un folos, pentru că omul, odată căzut în înşelare, vede totul într-o lumină strâmbă. I se pare că este drept şi că nu face nimic rău – şi dacă cineva încearcă să-i arate unuia ca acesta păcatele lui, trufaşul amăgit nu va recunoaşte niciodată că el poate păcătui. Nu, ci răspunsul lui este unul singur: el are întotdeauna dreptate, iar vinovaţi sunt alţii, el în nici un caz.

Iată la ce duce, iubiţi fraţi şi surori, mândria! În starea de îngâmfare, omul nu va spori niciodată pe calea mântuitoare, pe calea suişului duhovnicesc – şi chiar dacă mai înainte a reuşit să se ridice poate chiar pe cea mai înaltă treaptă a desăvârşirii duhovniceşti, dacă apare trufia nu va reuşi să rămână la înălţimea aceea, ci va cădea în aşa hal, că îi va fi greu să se mai ridice.

Singurul antidot pentru mândrie este smerenia. Aceasta este cea mai mare virtute, care, fără îndoială, ne ajută pe calea suişului duhovnicesc. Smerenia i-a dus pe mulţi la mântuire, şi această mare virtute a fost deprinsă de către toţi nevoitorii bunei credinţe, fiindcă ei înţelegeau bine că fără smerenie nu poţi să fii pe placul lui Dumnezeu.

În faţa noastră se află marele ascet Arsenie. Când Domnul i-a insuflat să părăsească lumea deşartă (iar Arsenie ocupa o funcţie foarte înaltă: era educator al copiilor împăratului), un glas dumnezeiesc i-a zis: „Fugi de oameni, şi te vei mântui." Arsenie a dat atenţie acestor spuse dumnezeieşti şi s-a retras în pustia Egiptului,

la Bătrâni. Când marii asceți au văzut că vine la ei un mirean, au vrut să-l pună la încercare, să vadă dacă e în stare de nevoințele pustniciei, de nevoințele monahismului. Ei l-au încredințat pe Arsenie Cuviosului Ioan Colov, şi acest mare ascet a folosit următoarea metodă: când a venit vremea prânzului, toți Bătrânii s-au aşezat la masă şi au început să guste, pe când Arsenie stătea în picioare într-un colț şi se uita. Atunci, Cuviosul Ioan a luat un posmag şi l-a aruncat pe podea lui Arsenie. Ce credeți că a făcut acesta? El s-a gândit aşa: „Prin virtuțile lor, cei care stau la masă seamănă cu îngerii din ceruri, pe când eu, din pricina păcatelor, semăn cu un câine şi, prin urmare, mi se cuvine să mă apropii de posmag şi să mănânc aşa cum mănâncă dobitoacele." S-a lăsat în patru labe, a luat cu gura posmagul şi a început să-l înfulece ca un câine. Cuviosul Ioan şi Bătrânii au început să vorbească între ei: „Acesta este un bărbat cu adevărat smerit, şi va săvârşi nevoințe mari." Cuviosul Ioan Colov l-a dus în chilie şi l-a învățat viața călugărească. Şi, într-adevăr, cu timpul Marele Arsenie s-a umplut de harul Duhului Sfânt.

V-am dat un exemplu din viața pustnicilor. Acum vă voi povesti cum au ajuns la o asemenea înălțime a smereniei duhovniceşti oameni trăitori în lume.

Odată, Cuviosul Antonie cel Mare a auzit un glas care i-a zis: „Antonie, n-ai ajuns încă la

acea măsură a desăvârşirii duhovniceşti pe care o are cutare tăbăcar, care trăieşte în Alexandria." Atunci, Cuviosul Antonie, care se străduia să-şi însuşească toate virtuțile, nu numai pe ale pustnicilor, ci pe ale tuturor creştinilor îndeobşte, a lăsat pustia şi, cu insuflarea lui Dumnezeu, a găsit casa unde trăia tăbăcarul. A intrat în casă, i-a făcut tăbăcarului închinăciune şi a zis: „Spune-mi, robule al lui Dumnezeu, ce nevoințe faci tu aici, trăind în lume? Căci pentru tine am venit, părăsind pustia. Spune-mi, cum săvârşeşti lucrarea mântuirii tale?" Omul, smerit, s-a mirat şi a răspuns: „Avo, ce nevoințe pot săvârşi eu în lume?! Drept îți spun că nu fac aproape nimic bun! De fiecare dată când mă scol dimineața din pat şi mă duc la lucru, mă gândesc aşa: «Doamne, toți în cetatea asta se mântuiesc, căci fac lucrurile dreptății, şi numai eu, ca un necredincios, voi pieri. Miluieşte-mă, Dumnezeule!» – şi aşa mă rog Domnului de-a lungul zilei, şi când mă culc la fel mă gândesc, că toți se vor învrednici de Împărăția lui Dumnezeu şi numai eu voi fi lipsit de această slavă."

Marele Antonie s-a mirat şi, făcându-i închinăciune tăbăcarului, i-a zis: „Cu adevărat, de mulți ani mă nevoiesc în pustie, adaug osteneli peste osteneli, posturi peste posturi, înfrânare peste înfrânare, dar încă n-am ajuns la asemenea stare a duhului cum ai ajuns tu, robule al lui Dumnezeu!"

Iată, iubiți frați și surori, un exemplu care arată că și în lume poate omul să placă lui Dumnezeu prin smerita cugetare.

Poate că mulți dintre noi vor gândi: „Ce mare lucru să crezi că toți sunt buni și doar tu ești rău?" Într-adevăr, este ușor să spui în gând asemenea cuvinte, nu e nevoie pentru asta de nevoințe deosebite – dar uite că a ajunge la adevărata cunoaștere de sine, ca inima să își dea seama că se află în robia păcatului, este deja mare lucru. Iar de vreme ce simțim că suntem oameni păcătoși, oare mai putem osândi pe cineva, putem face supărare cuiva, sau cum ne putem sfădi și cu atât mai mult mânia?.. Bineînțeles că nu, iubiți frați și surori, și tocmai în aceasta constă măreția smereniei. Dacă ne vom da seama de acest lucru, dacă ne vom strădui să respingem mândria, credeți-mă că o să reușim neîndoielnic pe calea mântuitoare.

Așadar să statornicim în inima noastră, cu ajutorul lui Dumnezeu, virtute după virtute, și, urcând pe treptele desăvârșirii duhovnicești, să ajungem Sus, la viața veșnică în Hristos Iisus Domnul nostru, Căruia, dimpreună cu Tatăl și cu Sfântul Duh, se cuvine cinstea și slava în vecii vecilor. Amin

II.

Lecții de vindecare a mândriei din sfaturile Sfinților Părinți

Iar înainte de sărbătoarea Paştilor, ştiind Iisus că a sosit ceasul Lui, ca să treacă din lumea aceasta la Tatăl, iubind pe ai Săi cei din lume, până la sfârşit i-a iubit. Şi făcându-se Cină, şi diavolul punând în inima lui Iuda fiul lui Simon Iscarioteanul, ca să-l vândă, Iisus, ştiind că Tatăl I-a dat Lui toate în mâini şi că de la Dumnezeu a ieşit şi la Dumnezeu merge, S-a sculat de la Cină, S-a dezbrăcat de haine şi, luând un ştergar, S-a încins cu el. După aceea a turnat apă în vasul de spălat şi a început să spele picioarele ucenicilor şi să le şteargă cu ştergarul cu care era încins. A venit deci la Simon Petru. Acesta I-a zis: „Doamne, oare Tu să-mi speli mie picioarele?" A răspuns Iisus şi i-a zis: „Ceea ce fac Eu, tu nu ştii acum, dar vei înţelege după aceasta". Petru I-a zis: „Nu-mi vei spăla picioarele în veac". Iisus i-a răspuns: „Dacă nu te voi spăla, nu ai parte de Mine". Zis-a Simon Petru Lui: „Doamne, spală-mi nu numai picioarele mele, ci şi mâinile şi capul". Iisus i-a zis: „Cel ce a făcut baie n-are nevoie să-i fie spălate decât picioarele, căci este curat tot. Şi voi sunteţi curaţi, însă nu toţi". Că ştia pe cel ce avea să-L vândă; de aceea a zis: „Nu toţi sunteţi curaţi". După ce le-a spălat picioarele şi Şi-a luat hainele, S-a aşezat iar la masă şi le-a zis: „Înţelegeţi ce v-am făcut Eu? Voi Mă numiţi pe Mine: Învăţătorul şi Domnul, şi bine ziceţi, căci sunt. Deci dacă Eu, Domnul şi Învăţătorul, v-am spălat vouă picioarele, şi voi sunteţi datori să ca să spălaţi picioarele unii altora; că v-am dat vouă pildă, ca, precum v-am făcut Eu vouă, să faceţi şi voi. Adevărat zic vouă: Nu este sluga mai mare decât stăpânul său, nici solul mai mare decât cel ce l-a trimis pe el. Când ştiţi acestea, fericiţi sunteţi dacă le veţi face".

(Evanghelia după Ioan, cap. 13, versetele 1-17)

CUVIOSUL EFREM SIRUL

Lecţii de viaţă: cele opt gânduri rele

Dacă voieşti să birui slava deşartă, să nu iubeşti laudele, nici cinstirile, nici hainele scumpe, nici locurile de frunte, nici întâietăţile, ci, dimpotrivă, să te bucuri când eşti ocărât şi necinstit, şi să te mustri pe tine însuţi că eşti mai păcătos decât toţi păcătoşii.

Dacă vrei să înfrângi trufia, despre nimic din ceea ce faci să nu zici că se face prin osteneliile tale sau prin puterile tale, ci fie că posteşti, fie că petreci vremea în priveghere, fie că dormi pe pământul gol, fie că te îndeletniceşti cu cântarea psalmilor, fie că faci multe metanii până la pământ, să zici: „Numai cu ajutorul lui Dumnezeu şi cu ocrotirea lui Dumnezeu se face aceasta, nu cu puterea mea şi nu cu strădania mea."

SHIIGUMENUL IOAN ALEXEEV

Scrisoare de la Noul Valaam[1]

Un oarecare stareț înțelept încerca să-l povățuiască pe un frate ce se mândrea, însă acela i-a răspuns: „Iartă-mă, părinte, dar nu sunt mândru." Starețul i-a răspuns: „Şi cum puteai să dovedeşti mai limpede că eşti mândru decât zicând aceasta, că nu eşti mândru?"

Da, mândria este oarbă, nu se vede pe sine. Mândria este o născocire a diavolului. Iată odraslele ei: mânia, clevetirea, întărâtarea, fățărnicia, ura, cârtirea, nesupunerea. Ea rămâne neclintită în părerea sa, se supune numai cu greutate, nu suferă să i se facă observație, însă îi place să facă observație altora; aruncă cu vorbele fără să chibzuiască. Cei mândri suferă foarte mult de gânduri hulitoare şi sunt înclinați spre idolatrizarea de sine.

Acum voi vorbi despre smerenie. O, fericită smerenie! Tu eşti dumnezeiască, fiindcă ai plecat

[1] Extras din: Shiigumenul Ioan Alexeev, starețul de la Valaam, *Priveşte în inima ta.*

cerurile, şi te-ai întrupat în omenire, şi ai pironit de Cruce păcatul întregii lumi. Sufletul meu se cutremură – cum aş putea să spun ceva despre măreția ta?

Iată ce spun despre smerenie Sfinții Părinți cei înțelepțiți de Dumnezeu. Din ea vin blândețea, bunăvoința, liniştea, milostivirea, purtarea lină, supunerea. Cel smerit nu iscodeşte lucrurile de nepătruns, pe când cel mândru vrea să cerceteze adâncul judecăților lui Dumnezeu. Cel smerit nu se laudă cu înzestrările sale fireşti şi nutreşte dezgust față de laudele omeneşti. Dacă cineva stropeşte cu păcură, omul îmbrăcat în haine de mătase se fereşte, ca să nu fie murdărită îmbrăcămintea lui scumpă: şi cel smerit fuge de slava de la oameni. Însuşirea smereniei este de a vedea la sine păcatele, iar la ceilalți – însuşirile bune. Însuşirea trufiei este de a vedea la sine doar lucruri bune, iar la ceilalți – doar lucruri rele.

Iată încă o trăsătură a smereniei: ea este simplă, deschisă şi firească. Iar ce este smerenia şi cum se naşte ea în suflet, nimeni nu poate lămuri prin cuvinte dacă omul nu va afla singur, din experiență. Numai din vorbe nu poate să învețe.

Ava Zosima vorbea despre smerenie. Îl asculta un sofist învățat, care l-a întrebat: „Cum de te socoți păcătos? Oare chiar nu ştii că eşti sfânt? Oare nu ştii că ai virtuți? Doar vezi că împlineşti poruncile, şi, cu toate astea, te socoți păcătos?" Starețul n-a găsit ce să zică decât atât: „Nu ştiu

cum să-ți spun, însă eu mă socot păcătos." Sofistul a stăruit, vrând să afle cum se poate una ca asta – şi stareţul iar n-a găsit ce să zică, ci doar a răspuns cu sfânta sa simplitate: „Nu mă tulbura – eu chiar mă socot aşa."

Era de faţă acolo Ava Dorotei, şi acesta l-a lămurit pe sofist că după cum în ştiinţe există deprinderi pe care omul le are, însă nu poate arăta cum face lucrul cu pricina, aşa şi cu smerenia. Ava Zosima l-a îmbrăţişat pe Ava Dorotei şi a zis: „Tu ai priceput, aşa este, precum ai zis." Iar sofistul a rămas mulţumit de lămurirea primită.

MITROPOLITUL ANTONIE AL SUROJULUI

Temeți-vă de dreptatea părută[1]

În numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh!

Ne-am obişnuit să-l disprețuim şi să-l osândim pe fariseu: ni se pare că Evanghelia de astăzi ne dă dreptul să facem asta – „doar a fost osândit de Hristos Însuşi". Uităm însă că dreptatea îngâmfată a fariseului i-a costat scump şi pe el, şi pe cei din tagma lui. Aceştia erau oameni ascetici şi cu convingeri; din puținele lucruri care se spun în Evanghelie, fariseul postea de două ori pe săptămână, adică Îi dădea lui Dumnezeu nu numai ceea ce ar fi trebuit să-I dea după Lege, ci chiar mai mult, peste măsură: el Îi dă lui Dumnezeu din osârdia sa. Totodată, el dă o parte însemnată din venitul său celor nevoiaşi, adică şi către oameni era orientat cumva printr-o anumi-

[1] Extras din: Mitrop. Antonie al Surojului, *În numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh.*

tă nevoință de viață, chiar dacă aspră. Aşadar nu avem voie să-l judecăm cu uşurință. Fariseii erau oameni gata să poarte povara ascezei lor – însă această asceză se sfărâma de dreptatea lui Dumnezeu în aceea că ei rămâneau cu sentimentul unei părute dreptăți, fără să ajungă la dragoste.

Iată că fariseul a intrat în Templu, nu s-a oprit la intrare, nu şi-a amintit că se găseşte în Templul Dumnezeului Celui viu, că nu este făptură care să fie datoare să cadă înaintea Lui cu cutremur, cu spaimă, cu dragoste. El a venit cu pas sigur şi şi-a ocupat locul în Templu, fiindcă „avea dreptul" la acel loc, căci doar trăieşte cu vrednicie, după rânduielile Legii, şi de aceea stă acolo unde are dreptul să stea.

Oare lucrul acesta nu e cumplit şi oare nu seamănă osânditor de mult cu ceea ce facem noi? Cât de des „ştim" că avem locul nostru înaintea lui Dumnezeu, în mijlocul oamenilor, şi vorbesc nu atât de locul din templul material, din biserică, cât de cel din templul cel tainic, nevăzut, care e universul, cel adunat cu cutremur în jurul Dumnezeului său Celui viu! Şi noi ne gândim deseori: „Locul meu e aici, al lui e acolo."

Pe când „acolo" stătea un om pentru care, potrivit judecății oamenilor, chiar că nu era nici un drum înainte, spre primele rânduri ale drepților lui Dumnezeu. El era strângător de dări, dar cât de mult se deosebea de cei din vremea de astăzi! Era doar un slugoi al ocupanților romani, care

înrobiseră poporul lui Israel, împilându-l în fel şi chip şi căutând tot între ei oameni care să se ocupe de biruri – şi bineînțeles că oamenii aceştia erau urâți de toți, pentru că legea vieții lor era extorcarea, era duritatea, era silnicia, era neîndurarea.

Un lucru însă a învățat vameşul, după cât se vede, în viața cea cumplită, crâncenă, pe care o ducea între cei de tagma sa şi între jertfele înverşunării omeneşti – a învățat că omul un poate supraviețui în cumplita societate omenească dacă legea nu se va opri măcar pentru o clipă, dacă măcar pentru o clipă nu se va vădi îndurarea, milostivirea. Dacă totul va merge aşa cum e scris, dacă totul se va face aşa cum o cere dreptul, nici un om nu va scăpa teafăr.

Şi iată că el a stat în spatele tuturor, *departe*, ştiind că după dreptatea omenească şi după cea a lui Dumnezeu merită aceeaşi cruzime neînduplecată pe care o aplica şi el zi de zi – şi a stat acolo bătându-se în piept, fiindcă ştia că nu poate merita nici un fel de milostivire: milostivirea nu se merită, nu se poate cumpăra nici un fel de milostivire şi nici nu poți fi vrednic de ea, ci poți să o dobândeşti numai prin rugăciune. Ea poate veni şi ca o minune – ca o minune neînțeleasă şi cu totul neaşteptată, când dreptatea se înclină în fața păcatului, când milostivirea străbate fără de veste acolo unde ar trebui să se arate dreptatea – dreptatea înaltă, necruțătoare. El stă tot în păca-

tul său, necutezând să intre pe tărâmul dreptății lui Dumnezeu, fiindcă acolo n-are iertare – stă *departe*, nădăjduind că până la marginea acestui templu, până la marginea dreptății şi dincolo de marginea ei se vor revărsa mila, îndurarea, împreună-pătimirea, milostivirea, că se va întâmpla cu el lucrul cel nemeritat şi cu neputință.

Şi fiindcă el crede în asta, fiindcă viața tocmai asta l-a învățat – că se întâmplă ceea ce este cu neputință, şi numai ceea ce este cu neputință face cu putință viața omului –, el stă, şi ajunge la iertarea dumnezeiască.

Hristos ne spune că acesta a plecat mai îndreptățit decât celălalt. Fariseul nu a fost pur şi simplu osândit: până în ceasul morții putea să nădăjduiască în iertare, şi era drept, era ostenitor, depunea silință cu sufletul şi cu trupul în dreptatea sa. Aceasta era neroditoare, din ea nu scăpăra nici măcar o scânteie de împreună-pătimire şi dragoste – şi totuşi, era dreptate...

Iar nedreptatea a căpătat iertare.

Să ne gândim la lucrul acesta; să ne gândim, în primul rând, dacă suntem măcar farisei, dacă este în noi, îndeobşte, vreo dreptate: dreptate înaintea oamenilor, prin facerea de bine, şi dreptate înaintea lui Dumnezeu – dacă Îi dăm, adică, ceea ce I se cuvine, la care El pur şi simplu are dreptul? Iar după aceea să ne punem întrebarea: lipsiți până şi de dreptatea fariseului, nu suntem oare la fel ca el, **fără dragoste, fără inimă, trufaşi**

cu sufletul mort? Cum ne privim aproapele individual şi aproapele colectiv în biserică, în afara bisericii, în viață, în familie, la muncă, pe stradă, în ziar, peste tot? Cum ne privim aproapele, cum îl judecăm, neavând temei nici măcar în dreptatea reală, deşi moartă, a fariseului?.. Amin.

CUVIOSUL NICODIM AGHIORITUL

Tăcerea înțeleaptă este pierzarea trufiei, sau despre înfrânarea limbii[1]

Avem cea mai mare nevoie să ne stăpânim limba cum se cuvine şi s-o înfrânăm. Limba e mişcată de inimă: cu ce este plină inima, aceea se şi revarsă prin limbă. Pe de altă parte, acel simțământ care se revarsă prin limbă se întăreşte şi se înrădăcinează în inimă. De aceea, limba este unul dintre marii părtaşi la zămislirea obiceiului nostru mândru.

Simțămintele bune sunt tăcute. Revărsări prin cuvinte caută mai degrabă simțămintele iubitoare de sine, ca să exprime ceea ce ne măguleşte iubirea de sine şi ne poate pune, ni se pare nouă, în cea mai bună lumină. Multa vorbire vine, de cele mai multe ori, de la o anumită părere de sine mândră, potrivit căreia închipuindu-ne că suntem multştiutori şi că părerea noastră despre lucrul cu pricina este cea mai mulțumitoare, încercăm o nevoie neînfrânată de a ne-o spune şi de a o întipări şi în inimile celorlalți prin belşug de vorbe, cu repetări numeroase, făcându-li-se învățători nepoftiți şi visând câteodată să aibă ca ucenici oameni mult mai pricepuți decât ei – şi asta atunci când se vorbeşte despre lucruri care merită cât de cât luare-aminte. În cea mai mare parte însă, multa vorbire este totuna cu vorbirea deşartă, şi atunci nu se găsesc cuvinte pentru a înfățişa pe deplin răul care vine din această proastă obişnuință. Îndeobşte, multa vorbire deschide porțile sufletului, prin care iese îndată din inimă căldura evlaviei, şi cu atât mai mult vorbirea deşartă. Multa vorbire îi abate omului luarea-aminte de la el însuşi, şi în inimă, care în felul acesta ajunge să nu mai fie păzită, încep să se furişeze obişnuitele învoiri şi pofte pătimaşe – câteodată cu asemenea izbândă, încât atunci când se termină vorbirea deşartă, în inimă se află deja nu numai însoțirea cu gândul rău, ci şi hotărârea de a săvârşi patima cu fapta. Vorbirea deşartă este uşă spre osândire şi clevetiri, răspânditoare a veştilor şi părerilor mincinoase, semănătoare a neînțelegerilor şi vrajbelor. Ea înăbuşă gustul pentru ostenelile minții şi slujeşte mai totdeauna drept acoperire pentru lipsa unei cunoaşteri temeinice. După multa vorbire, când aburul mulțumirii de sine trece, întotdeauna rămâne un anumit simțământ de tristețe şi de ruşine. Oare aceasta nu dovedeşte că sufletul, chiar fără voia sa, se simte atunci furat?

[1] Extras din: Sf. Nicodim Aghioritul, *Războiul nevăzut.*

Apostolul Iacov, vrând să arate cât de greu îi este celui guraliv să se abţină de la ceva nefolositor, a zis că ţinerea limbii între hotarele cuvenite este doar partea bărbaţilor desăvârşiţi: *dacă nu greşeşte cineva în cuvânt, acela este bărbat desăvârşit, în stare să înfrâneze şi tot trupul* (Iac. 3, 2). Limba, îndată ce începe să vorbească ceva după placul său, fuge ca un cal scăpat din frâu şi pălăvrăgeşte nu numai cele bune şi cuviincioase, ci şi cele rele şi dăunătoare. De aceea, Apostolul o numeşte *rău fără astâmpăr, plin de venin aducător de moarte* (Iac. 3, 8). Împreună-glăsuind cu el, şi Solomon a grăit: *din cuvinte multe nu vei scăpa de păcat* (Pilde 10, 19). Şi vom spune, împreună cu Ecleziastul, că, îndeobşte, cine vorbeşte mult îşi dă în vileag nebunia, fiindcă de obicei numai *cel nebun înmulţeşte cuvintele* (Ecl. 10, 14).

Nu te întinde la împreună-vorbiri lungi cu cel ce nu te ascultă cu voie bună, ca nu cumva, săturându-se de tine, să înceapă să te urască, precum este scris: *cel ce înmulţeşte cuvintele, urât va fi* (Sirah 20, 8). Fereşte-te ca nu cumva să vorbeşti cu asprime şi de sus, fiindcă oamenii urăsc foarte mult aceasta, şi te vor bănui că eşti foarte deşert şi gândeşti lucruri prea mari despre tine însuţi. Niciodată să nu te lauzi, decât dacă este neapărată nevoie, însă şi atunci să vorbeşti cât mai pe scurt. Când vezi că alţii vorbesc de prisos despre ei înşişi, sileşte-te să nu faci ca ei, chiar dacă vorbele lor par smerite şi mustrătoare de sine. Iar în

ce-l priveşte pe aproapele tău şi faptele lui, nu te da în lături să vorbeşti, însă vorbeşte totdeauna cât mai pe scurt, chiar şi atunci când lucrul acesta se cere pentru binele lui.

Când stai de vorbă, să-ţi aminteşti şi să te străduieşti să împlineşti porunca Sfântului Talasie, care grăieşte: „Dintre cele cinci feluri de a sta de vorbă cu alţii, pe trei dintre ele să le foloseşti, cu chibzuinţă, fără frică; pe al patrulea să nu îl foloseşti des, iar de al cincilea să te lepezi cu totul." Un oarecare dintre scriitorii duhovniceşti le înţelege pe primele trei aşa: „da", „nu", „se înţelege" sau „este limpede", în al patrulea vede îndoiala, iar în al cincilea – ceea ce e cu totul necunoscut. Adică poţi să vorbeşti cu hotărâre despre ceea ce ştii sigur că este adevărat sau neadevărat şi despre ceea ce se vede de la sine; despre ceea ce-i îndoielnic mai bine să nu zici nimic, iar dacă este nevoie, să vorbeşti ca despre ceva îndoielnic, fără să hotărăşti dinainte; iar despre ceea ce nu ştii să nu vorbeşti deloc. Un altul zice: avem cinci feluri de a vorbi – chemător, întrebător, doritor sau rugător; hotărâtor, când ne rostim cu hotărâre părerea; poruncitor. Dintre acestea cinci, pe primele trei să le foloseşti întotdeauna slobod, pe al patrulea – cât mai rar cu putinţă, iar pe al cincilea să nu-l foloseşti deloc.

Despre Dumnezeu să vorbeşti cu toată căldura, mai ales despre bunătatea şi dragostea Lui, dar totuşi cu frică, gândindu-te să nu păcătuieşti cum-

va şi în aceasta, zicând ceva necuvenit despre cele dumnezeieşti şi tulburând inimile ascultătorilor simpli. De aceea, mai degrabă să iei aminte la împreună-vorbirile altora despre lucrurile acestea, punând cuvintele lor în vistieriile cele mai dinlăuntru ale inimii tale – iar dacă se va vorbi despre altceva, numai sunetul glasului să se lipească de auzul tău, însă noima să nu se lipească de mintea ta, care trebuie să tindă nestrămutat către Dumnezeu. Chiar şi atunci când trebuie să-l asculţi pe vorbitor ca să pricepi despre ce e vorba şi să dai răspunsul ce se cuvine, să nu uiţi ca între ceea ce auzi şi ceea ce spui să-ţi înalţi ochiul minţii spre ceruri, unde e Dumnezeul tău, gândindu-te la mărirea Lui şi la faptul că El nu te scapă din ochi, ci caută spre tine ba cu bunăvoinţă, ba cu neplăcere, potrivit celor ce se întâmplă în cugetele inimii tale, în vorbele, în mişcările şi în faptele tale.

Când trebuie să spui ceva, să chibzuieşti temeinic la cele ce se suie în inima ta ca să le zici, mai înainte să ajungă acestea pe limba ta, şi vei afla că multe dintre ele sunt de aşa fel, încât este cu mult mai bine să nu iasă din gura ta. Să ştii totodată că şi din ceea ce ţie se va părea că este bine să zici este uneori cu mult mai bine ca unele să rămână îngropate în mormântul tăcerii. De aceasta îţi vei da seama, câteodată, îndată după încheierea împreună-vorbirii.

Tăcerea este mare putere în războiul cel nevăzut cu mândria şi reazim de nădejde spre biruin-

ţă. Tăcerea este foarte plăcută celui ce nu nădăjduieşte în sine, ci nădăjduieşte numai în Dumnezeu. Ea este păzitoarea sfinţitei rugăciuni şi minunată ajutătoare în lucrarea virtuţilor, iar totodată şi semn al înţelepciunii duhovniceşti. Sfântul Isaac spune că paza limbii nu numai că sileşte mintea să suie la Dumnezeu, ci şi în lucrurile cele văzute, săvârşite cu trupul, dă în chip de taină mare putere spre împlinirea lor. Ea luminează şi în lucrarea ascunsă, însă doar dacă omul păzeşte tăcerea întru cunoştinţă. Altundeva, el laudă tăcerea aşa: „Dacă vei pune într-o parte toate lucrurile vieţii acesteia îmbunătăţite (pustnicia), iar de cealaltă parte tăcerea, vei afla că tăcerea precumpăneşte. Multe sfaturi sunt bune pentru noi – însă când se va apropia omul de tăcere i se va părea de prisos lucrarea păzirii lor." Într-un alt loc numeşte tăcerea „taina veacului viitor", iar cuvintele, spune el, sunt „unealta lumii acesteia". Sfântul Varsanufie o pune mai presus de teologhisire, zicând: „Chiar dacă aproape că ai ajuns să teologhiseşti, să ştii că tăcerea este mai vrednică de uimire şi slavă." Drept aceea, se întâmplă ca unul să tacă fiindcă nu are ce să spună (v. Sirah 20, 6), altul pentru că aşteaptă vremea potrivită (ibidem), altul din alte pricini, „de dragul slavei de la oameni, sau din râvna pentru această virtute a tăcerii, sau fiindcă ţine ascunsă în inimă împreună-vorbirea cu Dumnezeu, de la care nu vrea să abată luarea-aminte a minţii sa-

le" – îndeobşte însă se poate spune că cel tăcut se arată chibzuit şi înţelept (v. Sirah 19, 28; 20, 5).

Îţi voi arăta doar un mijloc pentru a deprinde tăcerea, cel mai nemijlocit şi mai simplu: apucă-te de lucrarea aceasta, şi ea însăşi te va şi învăţa cum să o faci şi te va ajuta. Iar pentru a păstra nestinsă osârdia către osteneala aceasta, să te gândeşti cât mai des la urmările pierzătoare ale flecărelii fără alegere şi la urmările mântuitoare ale tăcerii celei cu bună înţelegere. Iar când vei ajunge la gustarea roadelor mântuitoare ale tăcerii, nu vei mai avea nevoie de nici o lecţie în privinţa trufiei.

CUVIOSUL NICODIM AGHIORITUL

Dacă ne judecăm cu asprime aproapele, asta se întâmplă din părerea înaltă despre noi înşine şi din îndemnul vrăjmaşului[1]

Din iubirea de sine şi părerea de sine ia naştere în noi un rău ce ne pricinuieşte mare vătămare, şi anume aspra judecare şi osândire a aproapelui, care ne face ca după aceea să-l nesocotim, să-l disprețuim şi să-l înjosim când ni se iveşte prilejul. Această deprindere şi patimă rea, ce vine din trufie, se hrăneşte din ea şi, la rândul său, o hrăneşte, pentru că şi mândria noastră propăşeşte după orice lucrare de osândire, din pricina lucrării îndulcirii de sine, care o însoţeşte.

Punând mare preţ pe noi înşine şi gândind lucruri înalte despre noi înşine, bineînţeles că îi privim de sus pe ceilalţi, îi osândim şi-i disprețuim, întrucât ni se pare că suntem departe de neajunsurile de care, credem noi, nu sunt străini

[1] Extras din: Sf. Nicodim Aghioritul, *Războiul nevăzut*.

ei. Pe deasupra, stă de strajă şi întrutotrăul nostru vrăjmaş, văzându-ne într-o asemenea aşezare sufletească proastă. El stă de veghe aproape şi, „deschizându-ne" ochii, ne învaţă să urmărim cu luare-aminte ceea ce fac şi ce spun ceilalţi, să tragem de aici încheieri cu privire la gândurile şi simţămintele lor, şi să ne facem părerea despre ei potrivit presupunerilor acestora – părere care cel mai des este una proastă –, şi să ridicăm „răutatea" lor la rangul de patimă înveterată a sufletului. Judecătorii aceştia nu văd şi nu bagă de seamă că însuşi începutul osândirii – bănuirea răutăţii la alţii – este întipărit în gând prin lucrarea vrăjmaşului şi că tot de către el este înteţit apoi până la treapta încredinţării că oamenii chiar sunt aşa cum bănuim noi, cu toate că acestea sunt de fapt doar închipuiri.

Tu însă, fratele meu, dacă vrăjmaşul te priveghează cu osârdie, uitându-se ce rău ar mai putea semăna în tine, cu atât mai mult **priveghează-te singur pe tine însuţi, ca să nu cazi în cursele pe care ţi le întinde – şi îndată ce îţi înfăţişează vreun neajuns la aproapele tău, grăbeşte-te să abaţi de la tine cât mai degrabă gândul acesta, nelăsându-l să se aşeze în tine şi să crească, şi dă-l cât mai repede afară din tine**, încât să nu rămână nici urmă din el, înlocuindu-l cu gândul la însuşirile cele bune pe care le ştii la aproapele cu pricina şi pe care le au îndeobşte oamenii, adăugând la aceasta – dacă tot mai simţi pornirea de

a osândi – adevărul potrivit căruia nu ţi s-a dat stăpânirea să faci aceasta şi că, însuşindu-ţi-o samavolnic, devii tu însuţi în clipa aceea vrednic de judecată şi de osândă nu înaintea oamenilor neputincioşi, ci înaintea lui Dumnezeu, Judecătorul Atotputernic al tuturor.

O asemenea întorsătură a gândirii este cel mai puternic mijloc nu numai de a alunga gândurile de osândire ce vin întâmplător, ci şi de a ne dezvăţa cu totul de această patimă.

Al doilea mijloc pentru a face asta, foarte puternic la rândul său, este **a nu pierde din vedere aducerea-aminte de propria răutate, de propriile patimi şi fapte rele şi necurate, şi a păstra necontenit simţământul propriei netrebnicii**. Atât patimi, cât şi fapte pătimaşe se vor găsi în tine, fără îndoială, destule. Dacă nu te-ai deznădăjduit de tine însuţi, zicând: „Fie ce-o fi", nu poţi să nu te îngrijeşti de vindecarea acestor neputinţe duhovniceşti, care te dau pierzării – dar dacă faci aceasta cu adevărat, nu trebuie să-ţi mai rămână timp pentru a cerceta cum şi ce fac alţii şi a alcătui hotărâri de judecată cu privire la ei, pentru că atunci, dacă îţi vei îngădui acest lucru, în urechile tale va răsuna neîncetat spusa Domnului: *doctore, vindecă-te pe tine însuţi; scoate bârna din ochiul tău* (Lc. 4, 23; Mt. 7, 5).

Pe deasupra, când judeci cu asprime despre vreo faptă rea a aproapelui, să ştii că vreo mică rădăcină a aceleiaşi răutăţi e şi în inima ta, care,

potrivit patimilor sale, te învață să faci presupuneri cu privire la alții și să-i osândești. *Omul rău din comoara cea rea a inimii sale scoate cele rele* (Mt. 12, 35). Dimpotrivă, ochiul curat și nepătimaș va privi cu nepătimire, nu cu viclenie, și la faptele celorlalți. *Ochiul preacurat nu va vedea rău* (Avac. 1, 13). Așadar, când îți va veni gândul să osândești pe cineva pentru vreo greșeală, să te mustri tine însuți ca pe un lucrător al faptelor de felul acesta și ca pe un vinovat de aceleași lucruri, și să zici în inima ta: „Cum voi îndrăzni eu, ticălosul, în același păcat aflându-mă și făcând păcate mai rele decât acestea, să ridic capul pentru a vedea păcatele altora și a le osândi?" Făcând așa, tu vei întoarce asupră-ți arma cu care te insuflă gândul cel rău să-l lovești pe altul și-o vei preface în plasture, pe care îl vei pune pe propriile tale răni.

Chiar și atunci când păcatul fratelui va fi nu ascuns, ci la arătare, văzut de toți, tu să te străduiești să găsești pricina lui nu în ceea ce îți insuflă reaua ta patimă a osândirii, ci în ceea ce-ți poate arăta dragostea frățească față de el, și să zici în sinea ta: **„Întrucât fratele acesta are multe virtuți ascunse, Dumnezeu, ca să-l păzească de vătămarea slavei deșarte, a îngăduit ca el să cadă în păcatul de acum ori să fie nu pentru multă vreme sub acest acoperământ urât, așa încât și să pară netrebnic până și în proprii săi ochi, și, disprețuind fiind de către ceilalți, să culeagă**

roada smeritei cugetări și să se facă și mai plăcut lui Dumnezeu, așa încât să primească din ceea ce s-a întâmplat acum mai mult folos decât vătămarea pe care o suferă."

Chiar dacă păcatul cuiva ar fi nu numai vădit, ci și foarte greu și vine dintr-o inimă împietrită și lipsită de pocăință, nici atunci să nu-l osândești, ci ridică ochii minții tale spre neurmatele și minunatele judecăți ale lui Dumnezeu, și vei vedea că mulți oameni care mai înainte fuseseră cu totul nelegiuiți s-au pocăit pe urmă și au ajuns la o înaltă măsură a sfințeniei, și cum, pe de altă parte, unii ce se aflau sus, pe treptele desăvârșirii, au căzut într-o prăpastie adâncă. Ia seama să nu cazi și tu, pentru osândire, într-o nenorocire ca asta!

Așadar întotdeauna să stai cu frică și cu cutremur, temându-te în primul rând pentru tine însuți, și fii încredințat că orice vorbă bună despre aproapele și orice bucurie pentru el sunt în tine **rod și lucrare a Duhului Celui Sfânt**, și, dimpotrivă, orice vorbă rea despre el și orice osândire disprețuitoare a lui vin din **răul tău obicei și din insuflarea cea diavolească**. Drept aceea, când îți vine sminteală din pricina vreunei fapte rele a fratelui, să nu dai ochilor tăi somn până când nu vei alunga din inima ta această sminteală și nu te vei împăca desăvârșit cu fratele.

PROTOIEREUL ALEXANDER SCHMEMANN

Prin răbdare veți mântui sufletele voastre[1]

Rostind cuvântul „smerită cugetare", simți dintr-o dată cât de străină este aceasta de duhul contemporaneității. Ce smerită cugetare, ce smerenie, când toată viața de acum este construită exclusiv pe admirarea de sine, pe lauda de sine, pe emfaza forței, întâietății, grandorii exterioare, puterii ierarhice şi aşa mai departe... Acest duh al trufiei şi al laudei de sine pătrunde de la un cap la altul nu numai viața politică şi de stat, ci şi cea personală, profesională, socială, adică literalmente toate manifestările vieții.

Ne învățăm copiii să se mândrească cu ceva, însă rareori ne chemăm pe noi înşine şi pe ei la smerenie. Mai mult decât atât, una dintre acuzațiile principale pe care le aduce religiei ateismul militant e tocmai acuzația că religia îi învață pe

[1] Extras din: Pr. Alexander Schmemann, *Omilii duminicale.*

oameni să fie smeriți şi îi cheamă la smerenie ca la principala virtute creştină. Potrivit afirmației ateilor, religia propovăduieşte robia, supunerea, înjoseşte şi desconsideră omul şi demnitatea lui, fiindcă ea este construită în întregime pe smerenie. Uimitor este însă faptul că în toate aceste acuzații nimeni nu explică niciodată: ce e smerenia? ce ne învață creştinismul când vorbeşte despre smerenie? de ce şi în ce sens îl înjoseşte pe om smerenia? Iată, Hristos spune despre Sine: *Eu sunt smerit şi blând cu inima.* Totuşi, cu greu ar putea spune cineva că aceasta este o dovadă a nepăsării lui Hristos față de rău, a supunerii Lui oarbe față de cineva, a fricii de puternicii acestei lumi – fiindcă El stă înaintea lui Pilat şi îi spune atât de simplu: *tu nu ai nici o stăpânire asupra Mea.* După cât se vede, există smerenie şi SMERENIE, şi mai înainte de a o demasca trebuie să înțelegem despre ce smerenie este vorba.

Ce este, aşadar, smerenia creştinească? În primul rând ea este, bineînțeles, simțământul adevărului – în primul rând al adevărului despre noi înşine. Iar adevărul nu înjoseşte şi nu desconsideră niciodată, ci înalță şi curățeşte. El este refuzul oricărei „împăunări", este respingerea „aruncării de praf" în ochii celorlalți. Smerenia este, în fine, cunoaşterea locului propriu, al propriilor capacități şi limitări, este acceptarea bărbătească a ceea ce suntem şi cum suntem... Iată de ce smerenia, după cum spune Scriptura, este

începutul înțelepciunii, şi ne rugăm să ni se dăruiască smerita cugetare. Numai cel ce nu minte, nu exagerează, nu vrea să „pară" în loc să „fie", ci acceptă şi face lucrarea sa liniştit, lucid şi cu bărbăție posedă înțelepciunea smereniei. Şi, bineînțeles, din acest punct de vedere creştinismul, propovăduind smerenia, nu îl depreciază, ci îl înalță – şi, principalul, îl respectă – pe om. Fiindcă nevoie are de lauda de sine doar cel căruia îi lipseşte ceva: doar cineva urât simte nevoia să se împăuneze, numai un om slab se laudă mereu cu puterea sa. Acolo unde există libertate nu este nevoie de propagandă; acolo unde este putere adevărată nu e nevoie de amenințări; acolo unde este autentică frumusețe nu este nevoie de „luxul sărăcăcios al podoabelor". Şi ca atare smerita cugetare este ceea ce lipseşte atât de mult lumii contemporane şi omului contemporan, lucrul după care el, fără să-şi dea seama, dar epuizat de marea minciunii şi a laudei de sine, tânjeşte cel mai mult.

În rugăciunea Sfântului Efrem Sirul, smeritei cugetări îi urmează răbdarea – şi iarăşi ne ciocnim de una dintre principalele acuzații împotriva religiei: propovăduind răbdarea, ea, chipurile, subminează în om capacitatea de a protesta, de a lupta, de a-şi apăra drepturile, de a năzui spre o lume mai bună, mai dreaptă. Totuşi, aici trebuie să facem iarăşi apel la Hristos. El ne învață să răbdăm: *prin răbdare veți mântui sufletele*

voastre. Ceea ce Hristos numeşte „răbdare" este însă la fel de departe de caricatura de răbdare din broşurile ateiste, după cum dragostea creştinească de aproapele este departe de dragostea pentru omenirea colectivă, depărtată şi impersonală, în numele căreia milioane de oameni sunt lipsiți astăzi de libertate. La baza răbdării creştine nu stă nicidecum indiferența față de rău, ci – oricât de ciudat ar suna – sentimentul foarte activ al încrederii în om. Oricât de mult ar cădea omul, oricât ar trăda tot ce-i mai bun în el, creştinismul ne cheamă să credem că nu-i aşa, că nu răul, că nu căderea este esența omului. El crede că omul poate întotdeauna să se ridice, să se întoarcă la esența sa luminoasă...

La urma urmei, răbdarea este credința în puterea binelui. În fine, în rugăciunea Sfântului Efrem Sirul cerem duhul dragostei. Dragostea este acordul de final al rugăciunii. Ea este totodată şi motorul tainic al vieții noastre, şi scopul ei. Totul trăieşte prin ea, totul e orientat spre ea, şi prin ea aflăm că Dumnezeu este dragoste.

Pe curvari îi îndreaptă oamenii,
pe cei vicleni – îngerii,
iar pe cei mândri – doar Dumnezeu...[1]

După cum spune Sfântul Ioan Scărarul, mândria este cădere de la Dumnezeu, născocire a dracilor, care l-a pierdut pe cel ce a născocit-o, izgonire a ajutorului dumnezeiesc, izvor al mâniei, uşă a fățărniciei, păzitoare a păcatelor, rădăcină a hulei, îndărătnicie în părerile proprii.

De la cel ce e stăpânit de această patimă potrivnică lui Dumnezeu pleacă adeseori toate celelalte patimi, fiindcă ea, adică mândria, este de ajuns ca să le înlocuiască pe toate.

Cine se îngâmfă şi se semeţeşte cu faptul că este părtaş al harului, este prădat de răutate fără să îşi dea seama, chiar dacă ar învia morții, dacă nu recunoaşte că sufletul său este necinstit şi înjosit şi că el însuşi este sărac cu duhul şi urâcios. Mândriei îi stă împotrivă frângerea inimii,

[1] Extras din culegerea *Mărgăritarul duhovnicesc.*

iar mai presus de toate mustrarea de sine. Cea mai mare nebunie este a te mândri cu darurile lui Dumnezeu; unii ca aceştia rămân lipsiți de ele, ca unii ce sunt nevrednici. Nevoitorul mândru seamănă cu un măr care pe dinafară străluceşte de frumusețe, dar este putred pe dinăuntru.

Diavolul nu are nevoie să-l ispitească pe cel mândru, fiindcă acesta s-a făcut vrăjmaş şi potrivnic sieşi. După cum întunericul e străin de lumină, aşa e străin şi cel mândru de virtute.

Orbiți de mândrie, unii se socot sfinți, şi numai în ceasul morții, nenorocirii, îşi dau seama de pierzarea lor.

Cineva, luptat de gândurile mândriei, a scris pe un perete numirile celor mai înalte dintre virtuți şi, citindu-le, suspina pentru sărăcia sa.

Până la sfârşitul vieții noastre se cuvine să ne amintim de păcatele noastre, dar fără amănuntele săvârşirii lor, mai ales când este vorba de păcatele trupeşti. Aducerea-aminte de păcate usucă gândurile mândriei.

Pe curvari îi îndreaptă oamenii, pe cei vicleni – îngerii, iar pe cei mândri – doar Dumnezeu. Cine nu are ascultare, nu-şi taie voia, nu rabdă mustrări, necinstiri şi ocări, acela nu va putea dobândi smerenie adevărată. Din foc nu se naşte zăpadă: nici cei ce caută slavă pământească nu vor putea să se îndulcească de cea cerească. Sfântul Efrem Sirul a zis despre mândrie: „În omul plin de ea se sălăşluieşte în chip nevăzut cel rău."

Nu îngădui în tine boala mândriei, ca vrăjmaşul să nu-ţi răpească fără de veste judecata. Prin smerita cugetare să-ţi curăţeşti mintea de această otravă aducătoare de moarte.

Începutul şi sfârşitul răului este semeaţa cugetare. Acest duh necurat este dibaci şi cu multe chipuri, îşi dă toată silinţa să pună stăpânire pe toţi, îi întinde curse fiecăruia. Pe înţelept îl vânează cu înţelepciunea, pe bogat – cu bogăţia, pe cel chipeş – cu frumuseţea, pe cel priceput la vorbă – cu iscusinţa de a vorbi, pe cel ce are glas plăcut – cu dulceaţa glasului, pe artist – cu arta, pe cel descurcăreţ – cu reuşita. Diavolul nu încetează să-i ispitească în chip asemănător şi pe cei ce duc viaţă duhovnicească, şi întinde curse: celui ce s-a lepădat de lume – în lepădare, celui înfrânat – în înfrânare, celui ce se linişteşte – în liniştire, celui neagonisitor – în evlavie, celui ştiutor – în ştiinţă. Astfel, semeaţa cugetare se străduie să-şi semene în toţi neghinele. Drept aceea, unde se înrădăcinează această cruntă patimă a mândriei îl netrebniceşte pe om dimpreună cu toată osteneala lui. Spre biruinţă asupra mândriei, Domnul ne-a dat smerita cugetare, care stă în aceea ca, orice am face, să ne socotim slugi netrebnice.

Mândria este pierdere a iubirii de Dumnezeu şi de aproapele, lepădare de Dumnezeu, întunecare a minţii, filosofie cu nume mincinos, moarte a sufletului.

După cum spune Sfântul Ioan Gură de Aur, mândria face necurată toată vieţuirea noastră,

chiar dacă am avea curăţie, feciorie, post, rugăciune, milostenie şi alte virtuţi.

Sfântul Tihon din Zadonsk strigă către cel mândru: „Uită-te în morminte şi fă acolo deosebire, dacă poţi, între împărat şi ostaş, între cel slăvit şi cel necinstit, între cel bogat şi cel sărac, între cel tare şi cel neputincios, între cel nobil şi cel de rând. Acolo să te lauzi cu nobleţea, acolo să te semeţeşti cu agerimea minţii, acolo să te măreşti cu frumuseţea, acolo să te făleşti cu bogăţia, acolo să te îngâmfi cu cinstirile, acolo să-ţi înşiri titlurile. O, sărmană făptură – sărmană ca început, sărmană ca vieţuire, sărmană ca sfârşit! Adu-ţi aminte, cine eşti tu? Zidire zidită după chipul lui Dumnezeu, dar care a pierdut chipul lui Dumnezeu, căzută, stricată, asemănată dobitoacelor necuvântătoare, însă prin milostivirea lui Dumnezeu refăcută, răscumpărată prin pătimirea şi moartea Fiului lui Dumnezeu. El S-a smerit pentru tine, iar tu să te mândreşti? El a primit pentru tine chip de rob, iar tu să cauţi stăpânire? El a sărăcit pentru tine, iar tu să alergi după bogăţie? El a primit necinstiri, iar tu să alergi după cinstiri? El n-a avut unde să-Şi plece capul, iar tu să tot lărgeşti clădiri falnice? El a spălat picioarele ucenicilor Săi, iar ţie ţi-e ruşine să slujeşti aproapelui tău? El a suferit fără vină şi pentru tine, iar tu, cel vinovat, să nu suferi? Nu au meritat aceasta păcatele tale? Fiul lui Dumnezeu S-a rugat pentru răstignitorii Săi: *Părinte, iartă-le lor!*, iar tu să te mânii

pe cei care te-au jignit, să te înverşunezi împotriva lor, să cauţi răzbunare? Cine eşti tu, de nu-ţi rabdă urechile nici măcar o mică jignire? Făptură săracă, neputincioasă, goală, pătimaşă, supusă tuturor restriştilor, înconjurată de toate nevoile, iarbă, fân, abur, care apare pentru scurt timp şi pe urmă piere. Dar dacă Îl vei primi pe Fiul lui Dumnezeu ca Mântuitor, Răscumpărător, Povăţuitor şi Învăţător al Tău, să primeşti şi învăţătura Lui, să urmezi învăţăturii Lui; dacă urmezi învăţăturii Lui, să urmezi smereniei la care El mai întâi de toate, atât cu cuvântul, cât şi cu fapta te-a învăţat: *învăţaţi-vă de la Mine, că sunt blând şi smerit cu inima* (Mt. 11, 29). Oare nu ţi-este ţie ruşine, robului, să te mândreşti când Domnul tău Se smereşte? Cum te vei numi rob al Lui, dacă nu te supui Lui? Cum te vei numi ucenic al Lui, dacă nu asculţi de învăţătura Lui? Nici El nu te va recunoaşte ca fiind al Său dacă va vedea pe fruntea ta pecetea mândriei drăceşti, nu te va recunoaşte drept rob al Său dacă nu va vedea în tine smerenie şi ascultare, nu te va recunoaşte drept ucenic al Său dacă nu va vedea în tine învăţătura Sa. Tu te ruşinezi de smerenia Lui – şi El Se va ruşina de tine. *Căci de cel ce se va ruşina de Mine şi de cuvintele Mele, în neamul acesta preacurvar şi păcătos, şi Fiul Omului Se va ruşina de el, când va veni întru slava Tatălui Său cu sfinţii îngeri* (Mc. 8, 38).

Nu va avea parte de slava Lui dimpreună cu El cel ce nu vrea să fie părtaş şi smereniei Lui.

Nu este nimic mai primejdios şi mai ascuns ca mândria, continuă Sfântul Tihon. Mândria se tăinuieşte adânc în inima noastră, şi nu o putem vedea fără ajutorul lui Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, şi o recunoaştem mai bine la aproapele nostru decât la noi înşine. Alte patimi, cum ar fi beţia, curvia, hoţia şi aşa mai departe, le vedem, fiindcă ne ruşinăm deseori de ele, însă mândria nu ne-o vedem; încă nu mi s-a întâmplat să văd pe cineva care să recunoască din inimă că e mândru.

Mulţi se numesc păcătoşi pe ei înşişi, însă nu rabdă să fie numiţi în felul acesta de către alţii, şi aşa arată că se numesc păcătoşi doar cu limba, nu şi cu inima; pe buze vădesc smerenie, iar în inimă nu o au; cel cu adevărat smerit nu se poate amărî şi mânia de la o mustrare, pentru că se socoate pe sine vrednic de orice înjosire. Nu este nimic mai ostenicios decât a scăpa de mândrie; pentru aceasta e nevoie de un ajutor deosebit al lui Dumnezeu şi de mari nevoinţe spre biruinţa asupra ei, fiindcă purtăm înlăuntrul nostru răul acesta.

Ne aflăm în bunăstare? Aceasta vine la noi cu pompa şi semeţia, cu disprețuirea şi înjosirea aproapelui.

Cădem în restrişte? Şarpele acesta se vădeşte prin nemulţumire, cârtire şi hulă. Vrem să ne deprindem cu răbdarea, blândeţea şi celelalte virtuţi? Ea se scoală asupra noastră cu îngâmfarea fariseului. Nicăieri şi nicidecum nu putem

să scăpăm de el; întotdeauna ne însoţeşte, întotdeauna vrea să domnească asupra noastră."

Că Dumnezeu le stă împotrivă celor mândri ne arată înfricoşătoarele Lui judecăţi pe care ni le istoriseşte Sfânta Scriptură, pentru ca noi, privind la ele, să ne păzim din răsputeri de această patimă urâcioasă, pierzătoare de suflet, luând aminte la cuvintele Mântuitorului: *oricine se înalţă va fi smerit, iar cine se smereşte va fi înălţat* (Lc. 18, 14).

Mândria spune vorbe mari, înalte şi multe; caută în fel şi chip slavă, cinste şi laude; se ridică în slăvi pe sine şi faptele sale, iar pe ceilalţi îi disprețuieşte şi îi defaimă; se laudă cu neruşinare, orice lucru bun ar avea îl pune pe seama sa, nu pe seama lui Dumnezeu; se laudă şi cu binele pe care de fapt nu-l are; îşi ascunde neajunsurile şi patimile, nu suferă să fie disprețuită şi înjosită, nu primeşte îndemnuri, mustrări, sfaturi; se amestecă samavolnic în treburile altora; în nenorocire cârteşte, este nemulţumită şi adeseori huleşte.

Mândria este mânioasă, invidioasă; nu vrea ca cineva să fie deopotrivă cu ea şi cu atât mai mult mai presus de ea, ci ca ea să fie mai presus de toţi.

Mândria este urâcioasă şi este începutul şi rădăcina a tot păcatul. Ea se înalţă sus de tot, dar cade foarte jos. În cel mândru se sălăşluieşte în chip nevăzut diavolul; unde este semeţie, acolo este locuinţă a dracilor. Mândria este un şarpe cu o mie de capete.

Moise, care s-a învrednicit a sta de vorbă cu Dumnezeu, *era cel mai blând dintre toţi oamenii de pe pământ* (Num. 12, 3).

Unde este blândeţe şi smerenie, acolo este harul Sfântului Duh şi locuinţă a sfinţilor îngeri. Tu te socoţi înţelept sau nevoitor, dar n-ai ajuns încă la măsura celor trei tineri din Babilon şi a Proorocului Daniil, dintre care unul spunea: *a Ta, Doamne, este dreptatea, iar a noastră ruşinarea feţei* (Dan. 9, 7).

Cine se mândreşte cu ceva este potrivnic al lui Dumnezeu, fiindcă Domnul ne-a dat pildă a smereniei celei mai adânci atunci când, încingându-Se cu ştergar, a spălat picioarele ucenicilor.

Mândria întunecă înţelegerea, aruncă în prăpastia răutăţilor; dintre toate patimile, ea este cea mai cumplită şi ţine locul tuturor celorlalte, drept care adeseori putem vedea în cei stăpâniţi de această patimă asprime a vieţii şi nevoinţă, fiindcă diavolul, vânându-l pe om cu această patimă, nu-i mai pune piedică în nevoinţele lui părute şi chiar îl ajută, ca, făcându-l prin aceasta să se mândrească, să-l arunce mai apoi în cea mai adâncă prăpastie a pierzării.

Mândria îl împiedică pe om să-şi vadă neajunsurile.

De nici o patimă nu se bucură atât diavolul ca de mândrie: cei mândri poartă pe frunte pecetea lui. Diavolul se străduie să semene până şi în virtuţile noastre neghinele mândriei. Pe rugători îi vânează cu rugăciunea, insuflându-le o păre-

re înaltă despre sine, pe nevoitor – cu nevoinţele lui, pe cel evlavios – cu evlavia, pe postitor – cu înfrânarea, pe cel milostiv – cu binefacerile lui, pe cel ce se linişteşte – cu liniştirea, pe cel neagonisitor – cu neagonisirea, şi aşa mai departe: pe cine, cum şi cu ce poate vânează, semănând în fiecare gândurile părerii de sine. Dar ca să le dezrădăcineze pe acestea chiar de la temelie, Atotbunul nostru Mântuitor a rostit cuvintele acestea dumnezeieşti: *când veţi face toate cele poruncite vouă, să ziceţi: „Slugi netrebnice suntem, ceea ce eram datori să facem am făcut"* (Lc. 17, 10).

Mulţi nevoitori mari, predându-se nepăsării şi mai ales părerii de sine, au căzut cu cădere cruntă şi şi-au sfârşit viaţa în chip nenorocit, pe când unii păcătoşi învederaţi s-au ridicat şi au strălucit ca soarele. Pildele sunt nenumărate atât de o parte, cât şi de cealaltă.

MITROPOLITUL TRIFON

Cuvânt înainte de spovedanie[1]

Bineînţeles, suntem bolnavi de păcatele mândriei, însă, spre ruşinea noastră, nu simţim greutatea acestor păcate. La drept vorbind, cu mâna pe inimă, nu le dăm nici o însemnătate, cu toate că înspăimântător de multe ori ne-am clevetit, ne-am osândit, ne-am batjocorit aproapele. O mulţime de păcate împovărează sufletul nostru şi, după cum praful se aşază pe trup, îmbolnăvindu-l, aşa şi păcatul, aşezându-se pe suflet, îl murdăreşte. Repet, de obicei nu simţim acest lucru.

Îmi amintesc că în zilele tinereţii mele, când eram adolescent, o cunoscută a mamei mele – persoană educată, destul de religioasă – îi spunea mamei: „A venit postul, trebuie să postesc, să mă pregătesc de spovedanie, de împărtăşanie... mă gândesc, şi nu văd nici un fel de păcate..." Atunci, băieţel fiind, m-am mirat, mi s-a

[1] Extras din: Mitropolitul Trifon Turkestanov, *Predici şi rugăciuni.*

părut un lucru foarte ciudat, şi nu ştiam ce să zic cu privire la acest lucru. Acum i-aş răspunde: „Nu vă vedeți păcatele pentru că ele țin de mândria fariseică." Câți dintre noi, ca să fim cinstiți, se consideră păcătoşi şi nelegiuiți față de Dumnezeu? Cred că foarte puțini.

Şi atunci, ce să facem ca să dăm în vileag acest păcat în aşa fel încât el să stârnească simțământul de pocăință, să ne deştepte conştiința? Când conştiința se va trezi, atunci se va trezi şi sufletul, şi toate păcatele ne vor apărea în altă lumină. Atunci ceata păcatelor mândriei ni se va înfățişa în toată cumplita ei urâciune, ca atunci când pe o coală curată de hârtie este un desen ale cărui linii subțiri nu se văd uneori, dar cum aprinzi o lumânare şi apropii de ea hârtia, vezi că pe ea este desenat un tablou întreg. Aşa şi cu conştiința: ea e lumina care dă în vileag toate păcatele – şi poate că atunci când conştiința va vorbi în om, el va vedea în sufletul său mulțimea păcatelor, şi atunci va zice: „Sunt păcătos."

Cum se aprinde însă focul care trezeşte conştiința? În mai multe feluri: adeseori în urma unei vorbe bune care pătrunde adânc în suflet, alteori o trezeşte cineva apropiat, adeseori în urma citirii Sfintei Scripturi, dacă ne adâncim în ea, alteori în urma bolilor, necazurilor, lipsurilor, împunsăturilor orgoliului, „distrugerii" vieții... Eu însă cred că unul dintre cele mai însemnate mijloace este faptul că venim aici, la sfânta spovedanie, rugându-ne şi cerând iertare şi mântuire cu dorința vieții veşnice – şi acum ne apreciem altfel păcatele, acum nu mai spunem: „Păcatul acesta este mic, păcatul acesta e neînsemnat", ci: „Doamne, iartă-mă, îmi dau seama că sunt un mare păcătos."

Iertați-mă, dragi fii duhovniceşti: adâncindu-vă în sufletul vostru, amintiți-vă ce ați făcut în vremea care a trecut, şi să cerem iertare de la Domnul Dumnezeu.

Iar Tu, Dumnezeule Milostive, ai zis: *unde sunt doi sau trei adunați în numele Meu, acolo sunt şi Eu în mijlocul lor*. Ție Îți sunt descoperite sufletele noastre şi inimile noastre... Tu vezi că nu ne prefacem. Ajută-ne cu harul Tău. Amin!

ARHIEPISCOPUL IOAN

Modestia este o formă anevoie de împlinit a binelui...[1]

Odată, într-o casă unde fusese poftit, Hristos a văzut cum cei chemați alegeau locurile de frunte. Băgând de seamă acest detaliu de viață, Domnul, pentru Care nimic nu era de mică însemnătate în lumea morală, a rostit cuvinte care au rămas să răsune asupra lumii: *Când vei fi chemat de cineva la nuntă, nu te aşeza în locul cel dintâi, ca nu cumva să fie chemat de el altul mai de cinste decât tine, şi venind cel care v-a chemat pe tine şi pe el, îți va zice: „Dă acestuia locul" – şi atunci, cu ruşine, te vei duce să te aşezi pe locul cel mai de pe urmă. Ci tu, când vei fi chemat, mergând aşează-te în cel din urmă loc, ca atunci când va veni cel ce te-a chemat, el să-ți zică: „Prietene, mută-te mai sus". Atunci vei avea cinstea în fața tuturor celor care vor şedea împreună cu tine, căci oricine se înalță pe sine va fi smerit, iar cel ce se smereşte pe sine va fi înălțat* (Lc. 14, 8-11).

[1] Extras din: Arhiep. Ioan al Shanghaiului şi San-Francisco-ului, *Apocalipsa păcatului mărunt*.

Manifestarea orgoliului omenesc se săvârşeşte cel mai des tocmai în împrejurări de zi cu zi: în ospeție, în sufragerie, la masă. La fel ca în vremurile de demult, oaspetele contemporan vrea să şadă pe un loc mai de vază. Această năzuință se bucura de mare trecere la boierii Rusiei Moscovite, care (fără să vădească în această privință nici un pic de duh ortodox!) se străduiau să se aşeze care mai de care pe locurile de vază la masa țarului. Bineînțeles însă că, în afara meselor celor mai săraci oameni, în toate țările are loc, chiar dacă nebăgată de seamă, o întrecere a orgoliilor.

Modestia este o formă anevoie de împlinit a binelui! Omul ce se gândeşte cu încordare cum să nu rămână mai prejos de altul şi cum să ajungă mai presus de altul nu e în stare de efort constructiv, şi cu atât mai mult de cel suprem, duhovnicesc. Lucrul acesta este poate valabil şi în privința noastră, a păstorilor de suflete. Slava deşartă este semn nu numai al stagnării morale, ci şi al celei mintale.

Prin cuvinte înțelepte şi liniştite, Hristos ne-a descoperit nouă, oamenilor, adevărul – dar înainte de a da în vileag atât de pătrunzător omenirea, El Şi-a arătat dumnezeiasca milostivire vindecând un bolnav. Aceasta s-a întâmplat în casa „uneia dintre căpeteniile fariseilor", şi a avut loc sâmbăta, în zi de sărbătoare, când orice muncă era interzisă. La fel ca în epoca noastră, nici atunci mulți nu înțelegeau în ce constă du-

hul sărbătorii religioase, nu înțelegeau că el constă nu în litera moartă a îndeplinirii exterioare a prescripțiilor, ci adevărata sărbătoare religioasă este zi de ascultare de Dumnezeu în duh şi în adevăr şi de arătare a milostivirii.

Şi iată că oamenii, neînțelegând acest sens religios al sărbătorii, au considerat vindecarea bolnavului de către Hristos în zi de sărbătoare drept o încălcare a poruncii cu privire la odihna celei de-a şaptea zile. Iată cum este orbirea omenească. Domnul a venit însă pentru a-i mântui pe cei orbi... În ziua când Hristos a fost în ospeție la farisei, *un om bolnav de idropică era înaintea Lui. Şi răspunzând Iisus, a zis către învățătorii de lege şi către farisei, spunând: „Cuvine-se a vindeca sâmbăta ori nu?" Ei însă au tăcut. Şi luându-l, l-a vindecat şi i-a dat drumul. Şi către ei a zis: „Care dintre voi, de-i cădea fiul sau boul în fântână, nu-l va scoate îndată în ziua sâmbetei?" Şi n-au putut să-I răspundă la acestea* (Lc. 14, 2-6).

Treaba omului este să facă binele şi să-i ajute pe frații săi oamenii totdeauna, şi mai ales în timpul sărbătorilor religioase. Orice zi este o zi a lui Dumnezeu, şi este bun al lui Dumnezeu, şi a fost zidită spre bine. Şi sărbătoarea credinței este milostivirea lui Dumnezeu şi cea omenească.

Învățându-ne acest adevăr, Mântuitorul a arătat că orgoliul omenesc este cel care împiedică cel mai mult milostivirea să se arate – şi de aceea, dorind vindecarea tuturor oamenilor, El a

zis: *oricine se înalță pe sine va fi smerit, iar cel ce se smereşte pe sine va fi înălțat.*

În lumea aceasta, mulți sunt cei care nu cunosc legile duhovniceşti – însă aceste legi există şi dovedesc netemeinicia necredinței în lumea duhovnicească. Omul care, mândrindu-se, se laudă, produce o impresie penibilă, respingătoare, asupra tuturor, chiar şi asupra oamenilor lipsiți de religiozitate – şi cu cât mai mult se laudă şi se îngâmfă, cu atât le pare mai penibil celor din jur. Aceasta e acțiunea legii duhovniceşti. Şi cu cât este mai modest omul, cu atât le este mai plăcut tuturor. Cei modeşti sunt iubiți de toți, cei mândri le sunt respingători tuturor. Vedem limpede că până şi în oamenii necredincioşi acționează o lege nestrămutată – şi dacă cei necredincioşi nu prețuiesc modestia în ei înşişi, o prețuiesc întotdeauna în ceilalți oameni.

Nu vom greşi dacă vom recunoaşte modestia drept una dintre trăsăturile cele mai dătătoare de mângâiere ale personalității umane. Modestia este, fără discuție, egala milostivirii, fiindcă omul modest este deja milostiv față de ceilalți oameni – nu-i agasează cu pretențiile sale, nu-i chinuie dându-şi importanță. Vrând sau nevrând, cel lipsit de mândrie întotdeauna Îl cinsteşte, în primul rând, pe Dumnezeu, iar apoi şi pe oameni, care de la Dumnezeu îşi au toate darurile.

Ca atare, cel modest nu pierde niciodată în viață; talentele şi calitățile lui nu sunt diminu-

ate de modestia lui, ci, dimpotrivă, cresc şi mai mult.

De asemenea, modestia nu înseamnă nicidecum slăbiciune, aşa cum cred unii, care se tem de ea. Ea şi numai ea este putere şi vitejie a duhului. Şi în viaţa societăţilor şi popoarelor „mândria merge înaintea pieirii". Nivelul de cultură autentică este direct proporţional cu modestia socială şi internaţională – şi de aceea Cuvântul, Care a zidit lumile, a luat asupra Sa o viaţă de Om modest şi a străbătut o cale de viaţă pătimitoare, arătând duhul modestiei ca pe o lumină care călăuzeşte la slava nesfârşită a Împărăţiei cereşti.

Smerenia lui Iisus Hristos a devenit pecete a adevărului în om.

SFÂNTUL IGNATIE BRIANCIANINOV

Smerenia părută este odraslă a mândriei[1]

Smerenia nu se vede pe sine smerită. Dimpotrivă, ea vede în sine multă mândrie. Ea se îngrijeşte să afle în sine toate ramurile acesteia; odată ce le-a aflat, vede că foarte multe încă sunt de aflat.

Cuviosul Macarie Egipteanul, numit de către Biserică „cel Mare" pentru virtuţile sale covârşitoare şi mai ales pentru smerenia lui adâncă, părinte purtător de semne şi purtător de Duh, a zis în *Omiliile* sale înalte, sfinte, de taină, că până şi cel mai curat şi desăvârşit om are în sine o anumită mândrie (v. Omilia 7, cap. 4). Acest bineplăcut al lui Dumnezeu a ajuns la cea mai înaltă treaptă a desăvârşirii creştine, l-a văzut pe cel mai mare dintre sfinţii monahi, Antonie cel Mare – şi a zis că n-a văzut om care să poată fi numit „desăvârşit" pe deplin şi în toată puterea cuvântului (Omilia 8, cap. 5).

[1] Extras din cartea *Experienţe ascetice.*

Smerenia mincinoasă se vede pe sine smerită: în chip caraghios şi jalnic, se mângâie cu această vedere amăgitoare, pierzătoare de suflet.

Satana ia chip de înger de lumină; apostolii lui iau chip de apostoli ai lui Hristos (II Cor. 9, 13-15); învăţătura lui ia chip de învăţătură a lui Hristos; stările pricinuite de amăgirile lui iau chip de stări duhovniceşti, harice; mândria şi slava lui deşarte, amăgirea de sine şi înşelarea pricinuită de către ele iau chip de smerenie a lui Hristos.

Ah! Unde se ascund de nenorociţii visători, de visătorii în chip nenorocit mulţumiţi de sine, de stările lor de amăgire de sine, unde se ascund de visătorii care cred că se desfată şi-s fericiţi, unde se ascund de ei cuvintele Mântuitorului: *Fericiţi voi, care flămânziţi acum, că vă veţi sătura. Fericiţi cei ce plângeţi acum, că veţi râde. Vai vouă, celor ce sunteţi sătui acum, că veţi flămânzi. Vai vouă, celor ce astăzi râdeţi, că veţi plânge şi vă veţi tângui* (Lc. 6, 21-25)?

Uită-te mai stăruitor, uită-te fără împătimire la sufletul tău, preaiubite frate! Oare pentru el nu e mai de nădejde pocăinţa decât plăcerea? Oare pentru el nu e mai de nădejde să plângă pe pământ – în această vale a plângerii, menită anume plânsului – decât să-şi alcătuiască singur plăceri premature, amăgitoare, lipsite de noimă şi pierzătoare?

Pocăinţa şi plânsul pentru păcate aduc fericirea veşnică: lucrul acesta este ştiut, este vrednic de crezare, marea lui însemnătate a fost întărită de către Domnul. Şi atunci de ce să nu te cufunzi în aceste stări sfinte, de ce să nu rămâi în ele, de ce să-ţi alcătuieşti singur plăceri, să te saturi cu ele, să te îndestulezi cu ele, să nimiceşti în tine prin ele fericita foame şi sete de dreptatea lui Dumnezeu, fericita şi mântuitoarea întristare pentru păcatele şi păcătoşenia ta?

Foamea şi setea de dreptatea lui Dumnezeu sunt martorii sărăciei duhului; plânsul arată smerenia, e glasul ei. Lipsa plânsului, săturarea cu sine însuşi şi desfătarea de propria stare părut duhovnicească dau în vileag mândria inimii.

Teme-te că pentru plăcerea deşartă, amăgitoare, vei moşteni nenorocirea veşnică, făgăduită de Dumnezeu pentru cei ce se satură acum în chip samavolnic, împotriva voii lui Dumnezeu.

Slava deşartă şi odraselele ei – plăcerile duhovniceşti mincinoase – urzesc, lucrând în sufletul nepătruns de pocăinţă, o năluca a smereniei. Această năluca înlocuieşte în suflet smerenia adevărată. Năluca adevărului, punând stăpânire pe casa sufletului, Îi închide Adevărului Însuşi toate intrările în aceasta.

Vai, suflete al meu, templu de Dumnezeu zidit al adevărului! Primind în tine năluca adevărului, închinându-te minciunii în locul Adevărului, tu devii capişte păgânească!

În capişte e aşezat un idol: păruta smerenie.

Păruta smerenie este cel mai groaznic fel al mândriei. Cu greutate este izgonită mândria chiar

şi atunci când omul şi-o recunoaşte – însă cum o va izgoni atunci când ea i se pare smerenie?

În această capişte este o amarnică urâciune a pustiirii! În această capişte se revarsă fumul de tămâie al slujirii idolilor, sunt glăsuite cântări de care iadul se veseleşte. Acolo, gândurile şi simţămintele sufleteşti gustă din mâncarea oprită a jertfelor idoleşti, se îmbată de vin amestecat cu otravă aducătoare de moarte. În capişte, care este sălaş al idolilor şi a toată necurăţia, nu numai harul dumnezeiesc, harisma duhovnicească, nu poate să intre: nu poate să intre nici o virtute adevărată, nici o poruncă evanghelică.

Smerenia mincinoasă îl orbeşte pe om într-aşa un hal, încât îl sileşte nu numai să creadă despre sine, să le dea de înţeles celorlalţi că este smerit, ci să şi spună pe faţă asta, s-o propovăduiască în gura mare.

Cumplit ne batjocoreşte minciuna atunci când noi, amăgiţi de ea, o luăm drept adevăr!

Smerenia harică este nevăzută, după cum nevăzut este Dumnezeu, Dătătorul ei. Ea este ascunsă de tăcere, de simplitate, de sinceritate, de naturaleţe, de libertate.

Smerenia mincinoasă este întotdeauna artificială la arătare: ea îşi face, cum s-ar spune, publicitate.

Smerenia mincinoasă iubeşte scenele: prin ele amăgeşte şi se amăgeşte. Smerenia lui Hristos este îmbrăcată în cămaşă (v. In 19, 24), în cel

mai simplu dintre veşminte: acoperită de această haină, ea nu este recunoscută şi nu este băgată în seamă de oameni.

Smerenia este chezăşie în inimă, însuşire sfântă, lipsită de nume, a inimii, deprindere dumnezeiască, ce se naşte pe nebăgate de seamă în suflet în urma împlinirii poruncilor evanghelice (Cuviosul Avă Dorotei, Învăţătura a 2-a).

Lucrarea smereniei poate fi asemănată cu lucrarea patimii iubirii de arginţi. Cel molipsit de boala iubirii de comorile stricăcioase, cu cât strânge mai multe, cu atât devine mai nesăţios; cu cât se îmbogăţeşte mai mult, cu atât i se pare că este mai sărac şi mai nevoiaş. Şi cel mânat de smerenie, cu cât se îmbogăţeşte mai mult în virtuţi şi în harismele duhovniceşti, cu atât devine mai sărac, mai neînsemnat, în proprii ochi.

Acesta e un lucru firesc. Când omul n-a gustat încă din binele cel mai înalt, propriul lui bine, care este spurcat de către păcat, are preţ înaintea lui – dar după ce s-a împărtăşit de binele dumnezeiesc, duhovnicesc, atunci propriul lui bine, unit şi amestecat cu răul, îşi pierde pe deplin preţul.

Scumpă este pentru sărac punga de bănuţi din aramă pe care a strâns-o vreme îndelungată, cu osteneală până la vlăguire. Un bogat i-a aruncat în sân, pe neaşteptate, o mulţime nenumărată de bani din aur curat, şi săracul a aruncat cu dispreţ punga de arămioare, ca pe o povară care nu face decât să-l împovăreze.

Dreptul, multpătimitorul Iov, după ce a îndurat ispite cumplite, s-a învrednicit de vederea lui Dumnezeu. Atunci I-a zis lui Dumnezeu într-o rugăciune plină de insuflare: *cu auzul urechii Te auzisem mai înainte, iar acum ochiul meu Te-a văzut*. Dar ce roadă a odrăslit în sufletul dreptului de pe urma vederii lui Dumnezeu? Iov îşi continuă şi încheie rugăciunea astfel: *pentru aceea, m-am defăimat pe mine şi m-am topit, şi mă socotesc pe mine pământ şi cenuşă* (Iov 42, 5-6).

Vrei să agoniseşti smerenie? Împlineşte poruncile evanghelice: odată cu ele se va sălăşlui în inima ta şi va fi însuşită de către ea sfânta smerenie, adică însuşirile Domnului nostru Iisus Hristos.

Începutul smereniei este sărăcia duhului, mijlocul sporirii în ea este pacea lui Hristos, care covârşeşte orice minte şi înţelegere, iar sfârşitul şi desăvârşirea este dragostea lui Hristos.

Smerenia nu se mânie niciodată, nu caută să fie pe placul oamenilor, nu se lasă pradă întristării, de nimic nu se teme.

Oare se poate lăsa pradă întristării cel care dinainte s-a recunoscut ca fiind vrednic de orice necaz?

Oare se poate înfricoşa de necazuri cel ce din vreme s-a sortit necazurilor, care le priveşte ca pe un mijloc de mântuire a sa?

Bineplăcuţii lui Dumnezeu au îndrăgit cuvintele tâlharului celui cu bună înţelegere, care a fost răstignit alături de Domnul. În necazurile

lor, ei obişnuiau să spună: *cele vrednice de faptele noastre primim: pomeneşte-ne, Doamne, când vei veni întru Împărăţia Ta* (Lc. 23, 41-42). Ei întâmpină orice necaz recunoscând că sunt vrednici de el (Cuviosul Avă Dorotei, învăţătura a 2-a).

Sfânta pace le intră în inimi pentru cuvintele lor smerite! Ea aduce paharul mângâierii duhovniceşti şi la patul celui bolnav, şi la cel ce zace în închisoare, şi la cel prigonit de oameni, şi la cel prigonit de draci.

Paharul mângâierii este adus de mâna smereniei şi la cel răstignit pe cruce; lumea îi poate aduce numai *oţet amestecat cu fiere* (Mt. 27, 34).

Cel smerit nu e în stare de răutate şi ură. El nu are vrăjmaşi. Dacă cineva îi face necazuri, el vede în acel om unealta dreptei judecăţi sau a purtării de grijă dumnezeieşti.

Cel smerit se încredinţează cu totul voii lui Dumnezeu.

Cel smerit trăieşte nu propria sa viaţă, ci viaţa lui Dumnezeu.

Cel smerit este străin de nădăjduirea în sine, şi de aceea caută tot timpul ajutorul dumnezeiesc, rămâne tot timpul în rugăciune.

Ramura purtătoare de rod se apleacă spre pământ, apăsată de mulţimea şi greutatea roadelor sale. Ramura stearpă creşte în sus, înmulţind mlădiţele sale sterpe.

Sufletul bogat în virtuţile evanghelice se cufundă tot mai adânc în smerenie, şi în adâncu-

rile acestei mări află perlele prețioase: darurile Duhului.

Mândria este semnul neîndoielnic al omului deşert, al robului patimilor, semnul sufletului de care învățătura lui Hristos nu se poate nicidecum apropia.

Nu judeca omul după înfățişare; să nu tragi după înfățişare concluzia că este mândru sau e smerit. *Nu judecați după înfățişare, ci după roadele lor îi veți cunoaşte* (In 7, 24; Mt. 7, 16). Domnul a poruncit să-i cunoaştem pe oameni după faptele lor, după purtarea lor, după urmările faptelor lor.

Ştiu eu mândria ta şi inima ta cea rea (I Împ. 17, 28), îi spunea lui David aproapele lui, însă Dumnezeu a mărturisit despre David: *aflat-am pe David, sluga Mea; cu untdelemnul cel sfânt al Meu l-am uns pe el* (Ps. 88, 20). *Eu nu Mă uit ca omul, căci omul se uită la față, iar Domnul se uită la inimă* (I Împ. 16, 7).

Adeseori, judecătorii orbi îl socot smerit pe cel fățarnic şi pe cel ce cu josnicie caută să fie pe placul oamenilor: acesta este un adânc al slavei deşarte.

Dimpotrivă, pentru aceşti judecători neştiutori pare mândru cel ce nu caută laudele şi răsplățile omeneşti şi de aceea nu se târăşte în fața oamenilor, cu toate că acesta este rob adevărat al lui Dumnezeu: acesta a simțit slava lui Dumnezeu, ce se descoperă numai celor smeriți, a simțit putoarea slavei omeneşti şi şi-a întors de la ea atât ochii, cât şi mirosul sufletului său.

„Ce înseamnă a crede?" – a fost întrebat un mare bineplăcut al lui Dumnezeu. Acesta a răspuns: **„A crede înseamnă a petrece în smerenie şi în milă"** (*Pateric*, Ava Pimen cel Mare).

Smerenia nădăjduieşte în Dumnezeu, nu în sine şi nu în oameni, şi de aceea se poartă simplu, fără ocolişuri, cu statornicie, cu măreție. Fiii orbi ai acestei lumi numesc aceasta „mândrie".

Smerenia nu pune nici un preț pe bunătățile pământeşti; în ochii ei, mare e Dumnezeu, mare e Evanghelia. Ea năzuieşte către acestea, fără să învrednicească de luare-aminte, de privirea sa, stricăciunea şi deşertăciunea. Fiii stricăciunii, slujitorii deşertăciunii, numesc „mândrie" sfânta răceală față de stricăciune şi deşertăciune.

Este o închinare sfântă, ce vine din smerenie, din cinstirea față de aproapele, din cinstirea față de chipul lui Dumnezeu, din cinstirea față de Hristos în aproapele, şi este o închinare pătimaşă, o închinare interesată, o închinare ce caută să placă oamenilor şi totodată urăşte oamenii, o închinare potrivnică lui Dumnezeu şi urâtă de Dumnezeu: pe aceasta a cerut-o satana de la Dumnezeu-Omul, îmbiindu-L în schimb cu toate împărățiile lumii şi slava lor (v. Lc. 4, 7).

Cât de mulți sunt şi acum cei care se închină pentru a trage foloase pământeşti! Cei cărora li se închină laudă smerenia lor.

Fii cu luare-aminte, bagă de seamă: cel ce ți se închină o face din cinstirea față de om, din sim-

ţământul dragostei şi smereniei, sau închinarea lui nu face decât să-ţi măgulească mândria, încercând să dobândească prin viclenie vreun câştig vremelnic?

Puternice al acestei lumi! Uită-te: înaintea ta se târăsc slava deşartă, linguşirea, mişelia! Când îşi vor atinge scopul, ele te vor batjocori, te vor trăda cu primul prilej. „Niciodată să nu reverşi îndurările tale asupra căutătorului slavei deşarte: acesta, pe cât de mult se înjoseşte în faţa celor ce se află deasupra lui, pe atât este de obraznic şi neomenos cu cei aflaţi mai prejos de el" (*Scara*, „Cuvântul 22", cap. 22). Pe cel ce caută slava deşartă îl vei recunoaşte după deosebita lui înclinare spre linguşire, spre slugărnicie, spre minciună, spre tot ce este mârşav şi josnic.

Pilat s-a supărat pe tăcerea lui Hristos, care i s-a părut mândră. *Mie nu-mi răspunzi?* – a zis el. *Sau nu ştii că putere am să Te răstignesc şi putere am să Te slobozesc?* (In 19, 10). Domnul Şi-a lămurit tăcerea prin arătarea voii lui Dumnezeu, pentru care Pilat, ce credea că lucrează de sine stătător, era doar o unealtă oarbă. Propria trufie îl făcea pe acesta să nu poată pricepe că în faţa lui stătea atotdesăvârşita smerenie: Dumnezeu întrupat.

Sufletul înalt, sufletul cu nădejde cerească, care disprețuieşte bunătăţile stricăcioase ale lumii, nu-i în stare să caute cu meschinărie a plăcea oamenilor, nu-i în stare de slugărnicie. Greşeşti când numeşti „mândru" un asemenea suflet pentru că el nu satisface pretenţiile patimilor tale. Amane! Cinsteşte mândria binecuvântată, plăcută lui Dumnezeu, a lui Mardoheu! Aceasta, care în ochii tăi e mândrie, este sfântă smerenie.

Smerenia este învăţătură evanghelică, virtute evanghelică, veşmânt de taină al lui Hristos, putere de taină a lui Hristos. Dumnezeu S-a arătat oamenilor îmbrăcat în smerenie, şi omul care se va îmbrăca în smerenie va deveni asemănător cu Dumnezeu.

Dacă voieşte cineva să vină după Mine, vesteşte sfânta Smerenie, *să se lepede de sine şi să ia crucea sa, şi să-Mi urmeze Mie* (Mt. 16, 24). Altfel nu poţi să fii ucenic şi următor al Celui ce S-a smerit până la moarte, până la moarte pe cruce. Acesta a şezut de-a dreapta Tatălui. Acesta este Noul Adam. Începătorul de neam al sfintei seminţii a celor aleşi. Credinţa în El ne înscrie în numărul celor aleşi; alegerea este primită prin sfânta smerenie, este pecetluită prin sfânta dragoste. Amin.

SFÂNTUL LUCA, ARHIEPISCOPUL CRIMEEI

Din tâlcuirea la rugăciunea Sfântului Efrem Sirul[1]

Doamne şi Stăpânul vieţii mele! Duhul iubirii de stăpânire nu mi-l da mie!

Ce este duhul iubirii de stăpânire? Este năzuinţa de a avea întâietate, de a stăpâni asupra altora, de a ocupa primul loc. Această năzuinţă spre întâietate l-a pierdut pe arhanghel – căpetenia tuturor îngerilor – şi l-a făcut satană, l-a doborât din cer. Această năzuinţă spre stăpânire i-a pierdut pe Core, Datan şi Aviron, care au pizmuit slava lui Moise atunci când acesta a dus poporul lui Israel prin pustie spre ţara Canaanului – ei au vrut să-l dea jos şi să pună mâna pe putere, şi Domnul i-a pedepsit înfricoşător: pământul s-a deschis şi i-a înghiţit cu toate familiile lor.

Iubirea de stăpânire este cea care i-a mânat pe toţi ereticii, care au vrut să se înalţe mai presus

[1] Extras din: Sf. Luca, arhiepiscopul Crimeei, *Predici.*

de Biserica lui Hristos punând gândirea lor în locul învăţăturii acesteia sau să se facă mai-mari în Biserică.

Iubirea de stăpânire i-a mânat pe toţi oamenii care au cutremurat lumea cu revoluţiile lor. Au existat scriitori cu idei perverse, care au corupt generaţii întregi.

Domnul Iisus Hristos a osândit iubirea de stăpânire – patima de a stăpâni – în cuvântarea Sa împotriva cărturarilor şi a fariseilor, a făţarnicilor. A osândit patima lor de a fi cei dintâi, dorinţa lor de a avea locurile de frunte la ospeţe, de a fi salutaţi ca nişte conducători ai poporului. Domnul i-a osândit şi le-a zis ucenicilor Săi, iar prin aceştia nouă, tuturor: *cine voieşte să fie cel dintâi, să fie slugă tuturor* (Mt. 23, 11). El porunceşte ceva potrivnic iubirii de stăpânire: a năzui nu la poziţii înalte, ci a fi cel din urmă, a-i sluji pe toţi.

Vedeţi că iubirea de stăpânire – patima de a avea influenţă, patima de a ocupa primul loc – este potrivnică duhului Evangheliei, duhului smereniei. Ea domneşte însă în toţi – nu este nimeni care să nu fie molipsit de ea, nici măcar copiii mici. Ştim cum se întâmplă în jocurile copiilor: unul dintre puşti iese în evidenţă, începe să comande, pe urmă le dă porunci tuturor, e gata să se bată dacă cineva îi dispută întâietatea de lider.

Chiar şi printre sihaştri, chiar şi în mănăstiri, unde n-ar trebui să fie iubire de stăpânire, unde toţi ar trebui să îşi amintească porunca Dom-

nului de a sluji tuturor, chiar şi acolo domneşte în oameni iubirea de stăpânire: toţi aleargă după poziţii înalte, însetează de recompense, doresc onoruri. Mulţi părinţi educă în copiii lor ambiţia, patima întâietăţii, se străduie ca aceştia să ocupe în viaţă o poziţie înaltă – şi prin aceasta îşi strică odraselele.

Oare nu pot înţelege că puţini sunt cei ce pot ocupa poziţii înalte, că nu pot toţi să fie pe locurile de frunte?.. Acesta ar trebui să fie destinul oamenilor excepţionali, însemnaţi de Dumnezeu. Extrem de mulţi năzuiesc să ocupe o asemenea poziţie socială şi nu se dau în lături de la nimic ca să-şi atingă scopul: îşi pun în mişcare relaţiile, linguşesc, slugărnicesc, se folosesc de orice metode ca să-şi atingă scopul, să ocupe o poziţie înaltă, să devină unul dintre cei care au putere.

Foarte des, Domnul îi pedepseşte: nefericita lor patimă se încheie printr-un eşec. Ei se înrăiesc, refuză să mai muncească pentru societate, se refugiază şi se închid în viaţa de familie – însă amorul propriu îi roade şi acolo, iar ei, la rândul lor, îşi „rod" familia, îi „rod" pe cei apropiaţi şi nu au pace în suflet.

Iată roadele iubirii de stăpânire, iată de ce Sfântul Efrem, în marea sa rugăciune, Îl roagă pe Dumnezeu să îl izbăvească de duhul stricător al iubirii de stăpânire, care este atât de potrivnic smereniei, fără care nu putem face nici un pas în viaţa creştină.

Dacă aşa stau lucrurile, dacă nu trebuie să alergăm după funcţii înalte, după poziţii de frunte, asta nu înseamnă că nu trebuie să năzuim să ne ridicăm, să obţinem cea mai înaltă demnitate – însă anume cea mai înaltă; nu demnitatea stricăcioasă şi lipsită de valoare, ci cea care este mare în ochii lui Dumnezeu. Ni s-a arătat tuturor calea spre onoruri mai presus de oricare altele, cu care nu se pot compara nici un fel de onoruri, nici un fel de realizări pământeşti: ni s-a arătat calea spre Împărăţia lui Dumnezeu, ni s-a zis că putem deveni prieteni ai lui Dumnezeu, fii ai lui Dumnezeu. La acest scop vom ajunge doar năzuind să împlinim toate poruncile lui Hristos. Nu trebuie să ne tulburăm dacă am fost puşi într-o poziţie măruntă, lipsită de vază în societate: trebuie să ne amintim că atunci când nu aşteptăm slava pământească, atunci când nu năzuim spre ea, Domnul ştie să ne scoată spre foarte largi orizonturi.

Adeseori, Domnul ne dă această slavă în pofida aşteptărilor şi a voinţei noastre. Slava fuge de cei care aleargă după ea, care însetează de ea, şi îi găseşte pe cei care fug de ea. Adevărata slavă, slava de la Dumnezeu, se dă celor care nu aleargă după ea.

Trebuie să ne străduim să ne dezvoltăm capacităţile şi talentele date de Dumnezeu fără să ne gândim la stăpânirea asupra oamenilor, să ne cufundăm smerit şi lin în dezvoltarea darurilor

noastre, fără zarvă, fără să ştie lumea – şi poate că, aşa cum s-a mai întâmplat nu o dată, Domnul ne va ridica la înălţimi nebănuite de slavă.

Cunoaştem, din istoria ştiinţei şi filosofiei, numeroase exemple de mari savanţi care şi-au petrecut viaţa în sărăcie, necunoscuţi de lume, fiind chiar persecutaţi, în deplină contradicţie cu ceea ce caută oamenii molipsiţi de patima iubirii de stăpânire: în sărăcie, în singurătate, aceştia s-au aplecat asupra enigmelor ştiinţei şi filosofiei şi au făcut lucruri pentru care istoria omenirii i-a proslăvit, făcând din ei stele strălucitoare ale progresului.

Aduceţi-vă aminte că Domnul ştie să proslăvească faptele omeneşti săvârşite potrivit poruncilor lui Hristos. *Cine voieşte să fie cel dintâi, acela să fie cel din urmă, să le fie tuturor slugă.*

Rugaţi-vă împreună cu Efrem Sirul să vă izbăviţi de patima grea a iubirii de stăpânire. De această patimă să vă izbăvească pe voi, pe toţi, Domnul Iisus Hristos. Amin.

Doamne şi Stăpânul vieţii mele! Duhul grăirii în deşert nu mi-l da mie! Şi Sfântul Efrem se roagă pentru aceasta, şi Sfântul Proroc David zice în psalmul său: *pune, Doamne, pază gurii mele şi uşă de îngrădire împrejurul buzelor mele.*

Şi Însuşi Domnul Iisus Hristos a zis că pentru orice cuvânt deşert vom da socoteală la Înfricoşătoarea Judecată. Gândiţi-vă cât de serios

şi cât de grav este acest lucru: pentru fiecare cuvânt deşert, chiar şi pentru unul singur, vom da socoteală.

Spuneţi-mi, oare este ceva luat mai puţin în serios decât cuvântul? Uimitor, şocant, cum de nu pricep oamenii uriaşa, colosala însemnătate a cuvântului omenesc.

Capacitatea noastră de a cuvânta ne aseamănă într-o măsură însemnată lui Dumnezeu Însuşi. Domnul a zidit prin cuvânt toată lumea, cuvântul lui Dumnezeu are o putere enormă. Ştiţi că prin cuvântul său Prorocul Ilie a înviat morţi, prin cuvântul său a oprit ploaia, a închis cerul şi a adus prin aceasta foamete, dar a făcut şi să se pogoare ploaie peste pământ.

În ce constă puterea cuprinsă în cuvânt? Să nu credeţi că odată ieşit din gură cuvântul se risipeşte în văzduh şi nu rămâne din el nimic. Nu este aşa. Cuvântul trăieşte, trăieşte secole, mii de ani. Până acum răsună cuvintele pe care le-au rostit marii Proroci ai lui Dumnezeu, care au trăit cu multe veacuri înainte de Naşterea lui Hristos. Marile cuvinte ale lui Moise, marile cuvinte pe care le-au spus cândva Sfinţii Apostoli, care au ieşit din gurile nevoitorilor lui Dumnezeu, învăţătura Bisericii, trăiesc de-a lungul a mii de ani. Iar de vreme ce cuvântul trăieşte mii de ani, înseamnă că el este extrem de important. Ieşind din gurile noastre, cuvântul acţionează întotdeauna, extrem de profund, asupra oameni-

lor din jurul nostru, ba chiar şi asupra celor aflaţi departe.

Orice cuvânt bun, înţelept, trăieşte în inimile omeneşti şi aduce roade bune pentru mulţi ani. Orice cuvânt rău – clevetire, minciună, vorbire de rău – trăieşte, de asemenea, foarte mult, prinde rădăcini în minţile, în inimile oamenilor de aproape şi de departe, le orientează gândurile şi dorinţele. Auzind cuvintele noastre rele, aceştia sunt otrăviţi de ele şi, la rândul lor, rostesc cuvinte la fel de rele şi otrăvite.

Cuvintele înţelepte şi harice ale sfinţilor zidesc dreptatea în lume, fac un bine veşnic, pe când cele rele şi păcătoase aduc necinste, ură, aduc o uriaşă vătămare celor din jur şi chiar omenirii întregi.

Cuvintele vii se propagă ca undele radio, se propagă prin spaţiu şi se revarsă în inimile şi în minţile oamenilor. Cuvintele sunt o uriaşă putere, care îi uneşte pe oameni sau îi desparte – îi uneşte atunci când cuvântul este plin de dreptate şi adevăr, îi desparte atunci când este plin de clevetire şi răutate faţă de ei. Dacă oamenii ar fi lipsiţi de cuvânt, ar semăna cu animalele, şi viaţa omenească s-ar duce de râpă.

Iată cât de mare, cât de adâncă este însemnătatea cuvântului omenesc. Iată de ce se roagă Sfântul Efrem pentru izbăvirea de grăirea în deşert.

Cu toţii aţi întâlnit în viaţă destui oameni, mai ales femei, care trăncănesc, trăncănesc şi iar trăncănesc la nesfârşit, fără vreo reţinere, şi limba lor

nu mai oboseşte: meliţă, meliţă şi iar meliţă. Tot ce spun ei e deşertăciune, lucruri care nu aduc folos nimănui. Şi Efrem Sirul se roagă lui Dumnezeu să-l izbăvească de grăirea în deşert. El se temea să nu cadă, să nu-l piardă limba, pe când aceşti nefericiţi guralivi nu se tem de nimic.

Ştiţi că adeseori oamenii îi suportă pe aceşti flecari: „Trăncănesc, lasă-i să trăncănească" – iar lor li se pare că sunt ascultaţi cu plăcere, neştiind că în adâncul inimii oamenii se simt împovăraţi de ei şi chiar îi urăsc. Atât de mare rău este grăirea în deşert, răul pe care ei îl produc cu flecăreala lor!

Dacă limba trăncăneşte şi vorbeşte în deşert, şi gândurile rătăcesc, nu se concentrează la nici un lucru profund, adevărat, important, hoinăresc peste tot fără nici o ţintă, aşa cum hoinăreşte un nenorocit de câine vagabond, dând din coadă. Atât gândurile, cât şi simţămintele, cât şi orientarea dorinţelor lor, a activităţii lor sunt deşarte, lipsite de importanţă. Sufletul e flămând, omul cu pricina este nesuferit celorlalţi, iar sieşi îşi aduce o vătămare foarte, foarte gravă. Iată ce înseamnă grăirea în deşert.

Oamenii înţelepţi, care duc viaţă duhovnicească, nu grăiesc în deşert niciodată: ei sunt întotdeauna tăcuţi, concentraţi. În Grecia antică erau la mare cinste filosofii şi înţelepţii. Filosofii nu primeau pe nimeni ca ucenici până când cel cu pricina nu dovedea că ştie să tacă – însă ar fi

trecut, oare, acest examen vreunul dintre flecarii noştri contemporani? Bineînţeles că nu.

Dacă păcatul grăirii în deşert este atât de grav, cum să scăpăm de el, ce să facem cu limba noastră neînfrânată? Trebuie să facem ceea ce făcea Efrem Sirul: trebuie să ne rugăm lui Dumnezeu ca să ne izbăvească de această patimă, şi Domnul Iisus Hristos ne va împlini cererea. Trebuie să evităm comunicarea cu cei care grăiesc în deşert, să ne ţinem cât mai departe de ei, să căutăm părtăşia puţinilor înţelepţi, care îşi deschid gura doar ca să spună câte un lucru folositor, de la care nu vei auzi cuvinte deşarte, vătămătoare de suflet.

Trebuie să vă supravegheaţi cu foarte mare atenţie, să dobândiţi obiceiul de a examina ceea ce vreţi să spuneţi, să vă deprindeţi cu ţinerea limbii în frâu. Să nu-i dăm voie să flecărească. Seara să vă aduceţi aminte ce aţi spus ziua, să vedeţi dacă n-aţi trăncănit, dacă n-aţi jignit pe cineva, dacă n-aţi mințit, dacă n-aţi bârfit. Dacă vă veţi însuşi obiceiul acesta, vă veţi obişnui să vă supravegheaţi orice mişcare a limbii şi s-o înfrânaţi.

Aduceţi-vă aminte: cu cât omul este mai concentrat pe lucrul principal, pe cele lăuntrice, pe cele adevărate, cu cât îşi face mai multă vreme pentru citirea Evangheliei, a Sfintei Scripturi, a scrierilor Sfinţilor Părinţi, cu atât se pătrunde mai mult de înţelepciunea acestora şi cu atât îi va pieri mai mult pofta de a trăncăni. Mare lucru este a dobândi stăpânirea asupra propriei limbi!

În epistola sa sobornicească, Apostolul Iacov spune: *dacă nu greşeşte cineva în cuvânt, acela este bărbat desăvârşit, în stare să înfrâneze şi tot trupul* (Iac. 3, 2).

Înţelegeţi ce înseamnă a-ţi înfrâna tot trupul? Asta înseamnă a-ţi supune trupul scopurilor supreme ale vieţii duhovniceşti, a-ţi înfrâna toate poftele, patimile, tot ce e rău, toate cele la care te trage trupul. Începeţi cu înfrânarea limbii, şi dacă veţi atinge scopul acesta, veţi dobândi desăvârşirea şi vă veţi înfrâna tot trupul – iar dacă vă veţi înfrâna tot trupul, veţi fi curaţi şi drepţi înaintea lui Dumnezeu. De această curăţie şi dreptate să vă învrednicească pe voi, pe toţi, Domnul, iar rugăciunea lui Efrem Sirul să vă aducă întotdeauna aminte de acest lucru. Amin.

Duhul gândului smerit dăruieşte-mi, Doamne, mie, slugii Tale.

Aduceţi-vă aminte că porunca despre smerenie este prima poruncă a fericirilor – iar de vreme ce este prima, înseamnă că este şi cea mai însemnată. Aţi auzit vreodată cuvântul lui Dumnezeu, vestit prin Prorocul Isaia: *aşa zice Domnul, a Cărui locuinţă este veşnică şi al Cărui nume este sfânt: „Sălăşluiesc într-un loc înalt şi sfânt şi sunt cu cei smeriţi şi înfrânţi, ca să înviorez pe cei cu duhul umilit şi să îmbărbătez pe cei cu inima frântă"* (Is. 57, 15).

Oare nu vreţi să locuiască împreună cu voi Însuşi Dumnezeu? Iar dacă vreţi, ţineţi minte bi-

ne: El Însuşi spune că locuieşte în inimile celor smeriți şi le dă viață acestor inimi – şi câtă nevoie avem şi noi ca inimile noastre să primească viață!

Oare nu vreți ca Dumnezeu să caute spre voi? Iar dacă vreți, țineți minte ce este smerenia, ce este acea sfântă virtute care Îi place lui Dumnezeu atât de mult, pentru care Dumnezeu locuieşte împreună cu noi şi caută spre noi.

Ea este lucrul diametral opus mândriei. Smeriții sunt cei săraci cu duhul, care îşi amintesc de neajunsurile lor, care îşi tind privirea spre adâncul inimii, care îşi supraveghează neobosit mişcările, urmărind orice necurăție pe care o văd acolo.

Sfinții, care au împlinit mereu poruncile lui Hristos, care L-au iubit pe Hristos, înaintea privirii minții cărora stătea mereu Domnul, îşi aminteau necontenit de smerenie şi se rugau întotdeauna s-o dobândească.

Hristos spune: *învățați-vă de la Mine, că sunt blând şi smerit cu inima* (Mt. 11, 29). Domnul ne porunceşte să învățăm de la El smerenia, Domnul ne porunceşte să urmăm Lui în smerenie. Smerenia s-a arătat de-a lungul întregii vieți pământeşti a Domnului. Ea a început încă de la naşterea Lui, fiindcă El S-a născut ca cel mai smerit, cel mai simplu om, cel mai nebăgat în seamă – S-a născut într-o peşteră pentru animale, a fost pus în iesle.

Iar după aceea, întreaga viață, oare nu a dat nenumărate pilde de smerenie? Când Irod s-a

aprins de mânie, a vrut să-L ucidă pe Mântuitorul Nou-Născut, şi i-a trimis pe ostaşii săi să-i omoare pe pruncii din Bethleem, oare Domnul n-ar fi putut trimite o legiune de îngeri dintre legiunile pe care le avea întotdeauna la îndemână, oare nu l-ar fi putut doborî pe Irod? Bineînțeles că ar fi putut, însă a preferat să dea dovadă de smerenie şi a fugit de mânia lui Irod în Egipt.

Şi în continuare câtă smerenie a arătat în viața Sa, mergând 200 de kilometri pe jos până la Ierusalim la prima chemare a celor cărora le trebuia ajutorul Lui, şi asta neavând unde să-Şi plece capul!

Oare n-a dat o neobişnuită, desăvârşită pildă de smerenie spălând picioarele ucenicilor Săi? Aceasta este cea mai adâncă smerenie.

Iar despre smerenia de care a dat dovadă înainte de judecată şi după judecată, când a fost dus pe Golgota, răstignit pe cruce, nu îndrăznesc să vorbească buzele omeneşti, atât de mare, atât de nemăsurată este aceasta.

Domnul porunceşte să învățăm de la El smerenia – dar cine îşi aduce aminte acum de smerenie? Smerenia este o însuşire a sufletului omenesc pe care cei mândri o înfierează cu dispreț, pentru că ei nu cred în Hristos, pentru că au ales nu calea lui Hristos, ci alte căi: ei spun că acesta este duh de robie, că cei smeriți sunt robi, lipsiți de calitatea cea mai necesară, indispensabilă, că sunt lipsiți de spiritul protestului, rezistenței active în fața gravelor plăgi ale omenirii.

Au aceştia dreptate? Nu, nici urmă! Cu privire la oamenii smeriți trebuie spus nu ceea ce zic cei care-i înfierează, ci cu totul altceva: că ei nu sunt robi, care se supun pasiv răului şi violenței, ci singurii învingători ai răului şi ai violenței. Trebuie spus că numai ei poartă cu adevărat lupta cu răul, căci dezrădăcinează din inimile lor şi din inima altor oameni înseşi izvoarele răului. Ei nu cred că pricina răului constă doar în imperfecțiunea raporturilor sociale.

Cel smerit nu este rob, ci ostaş adevărat al lui Hristos.

Dar cât de puțină, nemărginit de puțină smerenie este în ziua de astăzi! Imensa majoritate a oamenilor disprețuiesc smerenia, năzuiesc spre întâietate şi dominație în lumea aceasta. Cei cu adevărat smeriți aproape că nu mai sunt de găsit; oamenii nu se gândesc la smerenie, smerenia e uitată, de tot uitată. La smerenie se gândesc doar cei ce merg din toată inima pe calea lui Hristos, care învață de la El smerenia. Numai sfinții sunt cu adevărat smeriți.

Lucrul acesta poate părea ciudat: cum pot sfinții – care îi întrec cu mult pe ceilalți oameni în ce priveşte calitățile morale, înălțimea duhovnicească la care au ajuns – să se considere, absolut sincer, mai prejos decât toți ceilalți? Temeiul sfințeniei lor constă în aceea că ei nu se înălțau mai presus de ceilalți, ci îşi osândeau propria inimă.

Sfinții observau cu o neobişnuită acuitate fiecare mişcare a inimii lor şi vedeau până şi cea mai mică necurăție din ea, şi după ce o vedeau îşi aminteau întotdeauna de necurăția aceea, şi ca atare se socoteau nevrednici înaintea lui Dumnezeu.

Oamenii mândri şi obraznici îndrăznesc să judece despre cele mai înalte şi sfinte lucruri, pe când cei smeriți sunt lipsiți de cutezanță, modeşti, potoliți. O mulțime de asemenea exemple găsim în Sfânta Scriptură şi în Viețile Sfinților.

Cine este mai mare înaintea lui Dumnezeu decât dreptul Avraam, care a auzit mari făgăduințe şi a fost numit „prieten al lui Dumnezeu"? Şi totuşi, acest mare om n-a încetat niciodată să se numească pe sine „praf şi cenuşă". Cine este mai mare înaintea lui Dumnezeu decât David, împărat şi proroc? Şi totuşi, el zicea despre sine însuşi: *vierme sunt, şi nu om, ocara oamenilor* (Ps. 21, 6). Acestea erau din partea lui cuvinte absolut sincere. Cine a fost mai mare înaintea lui Dumnezeu prin ostenelile sale decât Apostolul Pavel? Şi totuşi, el se numeşte pe sine „cel dintâi" dintre păcătoşi, atât îi erau de străine cutezanța şi îngâmfarea: el era modest, nu obraznic, spunea despre sine că a fost între corinteni *întru slăbiciune şi cu frică şi cutremur mare* (I Cor. 2, 3). Această smerenie adâncă este un exemplu pentru noi toți, care ne aflăm nesfârşit de departe de ea.

Trebuie să ne gândim întotdeauna cu râvnă la smerenie şi cu râvnă s-o cerem de la Dumnezeu.

Nu putem dobândi această virtute prin nici un fel de silințe proprii. Smerenia – acest mare dar de la Dumnezeu – este primită numai de cei care-L iubesc pe Dumnezeu din toată inima, care năzuiesc din toată inima să împlinească poruncile lui Hristos. Numai lor le va da Domnul acest mare dar. Inima lor e smerită – iar când inima omului e smerită, Duhul Sfânt va locui în ea.

Vedeți ce mare fericire este să fii smerit; vedeți cât de greu este să fii smerit? Să aveți nădejde și să știți că fiecare pas pe calea lui Hristos vă apropie de sfânta smerenie. Dacă veți înmulți și veți îndesi aceşti paşi, cum au făcut apostolii şi sfinții, prin aceasta vă veți apropia de Dumnezeu. Domnul Iisus Hristos le spunea ucenicilor: *cel mai mare dintre voi să le fie tuturor slugă, pentru că cine se înalță va fi smerit, iar cine se smereşte va fi înălțat* (Lc. 18, 14).

Ce nesfârşit de des se împlinesc aceste cuvinte ale lui Hristos! Câți oameni mândri, care năzuiesc să ajungă mai presus de toți, cad apoi mai prejos de toți! Câți oameni smeriți, neînsemnați, născuți în familii sărace, nevoiaşi la începutul vieții lor, n-au devenit mai apoi oameni mari! Aşa este, de pildă, viața multora dintre marii ierarhi moscoviți.

Mulți, mulți alții proveneau şi ei tot din cele mai modeste pături sociale, însă Dumnezeu i-a înălțat datorită marii lor smerenii. Domnul spune: *mulți dintâi vor fi pe urmă, şi cei de pe urmă vor*

fi întâi (Mt. 18, 30). Aşa se întâmplă şi în viața noastră, aşa va fi şi la Înfricoşătoarea Judecată. Cei dintâi vor ajunge cei din urmă, şi cei din urmă, cei neînsemnați, cei disprețuiți, vor ajunge în frunte. De multă, multă osteneală este nevoie ca să nu uităm de smerenie, de multă, multă osteneală este nevoie ca să o dobândim.

Trebuie să ne amintim cuvintele Apostolului Petru: *şi toți, unii față de alții, îmbrăcați-vă întru smerenie, pentru că Dumnezeu celor mândri le stă împotrivă, iar celor smeriți le dă har* (I Pt. 5, 5). Aduceți-vă aminte: Dumnezeu celor mândri le stă împotrivă, şi numai celor smeriți le dă har. Aduceți-vă aminte că Domnul Iisus Hristos S-a smerit până la moartea pe cruce. Iar noi trebuie să tindem către smerenie, să o cerem mereu de la Dumnezeu: *Doamne şi Stăpânul vieții mele, duhul gândului smerit dăruieşte-mi mie, slugii Tale!*

Să știți şi să vă amintiți că, dacă omul îşi va aduce aminte mereu aceste cuvinte sfinte, va primi de la Dumnezeu adânca virtute a smereniei. Amin.

Rugăciuni

Rugăciune împotriva gândurilor deşarte

Doamne, nu-mi da să-mi închipui despre mine însumi că sunt mai bun decât vreunul dintre oameni, ci dă-mi să mă socot cel mai rău dintre toţi şi să nu osândesc pe nimeni, ci să mă judec cu asprime pe mine însumi. Amin.

Rugăciune împotriva mândriei, a Sfântului Alexie, omul lui Dumnezeu

O, mare bineplăcute al lui Hristos, sfinte omule al lui Dumnezeu Alexie, care cu sufletul stai în cer înaintea Tronului Domnului, iar pe pământ săvârşeşti minuni felurite cu harul cel dat ţie de Sus! Caută cu milostivire spre cei ce stau înaintea sfintei tale icoane şi se roagă cu umilinţă, cerând de la tine ajutor şi acoperire. Tinde spre Domnul Dumnezeu, rugându-te, cinstitele tale mâini

şi cere pentru noi de la Dânsul lăsarea greşalelor noastre celor de voie şi celor fără de voie, pentru cei bolnavi vindecare, pentru cei năpăstuiţi ocrotire, pentru cei necăjiţi mângâiere, pentru cei aflaţi în restrişti grabnic ajutor, iar pentru toţi cei ce te cinstesc sfârşit paşnic şi creştinesc al vieţii şi răspuns bun la Înfricoşătoarea Judecată a lui Hristos. Aşa, bineplăcutule al lui Dumnezeu! Nu fă de ruşine nădejdea noastră, pe care după Dumnezeu şi după Născătoarea de Dumnezeu la tine o punem, ci fii nouă ajutător şi acoperitor spre mântuire, ca primind, cu rugăciunile tale, har şi milostivire de la Domnul, să preaslăvim iubirea de oameni a Tatălui şi a Fiului şi a Sfântului Duh, Unuia Dumnezeu în Treime slăvit şi închinat, precum şi sfânta ta mijlocire, acum şi pururea şi în vecii vecilor. Amin.

Cuviosului Arsenie cel Mare, pentru dăruirea smereniei

O, sfinţite cap, îngere pământesc, omule ceresc, agonisitorule al liniştirii, iubitorule al tăcerii, cuvioase şi de Dumnezeu purtătorule părinte al nostru Arsenie! La tine cădem şi ne rugăm: roagă-te Domnului Dumnezeu şi Mântuitorului nostru Iisus Hristos să ne dăruiască nouă, păcătoşilor şi nevrednicilor robilor Săi, toate darurile Sale cele de bun folos spre mântuirea sufletului: credinţă dreaptă, nădejde bună, dragoste nefăţarnică, bună cinstire nestrămutată, filosofie următoare lui Dumnezeu şi toată virtutea cea poruncită de către Dânsul în Sfânta Evanghelie, ca să fim următori ai vieţii tale bineplăcute lui Dumnezeu şi împreună cu tine să ne învrednicim a primi mântuirea veşnică şi a moşteni Împărăţia cerească. Aşa, bineplăcutule al lui Dumnezeu! Nu ne trece cu vederea, ci ajută-ne nouă cu cereasca ta mijlocire a săvârşi cu bună credinţă vieţuirea vremelnică, a primi sfârşit bun, în pace şi ne-ruşinat şi a ne învrednici de fericirea Raiului, ca să preaslăvim iubirea de oameni şi îndurările lui Dumnezeu, Celui în Treime slăvit şi închinat, Tatălui şi Fiului şi Sfântului Duh, precum şi sfânta ta mijlocire, în vecii vecilor. Amin.

CUPRINS

I.
Mândria este un şarpe cu o mie de capete

Sfântul Tihon din Zadonsk,
Otrava ascunsă în om 7

Schiigumenul Sava,
Despre mândrie 9

Ava Dorotei,
Nu vă îndreptăţiţi pe voi înşivă 30

Şapte duhuri necurate 35

Protoiereul Ioan Vostorgov,
Părerea de sine 40

Preotul Aleksandr Elceaninov,
Fortăreaţa demonică (despre mândrie) 48

Ieromonahul Ambrozie Ermakov,
Din învăţăturile Sfântului Ioan Gură de Aur. . . 60

Protoiereul Alexander Schmemann,
Cel ce se înalţă pe sine va fi smerit 64

Arhimandritul Lazăr,
„Trufiei îi place să-i înveţe pe alţii": trebuie creştinul începător să se facă învăţător aproapelui în lucrurile care ţin de credinţă? . . 68

Mitropolitul Ioan,
Despre mândrie şi smerenie 75

II.
Lecţii de vindecare a mândriei din sfaturile Sfinţilor Părinţi

Cuviosul Efrem Sirul,
Lecţii de viaţă: cele opt gânduri rele 83

Shiigumenul Ioan Alexeev,
Scrisoare de la Noul Valaam 84

Mitropolitul Antonie al Surojului,
Temeţi-vă de dreptatea părută 87

Cuviosul Nicodim Aghioritul,
Tăcerea înţeleaptă este pierzarea trufiei, sau despre înfrânarea limbii 92

Cuviosul Nicodim Aghioritul,
Dacă ne judecăm cu asprime aproapele, asta se întâmplă din părerea înaltă despre noi înşine şi din îndemnul vrăjmaşului 99

Protoiereul Alexander Schmemann,
Prin răbdare veţi mântui sufletele voastre .. 104

Pe curvari îi îndreaptă oamenii, pe cei vicleni – îngerii, iar pe cei mândri – doar Dumnezeu .. 108

Mitropolitul Trifon,
Cuvânt înainte de spovedanie 117

Arhiepiscopul Ioan,
Modestia este o formă anevoie de împlinit a binelui... 120

Sfântul Ignatie Briancianinov,
Smerenia părută este odraslă a mândriei ... 125

Sfântul Luca, arhiepiscopul Crimeei,
Din tâlcuirea la rugăciunea Sfântului Efrem Sirul 136

Rugăciuni 152

DIFUZARE:
S.C. Supergraph S.R.L.
Str. Ion Minulescu nr. 36, sector 3,
031216, Bucureşti
Tel.: 021-320.61.19; fax: 021-319.10.84
e-mail: contact@supergraph.ro
www.librariasophia.ro
www.sophia.ro

Societatea de Difuzare SUPERGRAPH
vă oferă posibilitatea de a primi prin poştă
cele mai bune cărţi de spiritualitate,
teologie, cultură religioasă, artă, filozofie
apărute la edituri de prestigiu.
Plata se face ramburs la primirea cărţilor;
taxele poştale sunt suportate de Supergraph.

Vă aşteptăm la
LIBRĂRIA SOPHIA
str. Bibescu Vodă nr. 19,
040151, Bucureşti, sector 4
(lângă Facultatea de Teologie)
tel. 021-336.10.00; 0722.266.618
www.librariasophia.ro

Sacrifică puţină vreme pentru a răsfoi cărţile noastre:
este cu neputinţă să nu găseşti ceva
pe gustul şi spre folosul tău!

PRINT multicolor
SERVICII TIPOGRAFICE COMPLETE

Str. Bucium nr. 34 Iaşi
tel.: 0232/211225
fax: 0232/211252
office@printmulticolor.ro
www.printmulticolor.ro